

Η ανάθεση εξωδικαστικών καθηκόντων στους δικαστικούς λειτουργούς υπό την
αναζήτηση του προσήκοντος μέτρου

Βαρβάρα Μπουκουβάλα

Εφέτης Δ.Δ.-Δ.Ν.

I. Ασυμβίβαστες ιδιότητες και εξωδικαστικά καθήκοντα των δικαστικών λειτουργών:
εννοιολογικές οριοθετήσεις

Σημασιολογικά, η έννοια του ασυμβίβαστου ορίζεται ως αδυναμία να συνυπάρξουν στο ίδιο πρόσωπο δύο ιδιότητες ή αξιώματα¹. Εξάλλου, στη νομική θεωρία, ως ασυμβίβαστο ορίζεται η κανονιστική απαγόρευση ν' αναληφθεί μια άλλη θέση ή να αποκτηθεί μια ακόμη ιδιότητα ή να ασκηθεί έτερο έργο, λόγω της κατοχής μιας προηγούμενης κύριας θέσης ή ιδιότητας. Σε αντίθεση με το κώλυμα², το ασυμβίβαστο δεν ελέγχεται εκ των προτέρων, αλλά ανακύπτει εκ των υστέρων, με την απόκτηση της ασυμβίβαστης ιδιότητας και, κατά κανόνα, επιφέρει την αυτοδίκαιη απώλεια της ιδιότητας ή την έκπτωση από τη θέση για την προστασία των οποίων προβλέφθηκε το ασυμβίβαστο³.

Ως εκ τούτων, πρέπει να διακριθεί η περίπτωση όπου ένας δικαστικός λειτουργός αποδέχεται μία έμμισθη θέση ή ασκεί αλλότριο επάγγελμα κατά παράβαση του ασυμβίβαστου του άρθρου 89 παρ.1 του Συντάγματος, από την περίπτωση της ανάθεσης σ' αυτόν διοικητικών καθηκόντων, δυνάμει του άρθρου 89 παρ.2 του θεμελιώδους νόμου, με τη συμμετοχή του σε συλλογικά όργανα πειθαρχικού, ελεγκτικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα. Και τούτο, διότι, στη δεύτερη περίπτωση, τα εν λόγω καθήκοντα του ανατίθενται θεσμικά δυνάμει του Συντάγματος και του σχετικού εκτελεστικού νόμου, ανεξαρτήτως, καταρχήν, της συναίνεσής του ως προς την άσκησή τους.

Περαιτέρω, εν προκειμένω, ούτε το Σύνταγμα ούτε ο Κώδικας Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργών [ΚΟΔΚΔΛ (Ν 4938/2022- ΦΕΚ Α' 109/6-6-2022)] προβλέπει την έκπτωση από το δικαστικό λειτούργημα του δικαστή που αποδέχεται μια ασυμβίβαστη έμμισθη θέση ή ασκεί αλλότριο επάγγελμα, κατά

¹ [Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας - Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας Λεξικό της κοινής νεοελληνικής](#)

² Κώλυμα αποτελεί κάθε ιδιότητα ή θέση ή νομική κατάσταση η οποία περιγράφεται στον νόμο και αποκλείει σ' ένα πρόσωπο να αποκτήσει έτερη ιδιότητα ή θέση που προστατεύεται, Γ. Σωτηρέλης, Κωλύματα εκλογιμότητας και ασυμβίβαστα βουλευτών στο μεταίχμιο δύο συνταγματικών αναθεωρήσεων, 2006, σ.6-7 επ.

³ Μ' αυτή την έννοια, Γ. Σωτηρέλης, Άρθρο 57, (Επιμ., Σπ. Βλαχόπουλος/ Ξ. Κοντιάδης/ Γ. Τασόπουλος), Σύνταγμα Ερμηνεία κατ' άρθρο, Ηλεκτρονική Έκδοση 2023 σε [Άρθρο-57-me-cover-1.pdf](#)

παράβαση του άρθρου 89 παρ.1 του Συντάγματος. Έτσι, ούτε στο Σύνταγμα, ούτε στον εν λόγω Κώδικα προβλέπονται κυρώσεις για την παραβίαση των ως άνω διατάξεων, ούτε η ανάληψη ασυμβίβαστης έμμισθης θέσης ή η άσκηση επαγγέλματος ορίζεται ως πειθαρχικό παράπτωμα του δικαστή στο άρθρο 109 του εν λόγω Κώδικα ή ως λόγος παύσης του κατά το άρθρο 72 του ίδιου Κώδικα. Μ' αυτή την έννοια, η διάταξη του άρθρου 89 παρ.1 του θεμελιώδους νόμου δεν ορίζει ασυμβίβαστο με τη στενή νομική έννοια του όρου, αλλά θεσπίζει ένα υπό ευρεία έννοια ή ιδιότυπο ασυμβίβαστο⁴. Πάντως, σε περίπτωση ανάληψης έτερης έμμισθης θέσης ή άσκησης αλλότριου επαγγέλματος, ο δικαστικός λειτουργός παραβιάζει τόσο το άρθρο 89 παρ.1 του Συντάγματος όσο και το άρθρο 48 του ΚΟΔΚΔΛ. Συνεπώς, όπως υποστηρίζεται στη θεωρία, στην περίπτωση αυτή τελείται πειθαρχικό παράπτωμα, διότι πρόκειται για παραβίαση συνταγματικής υποχρέωσης του δικαστικού λειτουργού⁵ και, μάλιστα, κατά περίπτωση, θεμελιώνεται βαρύ πειθαρχικό παράπτωμα εκ μέρους του δικαστή⁶⁷.

Ενόψει των ανωτέρω, πρέπει να διακριθεί το ιδιότυπο ασυμβίβαστο κατοχής άλλης έμμισθης θέσης ή άσκησης επαγγέλματος του άρθρου 89 παρ.1 του Συντάγματος, από τα εξωδικαστικά καθήκοντα των δικαστών. Εξάλλου, το ζήτημα εάν και ποια εξωδικαστικά καθήκοντα θα ανατεθούν στους εν ενεργεία δικαστικούς λειτουργούς αποτελεί επιλογή του συντακτικού και πλέον του αναθεωρητικού νομοθέτη. Αποτελεί, δηλαδή, το ζήτημα αυτό ένα πεδίο ανοικτό σε αμφισβήτηση, εξέλιξη, αντιπαράθεση και εν τέλει αναθεώρηση, σε αντίθεση με το υπό ευρεία έννοια ασυμβίβαστο του άρθρου 89 παρ.1 του Συντάγματος, που παραμένει καταρχήν αμετάβλητο και μη δυνάμενο ως προς τον πυρήνα του να αναθεωρηθεί.

Πώς, όμως, ορίζονται τα εξωδικαστικά καθήκοντα των δικαστών;

Καταρχήν, στα δικαστήρια ανατίθενται δικαστικές αρμοδιότητες, οι οποίες συνέχονται με την επίλυση διαφορών κατά την παροχή έννομης προστασίας, στο πλαίσιο της εκδίκασης ένδικων βοηθημάτων και μέσων ή παρεμπιπτούσων ως προς αυτά αιτήσεων παροχής έννομης προστασίας⁸, παραλλήλως, όμως, στα δικαιοδοτικά

⁴ Α. Τσιρωνάς, Άρθρο 89, (Επιστημονική Διεύθυνση Φ. Σπυρόπουλος/ Ε. Κοντιάδης/ Χ. Ανθόπουλος/ Γ. Γεραπετρίτης), Σύνταγμα Κατ' άρθρο ερμηνεία, 2017, σ.1366.

⁵ Κ. Γώγος, Άρθρο 89, (Επιμ., Σπ. Βλαχόπουλος/ Ε. Κοντιάδης/ Γ. Τασόπουλος), Σύνταγμα Ερμηνεία κατ' άρθρο, 2024, σ.1132.

⁶ Κ. Χρυσόγονος, Συνταγματικό Δίκαιο, 3η έκδ., 2022, σ. 739.

⁷ Ό, τι η απόκτηση της ασυμβίβαστης ιδιότητας επιφέρει την απώλεια της δικαστικής ιδιότητας, Ε. Βουβονίκος, Η απαγόρευση των κομματικών εκδηλώσεων των δικαστικών λειτουργών σύμφωνα με την ελληνική και την ευρωπαϊκή νομοθεσία και νομολογία, 2022, σ.56.

⁸ Για παράδειγμα η αίτηση χορήγησης νομικής βοήθειας και απαλλαγής από τα έξοδα της δίκης (ευεργέτημα πενίας) των άρθρων 276Α και 276 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας ή η αίτηση μετατροπής αναγνωριστικής απόφασης σε καταψηφιστική, κατ' άρθρον 199 παρ.4 του ίδιου Κώδικα.

όργανα επιφυλάσσονται και επιπλέον αρμοδιότητες, οι οποίες δεν είναι αμιγώς δικαστικές.

Έτσι, τα δικαστήρια ασκούν και διοικητικές αρμοδιότητες δυνάμει του Συντάγματος ή του σχετικού εκτελεστικού νόμου. Για παράδειγμα, η γνωμοδοτική αρμοδιότητα του Ε' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ) κατά την προληπτική επεξεργασία των κανονιστικών προεδρικών διαταγμάτων, η οποία μάλιστα του ανατίθεται με ρητή διάταξη του Συντάγματος, ήτοι το άρθρο 95 παρ.1 περ.δ' του θεμελιώδους νόμου⁹. Επίσης, οι γνωμοδοτικές αρμοδιότητες του Ελεγκτικού Συνεδρίου, κατ' άρθρον 98 του Συντάγματος, όπως, μεταξύ άλλων, η γνωμοδότηση για νομοσχέδια που αφορούν συντάξεις ή αναγνώριση υπηρεσίας για την παροχή δικαιώματος σύνταξης, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 73, ή η σύνταξη και υποβολή έκθεσης προς τη Βουλή για τον απολογισμό και ισολογισμό του Κράτους, κατά το άρθρο 79 παράγραφος 7 του θεμελιώδους νόμου, εξ αφορμής των οποίων άγωνα εκτενής συζήτηση έλαβε χώρα στη θεωρία περί του αν τελικώς το Ελεγκτικό Συνέδριο, εν όψει της άσκησης των πρόσθετων αυτών αρμοδιοτήτων, αποτελεί δικαστήριο ή ανώτατη διοικητική αρχή¹⁰. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η άσκηση των διοικητικών αρμοδιοτήτων των πολιτικών πρωτοδικείων, κατά την εκλογική διαδικασία ανάδειξης των αιρετών οργάνων των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης ή των Περιφερειών, για την ανακήρυξη των συνδυασμών και των υποψηφίων τους ή την εξαγωγή των αποτελεσμάτων των εκλογών, ή των πολιτικών πρωτοδικείων και του Αρείου Πάγου, κατά τη διεξαγωγή των βουλευτικών εκλογών ή των εκλογών για την ανάδειξη των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου¹¹.

⁹ Για τη γνωμοδοτική αυτή αρμοδιότητα, βλ. Γ. Αλεξιάδου, Η επεξεργασία των κανονιστικών διαταγμάτων παρά του ΣτΕ, ΕΕΝ, 1952, σ.654 επ., Π. Παραρά, Η δεσμευτικότητα των πρακτικών επεξεργασίας διαταγμάτων, ΤοΣ, 1995, σ.301 επ., Μιχ. Πικραμένο, Το ελληνικό Συμβούλιο Επικρατείας και οι γνωμοδοτικές αρμοδιότητες του, ΘΠΔΔ, 4/2011, σ.361 επ., Δ. Βασιλειάδη, Η επεξεργασία κανονιστικών διαταγμάτων από το ΣτΕ, σε Χ. Χρυσανθάκης (επιμ.), Συμβούλιο της Επικρατείας-Εφαρμογές ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου, 2012, σ.1089 επ., Δ. Κόρσο, Εισηγήσεις Διοικητικού Δικονομικού Δικαίου, τόμ. 2, 3η έκδ., 2013, σ.46 επ.

¹⁰ Για τις αρμοδιότητες του Ελεγκτικού Συνεδρίου, βλ. Α. Κοκκίδου, Οι αρμοδιότητες του Ελεγκτικού Συνεδρίου κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα, 2004. Για το ζήτημα αν το Ελεγκτικό Συνέδριο αποτελεί δικαστήριο ή ανώτατη διοικητική αρχή ή έχει διφυή χαρακτήρα, βλ. Ε. Μπάλτα, Ο προληπτικός έλεγχος των δημοσίων δαπανών από το Ελεγκτικό Συνέδριο, 2009, σ.62 επ., καθώς και Α. Τάκη, Η δυνατότητα του Ελεγκτικού Συνεδρίου να υποβάλλει προδικαστικό ερώτημα και η έννοια του «δικαστηρίου κράτους μέλους» κατά το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, Αρμ, 1/2013, σ.185-196.

¹¹ Για τις εκλογικές διαφορές των ΟΤΑ, βλ. Ε. Σπηλιωτόπουλο, Φύση των σχετικών με τις εκλογές των ΟΤΑ διαφορών, Διδικ, 6/2005, σ.1385-1388, Ι. Συμεωνίδη, Η φύση των διαφορών που ανακύπτουν κατά τις εκλογές στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, σε Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τιμητικός Τόμος για την Καθηγήτρια Έφη Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, 2016, σ.836 επ., ενώ για τις βουλευτικές εκλογές, βλ. Κ. Χρυσόγονο, Συνταγματικό Δίκαιο, ό.π., σ.561.

Εκτός από τις διοικητικές αρμοδιότητες των δικαστηρίων που προβλέπονται ρητώς στο Σύνταγμα, μπορούν να ανατεθούν στα υφιστάμενα δικαστήρια και άλλες διοικητικές αρμοδιότητες, με την έκδοση εκτελεστικού του άρθρου 94 παρ.4 του Συντάγματος νόμου, σύμφωνα με το οποίο στα πολιτικά και διοικητικά δικαστήρια μπορεί να ανατεθεί και κάθε άλλη αρμοδιότητα διοικητικής φύσεως, όπως νόμος ορίζει. Για την άσκηση αυτών των αρμοδιοτήτων δεν χρησιμοποιούμε τον όρο εξωδικαστικές αρμοδιότητες αλλά διοικητικές αρμοδιότητες των δικαστηρίων¹². Και τούτο, διότι ανατίθενται εκ του Συντάγματος ή έκαστο εκτελεστικό του άρθρου 94 παρ.4 του Συντάγματος νόμο στους δικαστικούς σχηματισμούς των υφιστάμενων δικαστηρίων, στα εκάστοτε, δηλαδή, συγκροτούμενα δικαστήρια και όχι στον εκάστοτε δικαστή ως πρόσωπο. Ως εκ τούτων, πρόκειται για πρόσθετες αρμοδιότητες των δικαστηρίων, οι οποίες εκφεύγουν από το στενό δικαιοδοτικό έργο της απονομής της δικαιοσύνης, την άσκηση των οποίων η έννομη τάξη αναθέτει στους δικαστές λόγω της τεχνογνωσίας και της εμπειρίας τους, της θεσμικής τους θέσης και των εχεγγύων λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας που απολαμβάνουν, καθώς και της θεσμικής αξιοπιστίας την οποία φέρουν.

Επομένως, το ειδοποιό γνώρισμα για τον εννοιολογικό προσδιορισμό των εξωδικαστικών αρμοδιοτήτων έγκειται στον προσωποπαγή χαρακτήρα της ανάθεσής τους. Οι εν λόγω αρμοδιότητες δεν ανατίθενται αφηρημένα στα δικαστήρια με τα εκάστοτε πρόσωπα που τα συγκροτούν, αλλά σε συγκεκριμένα πρόσωπα που είναι φορείς της δικαστικής λειτουργίας. Η απονομή, δηλαδή, της αρμοδιότητας άσκησης εξωδικαστικών καθηκόντων δεν γίνεται στον θεσμό, αλλά στο πρόσωπο του δικαστικού λειτουργού που φέρει και διότι φέρει την εν λόγω ιδιότητα¹³. Εξάλλου, με την ανάθεση των διοικητικών αυτών καθηκόντων στον δικαστικό λειτουργό, αυτός αποξενώνεται από την ιδιότητά του και εφεξής, κατά την άσκησή τους, ενεργεί ως φορέας της εκτελεστικής λειτουργίας, εκδίδοντας κατά κανόνα¹⁴ διοικητικές πράξεις, προσβλητές με αίτηση ακυρώσεως. Αντιθέτως, οι δικαστές κατά την άσκηση των διοικητικών αρμοδιοτήτων των δικαστηρίων ενεργούν ως φορείς της δικαστικής εξουσίας¹⁵,

¹² Ο Δελλής χαρακτηρίζει τις εν λόγω αρμοδιότητες των δικαστηρίων δικαστικές, Γ. Δελλής, Η ανάθεση εξωδικαστικών αρμοδιοτήτων σε δικαστικούς λειτουργούς από το 1944 μέχρι σήμερα: φοβίες και στεγανά, Η διαδρομή της ελληνικής δικαιοσύνης στα διακόσια χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τράπεζα Πειραιώς, 2023, σ.141.

¹³ Γ. Δελλής, Η ανάθεση εξωδικαστικών αρμοδιοτήτων σε δικαστικούς λειτουργούς, ό.π., σ.141.

¹⁴ Βλ. για το ζήτημα αυτό, Σπ. Βλαχόπουλο, Θέματα δικαστικών λειτουργιών και προσβολή πράξεων δικαστικών οργάνων στη νομολογία του Γ' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας, ΕφημΔΔ, 6/2011, σ.800-805.

¹⁵ ΣτΕ 881/2024, σκ.14.

εκδίδοντας πράξεις που δεν προσβάλλονται κατά κανόνα με αίτηση ακυρώσεως ή προσφυγή¹⁶.

Στην ελληνική έννομη τάξη η ανάθεση εξωδικαστικών καθηκόντων στους δικαστικούς λειτουργούς αντιμετωπίζεται με επιφύλαξη και δυσπιστία από τη θεωρία, την κοινωνία, τους συλλειτουργούς της δικαιοσύνης, ακόμη και από τους ίδιους τους δικαστές. Όπως εύστοχα παρατηρήθηκε, τρεις παράγοντες συντελούν στη διάπλαση αυτής της συντηρητικής νοοτροπίας. Κατ' αρχάς, η πρόσληψη της αρχής της διάκρισης των λειτουργιών, ως αρχής στεγανής, με την απόλυτη διάκριση των φορέων εκάστης λειτουργίας και των αρμοδιοτήτων τους, όπου η μία δεν πρέπει να επεμβαίνει ούτε να αναμιγνύεται στα έργα της άλλης. Δεύτερον, το σύστημα επιλογής των δικαστικών λειτουργών. Οι δικαστές επιλέγονται κατόπιν δύσκολων εξετάσεων και τοποθετούνται μετά την επιτυχή αποφοίτησή τους από την Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών στην ιεραρχία του δικαστικού σώματος, με μόνο κριτήριο την αρχαιότητά τους. Το δικαστικό σώμα δεν επιτρέπει την εισροή στους κόλπους του τρίτων προσώπων με άλλες ιδιότητες και, αντιστρόφως, την άσκηση εκ μέρους των εν ενεργεία δικαστικών λειτουργών παράλληλων καθηκόντων. Οι δικαστές από την απόκτηση της ιδιότητάς τους παραμένουν πάντα δικαστές. Τρίτον, η έννοια του δικαστηρίου στην ελληνική έννομη τάξη ορίζεται με κριτήρια τυπικά. Δικαστήρια είναι μόνον αυτά που συγκροτούνται από τακτικούς δικαστές που απολαμβάνουν λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας. Έτσι, ενισχύεται η στεγανότητα και ο απομονωτισμός των προσώπων που υπηρετούν σ' αυτά¹⁷. Μόνες εξαιρέσεις, όπου τα δικαστήρια δεν συγκροτούνται αμιγώς από τακτικούς δικαστές που απολαμβάνουν λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας αποτελούν τα μικτά ορκωτά δικαστήρια του ποινικού δικαίου, το δικαστήριο αγωγών κακοδικίας¹⁸, το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο¹⁹ και το καλούμενο μισθοδικείο του άρθρου 88 παρ.2 του Συντάγματος²⁰.

¹⁶ Κατά κανόνα οι πράξεις των δικαστηρίων που εκδίδονται κατά την άσκηση των διοικητικής φύσεως αρμοδιοτήτων τους δεν προσβάλλονται ενώπιον των δικαστηρίων, βλ. ΣτΕ 1088/2023, 1452/2019, 3773/2011 Ολομ., 611/2009, 3034/2008 Ολομ., 2190/2001, 1160/1989 Ολομ., 591/1976 Ολομ.

¹⁷ Γ. Δελλής, Η ανάθεση εξωδικαστικών αρμοδιοτήτων σε δικαστικούς λειτουργούς, ό.π., σ.140.

¹⁸ Σύμφωνα με το άρθρο 99 παρ.1 του Συντάγματος, το δικαστήριο αγωγών κακοδικίας συγκροτείται από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας, ως Πρόεδρό του, και από ένα σύμβουλο της Επικρατείας, έναν αρεοπαγίτη, ένα σύμβουλο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, δύο τακτικούς καθηγητές νομικών μαθημάτων των νομικών σχολών των πανεπιστημίων της Χώρας και δύο δικηγόρους, μέλη του Ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου των δικηγόρων, ως μέλη, που ορίζονται με κλήρωση.

¹⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 100 παρ.2 του Συντάγματος, όταν το ΑΕΔ αίρει συγκρούσεις δικαιοδοσίας μεταξύ των δικαστηρίων ή των δικαστηρίων και των διοικητικών αρχών ή αποφαινεται για την ουσιαστική αντισυνταγματικότητα ή την έννοια διατάξεων τυπικού νόμου, συγκροτείται, επιπλέον των τακτικών δικαστών, και από δύο τακτικούς καθηγητές νομικών μαθημάτων των νομικών σχολών των πανεπιστημίων της Χώρας.

²⁰ Το καλούμενο μισθοδικείο συγκροτείται, όπως και το δικαστήριο των αγωγών κακοδικίας, με τη συμμετοχή ενός επιπλέον τακτικού καθηγητή και ενός επιπλέον δικηγόρου, όπως νόμος ορίζει. Το

II. Διαχρονικό δίκαιο

Το ασυμβίβαστο της ιδιότητας του δικαστικού λειτουργού με άλλες ιδιότητες ή θέσεις συνιστά έναν παραδοσιακό εγγυητικό μηχανισμό του ελληνικού δημοσίου δικαίου, με τις σχετικές απαγορεύσεις να τυποποιούνται ήδη από την περίοδο των πρώτων συνταγμάτων. Έτσι, στο άρθρο 94 του Συντάγματος 1844 ορίζεται ότι δεν επιτρέπεται στον δικαστή να αποδεχθεί άλλη έμμισθη υπηρεσία, εκτός από αυτή του καθηγητή πανεπιστημίου²¹.

Στη συνέχεια, στο άρθρο 86 παρ.3 του Συντάγματος 1864 ορίζεται ότι τα καθήκοντα του Συμβούλου της Επικρατείας είναι ασυμβίβαστα με τα καθήκοντα κάθε δημοσίου υπαλλήλου, πλην του Υπουργού, υπό την επιφύλαξη ότι δεν επιτρέπεται η παράλληλη άσκηση των καθηκόντων, ενώ στο άρθρο 96 ορίζεται ότι δεν επιτρέπεται στον δικαστή να αποδεχθεί άλλη έμμισθη υπηρεσία, εκτός από αυτή του καθηγητή πανεπιστημίου²². Κατόπιν, στο άρθρο 86 παρ.2 του Συντάγματος 1911 ορίζεται ότι τα καθήκοντα των τακτικών μελών του ΣτΕ είναι ασυμβίβαστα με τα καθήκοντα οποιουδήποτε δημοσίου, δημοτικού ή εκκλησιαστικού υπαλλήλου, πλην του καθηγητή των νομικών και πολιτικών επιστημών του πανεπιστημίου και του Υπουργού, με τη ρητή πρόβλεψη της αδυναμίας ταυτόχρονης άσκησης υπουργικών και δικαστικών καθηκόντων, ενώ στο άρθρο 96 επαναλήφθηκε η γενική ρύθμιση ότι δεν επιτρέπεται στον δικαστή να αποδεχθεί άλλη έμμισθη υπηρεσία, εκτός από αυτή του καθηγητή πανεπιστημίου²³. Από τις ανωτέρω διατάξεις προκύπτει μια ιδιότυπη συνταγματική διάκριση μεταξύ των δικαστικών λειτουργών και των μελών του ΣτΕ. Στους τελευταίους παρέχεται η δυνατότητα ανάληψης υπουργικού χαρτοφυλακίου, υπό τον όρο ότι η ιδιότητα του μέλους της Κυβέρνησης δεν συμπίπτει χρονικά με την ενεργό άσκηση των δικαστικών τους καθηκόντων, προς αποφυγήν οιασδήποτε παράλληλης άσκησης εξουσιών.

Το Σύνταγμα του 1925, που υπήρξε θνησιγενές, στο άρθρο 98 όριζε ότι δεν επιτρέπεται στον δικαστή να αναλάβει άλλη έμμισθη υπηρεσία, ενώ στο άρθρο 101 παρ.2 προέβλεπε ότι τα καθήκοντα του Συμβούλου της Επικρατείας είναι ασυμβίβαστα με τα καθήκοντα οποιουδήποτε δημοσίου, δημοτικού ή εκκλησιαστικού υπαλλήλου,

δικαστήριο αυτό, κατά παρέκκλιση από τα άρθρα 94, 95 και 98 του Συντάγματος, εκδικάζει διαφορές σχετικά με τις κάθε είδους αποδοχές και συντάξεις των δικαστικών λειτουργών, εφόσον η επίλυση των σχετικών νομικών ζητημάτων μπορεί να επηρεάσει τη μισθολογική, συνταξιοδοτική ή φορολογική κατάσταση ευρύτερου κύκλου προσώπων.

²¹<https://www.elsyn.gr/sites/default/files/Historical%20Texts/%CE%A3%CF%8D%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%201844.pdf>

²² https://www.anaconda.gr/wp-content/uploads/2018/11/%CE%A3%CE%A5%CE%9D_48_1864.pdf

²³ [syn14.pdf](#)

εκτός των καθηκόντων του καθηγητή της νομικής σχολής του πανεπιστημίου ή του καθηγητή νομικών ή οικονομικών επιστημών ανωτάτων ισότιμων σχολών²⁴.

Στο άρθρο 101 του Συντάγματος 1927 ορίζεται ότι δεν επιτρέπεται στον δικαστή να αποδεχθεί άλλη έμμισθη υπηρεσία, εκτός από αυτή του καθηγητή πανεπιστημίου, ενώ στο άρθρο 104 παρ.2 προβλέπεται ότι τα καθήκοντα του Συμβούλου της Επικρατείας είναι ασυμβίβαστα με τα καθήκοντα οποιουδήποτε δημοσίου, δημοτικού ή εκκλησιαστικού υπαλλήλου, εκτός των καθηκόντων του καθηγητή της νομικής σχολής του πανεπιστημίου ή του καθηγητή νομικών ή οικονομικών επιστημών ανωτάτων ισότιμων σχολών²⁵.

Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας, στα άρθρα 96 και 84 παρ.3 του Συντάγματος 1952 επαναλαμβάνονται οι ανωτέρω ρυθμίσεις του Συντάγματος 1927, αντιστοίχως²⁶. Στο Σύνταγμα αυτό δεν προβλέπεται ρητώς ότι οι δικαστές του ΣτΕ μπορούν να διορίζονται υπουργοί. Όμως, ο Άρειος Πάγος (ΑΠ) με την 83/1964 απόφασή του έκρινε ότι δεν είναι ασυμβίβαστα τα καθήκοντα του δικαστή με αυτά του υπουργού, αρκεί να μην ασκούνται παραλλήλως²⁷.

Εξάλλου, παρά το διακηρυχθέν απόλυτο ασυμβίβαστο κάθε άλλης έμμισθης θέσης, οι δικαστές στελέχωσαν, κατά την περίοδο αυτή, τις δευτεροβάθμιες επιτροπές ασφαλείας, κατ' εφαρμογή του ν.δ/ος 687/1946, αρμόδιες να αποφασίσουν την εκτόπιση προσώπων που μετέρχονται πράξεις «αντικείμενες εις τη δημόσια τάξη, ησυχία και ασφάλεια της χώρας», οι οποίες συγκροτούνταν από έναν Πρόεδρο Εφετών, έναν Εισαγγελέα Εφετών και τον Διοικητή της οικείας χωροφυλακής²⁸. Μήπως, λοιπόν, η έννοια του εκ του Συντάγματος ασυμβίβαστου άλλης έμμισθης θέσης δεν κάλυπτε και τη συμμετοχή των δικαστικών λειτουργών σε διοικητικές επιτροπές και την ανάθεση σ' αυτούς εξωδικαστικών καθηκόντων που δεν συνεχονται με έτερη ιδιότητα ή αξίωμα αλλά με πρόσθετα καθήκοντα; Μήπως διακρίνεται, και κατά την ιστορική ερμηνεία των διατάξεων, η έννοια του ασυμβίβαστου της κατοχής δεύτερης έμμισθης θέσης ή της άσκησης επαγγέλματος από την ανάθεση διοικητικών καθηκόντων;²⁹

Το ψευδοσύνταγμα του 1968 στο άρθρο 103 ορίζει ότι απαγορεύεται στους τακτικούς δικαστές να αποδέχονται κάθε άλλη έμμισθη υπηρεσία ή να ασκούν

²⁴ [Φ.Ε.Κ. - Εθνικό Τυπογραφείο](#)

²⁵ [Φ.Ε.Κ. - Εθνικό Τυπογραφείο](#)

²⁶ [Φ.Ε.Κ. - Εθνικό Τυπογραφείο](#)

²⁷ Α. Μάνεσης, Αι εγγυήσεις τηρήσεως του Συντάγματος, 1965, σ.420 επ. Ο Μιχαήλ Στασινόπουλος το 1952 ορίστηκε Υπουργός Προεδρίας και Εργασίας στην υπηρεσιακή κυβέρνηση του Δημητρίου Κιουσόπουλου και το 1958 Υπουργός Προεδρίας στην Κυβέρνηση Γεωργακόπουλου, βλ. Β. Μπουκουβάλα, Μικρή Βιογραφία ενός Μεγάλου Λόγου Το δίκαιο ως αφήγηση, υπό δημοσίευση.

²⁸ Γ. Δελλής, Η ανάθεση εξωδικαστικών αρμοδιοτήτων σε δικαστικούς λειτουργούς, ό.π., σ.142.

²⁹ Η διερώτηση αυτή και σε Γ. Δελλή, *ibid*, σ.145.

οποιοδήποτε επάγγελμα, καθώς και να συμμετέχουν στα διοικητικά συμβούλια Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ), Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ), δημοσίων επιχειρήσεων ή εμπορικών εταιρειών. Επιτρέπεται να εκλέγονται μέλη της Ακαδημίας Αθηνών ή να τοποθετούνται σε ειδικά διοικητικά δικαστήρια³⁰. Έτσι, το δικτατορικό ψευδοσύνταγμα θεσπίζει για πρώτη φορά πλήρες ασυμβίβαστο των δικαστών, καθώς δεν τους επιτρέπει να εκλέγονται ως καθηγητές πανεπιστημίων.

Και ερχόμαστε στο Σύνταγμα 1975 μετά την πτώση της δικτατορίας και τη μετάβαση στη δημοκρατία. Στο άρθρο 89 παρ.1 διακηρύσσεται η γενική αρχή ότι απαγορεύεται στους δικαστικούς λειτουργούς να αναλαμβάνουν κάθε άλλη έμμισθη υπηρεσία και να ασκούν οποιοδήποτε επάγγελμα. Ωστόσο, στο πλαίσιο αυτού του γενικού κανόνα προβλέφθηκαν και εξαιρέσεις. Έτσι, σύμφωνα με την παρ.2 του άρθρου 89, οι δικαστικοί λειτουργοί μπορούν να εκλέγονται μέλη της Ακαδημίας Αθηνών ή καθηγητές ή υφηγητές ανωτάτων σχολών, επιτρέπεται δε η συμμετοχή τους σε ειδικά διοικητικά δικαστήρια, καθώς και σε «συμβούλια ή επιτροπές», πλην των διοικητικών συμβουλίων επιχειρήσεων και εμπορικών εταιρειών. Επίσης, στην παρ.3 του ίδιου άρθρου προβλέφθηκε ότι είναι δυνατή η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστές είτε παραλλήλως με την άσκηση των καθηκόντων τους είτε ακόμη και αποκλειστικώς για ορισμένο χρονικό διάστημα, υπό την επιφύλαξη του νόμου.

Όπως διατυπώθηκε εύστοχα από τον γενικό εισηγητή της πλειοψηφίας στη συζήτηση για το σχέδιο Συντάγματος 1975, οι σχετικές διατάξεις ορίζουν με σαφήνεια αλλά και λογική ελαστικότητα τα ζητήματα των ασυμβιβάστων των δικαστικών λειτουργών³¹.

Κατ' εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 89 παρ.3 του Συντάγματος, οι δικαστικοί λειτουργοί μπορούσαν να στελεχώσουν πολυμελή ή μονομελή όργανα, ακόμη και της ανώτερης ιεραρχίας της εκτελεστικής λειτουργίας. Έτσι, με το άρθρο 14 του Ν 1351/1983 προβλέφθηκε η ανάθεση καθηκόντων Γενικού Γραμματέα Προεδρίας της Κυβέρνησης σε Σύμβουλο της Επικρατείας ή τακτικό διοικητικό δικαστή, για θητεία δύο ετών, η οποία μπορεί να παρατείνεται, ρύθμιση η οποία κρίθηκε, πάντως, αντισυνταγματική από το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο της Διοικητικής Δικαιοσύνης³².

³⁰ [Φ.Ε.Κ. - Εθνικό Τυπογραφείο](#)

³¹ ΣτΕ 881/2024, σκ.13.

³² Ειδικότερα, με το πρακτικό 18/1983 του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου της Διοικητικής Δικαιοσύνης κρίθηκε ότι για την ανάθεση διοικητικών καθηκόντων στους δικαστικούς λειτουργούς θα πρέπει να συντρέχουν ειδικές συνθήκες, οι οποίες δικαιολογούν την εκτέλεση των εν λόγω καθηκόντων από τους δικαστές, λόγω των εγγυήσεων που απολαμβάνουν, εν όψει της ιδιότητάς τους. Η θέση του Γενικού Γραμματέα Προεδρίας της Κυβέρνησης κρίθηκε ότι έχει πολιτικό χαρακτήρα, καθώς ενέχει εκδήλωση πολιτικής εμπιστοσύνης της κυβέρνησης προς το πρόσωπο του οριζομένου δικαστικού λειτουργού, με

Τέλος, τέθηκε στο άρθρο 89 παρ.4 του Συντάγματος γενική απαγόρευση συμμετοχής των δικαστικών λειτουργών στην κυβέρνηση. Στην αναθεώρηση του 1986 προβλέφθηκε εξαίρεση στη διάταξη αυτή, καθώς ορίστηκε στο άρθρο 37 παρ.3 του θεμελιώδους νόμου ότι η ηγεσία της δικαιοσύνης μπορεί να μετάσχει σε υπηρεσιακές κυβερνήσεις για τη διεξαγωγή των εκλογών.

Με την αναθεώρηση του 2001, ο αναθεωρητικός νομοθέτης υιοθέτησε μια σαφώς περιοριστική στάση, επιδιώκοντας την αποσύνδεση των δικαστικών λειτουργών από τον διοικητικό μηχανισμό, όπως θα αναλυθεί εν συνεχεία εκτενώς, με σκοπό την αποφυγή των αθέμιτων εναγκαλισμών των δικαστών με την εκτελεστική εξουσία και την απαγόρευση άσκησης καθηκόντων που δεν τελούν σε συνάφεια με το δικαστικό λειτούργημα³³.

III. Αιτίες θέσπισης των «ασυμβιβάστων»

Σκοπός της θέσπισης των «ασυμβιβάστων» με το δικαστικό λειτούργημα είναι, καταρχήν, η διασφάλιση της κατοχυρωμένης από το Σύνταγμα λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστών και του κύρους του δικαστικού λειτουργήματος³⁴.

Η προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των δικαστών, εκτός από την κατοχύρωσή της με επιμέρους ρυθμίσεις στις κατ' ιδίαν διατάξεις των άρθρων 87 έως 91 του Συντάγματος, πηγάζει από την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών και εντεύθεν από την ίδια την αρχή του κράτους δικαίου³⁵. Η λειτουργική ανεξαρτησία αποτελεί διαδικαστική εγγύηση του θεσμικού καθεστώτος του δικαστή έναντι των άλλων εξουσιών, καθώς και κάθε φορέα

συνέπεια να υπάρχει κίνδυνος να αμφισβητηθεί το κύρος και η αμεροληψία του, κι ως εκ τούτων, δεν επιτρέπεται η εν λόγω θέση να αναληφθεί από δικαστικό λειτουργό, σύμφωνα με το Σύνταγμα. Όπως το πρακτικό παρατίθεται σε Π. Παραρά, *Corpus III*, άρθρα 81-92, 1999, σ.470-472.

³³ Ε. Βενιζέλος, Πρακτικά της Βουλής για την Αναθεώρηση του Συντάγματος, Συνεδρίαση ΡΛΒ', 7.3.2001, 5671.

³⁴ Στην έκθεση του Γενικού Εισηγητή της Πλειοψηφίας Ε. Βενιζέλου, αναφέρεται ότι «η πρόταση [της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας] θέλει πρωτίστως να διασφαλίσει τη συνταγματική θέση των δικαστικών λειτουργών και να ενισχύσει [...] τις εγγυήσεις της προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας [τους]. Η πιο σημαντική δέσμη τέτοιων εγγυήσεων είναι εκείνες οι διατάξεις με τις οποίες προστατεύεται και ενισχύεται το κύρος του δικαστικού λειτουργού με την αποφυγή περισπάσεων, με την αποφυγή διαδικασιών ή δραστηριοτήτων που μπορεί να υπονομεύουν στην πράξη ή να θέτουν σε αμφισβήτηση συνολικά το κύρος του δικαστικού σώματος [...] Με εξαίρεση [τα καθήκοντα της παραγράφου 2 του άρθρου 89 απαγορεύεται στους δικαστικούς λειτουργούς η άσκηση διοικητικών καθηκόντων].»

³⁵ Α. Μανιτάκης, Κράτος δικαίου και δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας, 1994, σ.310 επ., Β. Σκουρής, Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης: 30 χρόνια μετά σε [H ανεξαρτησία της δικαιοσύνης: 30 χρόνια μετά. - constitutionalism.gr](http://www.constitutionalism.gr)

εξουσίας³⁶. Σύμφωνα με το άρθρο 87 παρ.2 του Συντάγματος, οι δικαστές υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και στους συνάδοντες με αυτό νόμους και δεν υπακούουν σε εντολές ή πιέσεις από φορείς των άλλων λειτουργιών, από την εσωτερική ιεραρχία της δικαιοσύνης ή από εξωθεσμικούς παράγοντες εξουσίας³⁷. Από την άλλη, η προσωπική ανεξαρτησία διασφαλίζει την υπηρεσιακή κατάσταση των δικαστικών λειτουργιών³⁸, έκαστο δικαστή σαν άτομο³⁹.

Η θέσπιση, όμως, των «ασυμβιβάστων» δεν συνδέεται μόνο με την ανεξαρτησία του δικαστή αλλά και με την αμεροληψία του. Η ανεξαρτησία και η αμεροληψία του δικαστή είναι δύο έννοιες διαφορετικού εννοιολογικού βάρους και κανονιστικού περιεχομένου, αν και υποστηρίζεται ότι η αρχή της αμεροληψίας συνάγεται ερμηνευτικά από την αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας⁴⁰.

Ειδικότερα, «η αμεροληψία αναφέρεται σε μια πνευματική κατάσταση ή συμπεριφορά του δικαστή σε σχέση με τους διαδίκους και τα ζητήματα μιας συγκεκριμένης υπόθεσης⁴¹». Συνεπάγεται και επιτάσσει την ανυπαρξία δεσμών του δικαστή με τη δίκη, απαιτεί την ουδετερότητά του, καθώς και τη συμμετοχή του στην υπόθεση ως τρίτου⁴². Συνέχεται, δηλαδή, με το ενδιάθετο φρόνημα του δικαστή ως προς τα πρόσωπα των διαδίκων ή τη συγκεκριμένη υπόθεση. Εκφράζει την ανάγκη να εκφέρει την κρίση του ο δικαστής άνευ προσωποληψίας προς έναν από τους διαδίκους, επιπλέον, δε, απαιτεί να μην έχει μετάρχει με άλλη ιδιότητα στον χειρισμό της υπόθεσης⁴³. Στην τελευταία περίπτωση αναφερόμαστε στη δομική αμεροληψία, που αποκλείει τη σύμπτωση στο πρόσωπο του κρίνοντος των ιδιοτήτων για παράδειγμα του γνωμοδοτούντος και του δικαστή της ίδιας υπόθεσης⁴⁴.

Στην αναθεώρηση του 2001 αποφασίσθηκε η «σκλήρυνση» των «ασυμβιβάστων», λόγω του κινδύνου υποβάθμισης της ανεξαρτησίας των δικαστών από την ανάθεση

³⁶ Βλ. Μ. Πικραμένο, Κλασικές εγγυήσεις και αθέατες όψεις της δικαστικής ανεξαρτησίας: από τους θεσμούς και την ιστορική τους εξέλιξη στο *forum internum* του δικαστή, ΕΛΛΔνη, 5/2005, σ.1611-1621, Δ. Ράικο, Πτυχές της λειτουργικής ανεξαρτησίας του διοικητικού δικαστή, ΕφημΔΔ, 4/2007, σ.514-528.

³⁷ Δ. Ράικος, Δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία, 2008, σ.77-96.

³⁸ Κ. Αλεπάκος, Η προσωπική ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργιών, Δ, 1992, σ.1017-1048, Β.Ανδρουλάκης, Ζητήματα δικαστικής ανεξαρτησίας, ΘΠΔΔ, 4-5/2018, σ.319 – 328(320-321).

³⁹ Δ. Ράικος, Δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία, ό.π., σ.64.

⁴⁰ Σ. Κτιστάκη, Η αρχή της δικαστικής αμεροληψίας υπό την επίδραση της νομολογίας του ΕΔΔΑ, ΔτΑ, 73/2017, σ.525.

⁴¹ Ι. Βαλμαντώνης, Δικαστική δεοντολογία στην Ελλάδα και σε αλλοδαπές έννομες τάξεις, 2023, σ.67.

⁴² Δ. Ράικος, Δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία, ό.π., σ.113 επ.

⁴³ Βλ. Ι. Καστανά, Συνταγματικά ζητήματα από τη συμμετοχή δικαστικού λειτουργού στην Επιτροπή του άρθρου 34 Ν. 590/1977 (Με αφορμή την ΕΑΣτΕ 115/2014), Νομοκανονικά, 2/2015, σ.169-177.

⁴⁴ Βλ. Δ. Ράικο, Η αμεροληψία κατά την απονομή της δικαιοσύνης, Διδικ, 3/2014, σ.577-599.

διοικητικών καθηκόντων σ' αυτούς⁴⁵. Μ' αυτή την έννοια, τα εν λόγω «ασυμβίβαστα» θεωρούνται ως συμπλήρωμα της λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας⁴⁶ των δικαστών⁴⁷ και διασφαλίζουν την αποφυγή σύναψης δεσμών με την εκτελεστική λειτουργία⁴⁸, προς προάσπιση του κύρους του θεσμού της δικαιοσύνης⁴⁹.

Δεν διακρίνεται, πάντως, στη σχετική συζήτηση, εάν τα απόλυτα αυτά «ασυμβίβαστα» προβλέφθηκαν με σκοπό τη διαφύλαξη ειδικά της λειτουργικής ή της προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστών. Υποστηρίζεται στη θεωρία ότι τα εν λόγω «ασυμβίβαστα» αποτελούν εγγύηση της προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστών⁵⁰ με σκοπό την αποφυγή διασύνδεσής τους με τα όργανα της εκτελεστικής λειτουργίας και τα ιδιωτικά συμφέροντα⁵¹ ώστε να μην δημιουργούνται εξαρτήσεις. Διασφαλίζουν, όμως, ταυτόχρονα, και τη λειτουργική ανεξαρτησία τους, ώστε να αποφεύγεται η σύγχυση αρμοδιοτήτων και η σύγκρουση συμφερόντων⁵².

Κατ' άλλη άποψη, οι διατάξεις περί «ασυμβιβάστων» αποσκοπούν στη διαφύλαξη της αμεροληψίας των δικαστών⁵³. Και τούτο, διότι με την ανάθεση διοικητικών καθηκόντων στους δικαστικούς λειτουργούς μειώνεται η απόσταση μεταξύ ελέγχοντος και ελεγχόμενου και δημιουργείται φαινόμενη μεροληψία για το κοινό⁵⁴.

Σε πραγματολογικό επίπεδο, η απαγόρευση ανάθεσης στους δικαστές εξωδικαστικών καθηκόντων σκοπεί στο να αποφθεχθεί ο κίνδυνος να δεχθούν επιρροές ή πιέσεις από όργανα της εκτελεστικής λειτουργίας, να προσπαθήσουν να είναι αρεστοί με σκοπό την κατάληψη των θέσεων αυτών, από την οποία λαμβάνουν επιμίσθιο ή, αλλάζοντας τις θέσεις του ελεγκτή και του ελεγχόμενου, να βρεθούν σε καθεστώς

⁴⁵ Μ. Πικραμένος, Η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς σε Γ. Θεοδόση/Α. Τάκη/Χρ. Χατζή/Μ. Πικραμένου/Αδ. Παπαδαμάκη/Χ. Χρυσανθάκη, Η δικαιοσύνη και το Σύνταγμα, Διοίκηση και Πολιτεία 5, 1993, σ.81 επ., Κ. Χρυσόγονος, Η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς κατά το άρθρο 89 παρ. 3 Συντ. και η κατοχύρωση της δικαστικής ανεξαρτησίας, σε Εταιρεία Ελλήνων Δικαστικών Λειτουργών για τη Δημοκρατία και τις Ελευθερίες (επιμ.), Μορφές εξάρτησης της δικαιοσύνης από την εκτελεστική εξουσία, 1992, σ.121 επ.

⁴⁶ Ν. Κλαμαρή/Σ. Κουσουλής/Σ.-Σ. Πανταζόπουλος, Πολιτική Δικονομία, 5η έκδ., 2023, σ.168.

⁴⁷ ΣτΕ 3037/2015.

⁴⁸ Σ. Χριστοφορίδης, Επαγγελματικό ποδόσφαιρο, 2η έκδ., 2023, σ.345-352.

⁴⁹ ΑΔΣΔΔ 8/2017 (σκ.5) –σχόλιο: Α. Καϊδατζής, Αρμ., 10/2017, σ.1172-1775.

⁵⁰ Βλ. έτσι ΣτΕ 5023/1987 και Α. Τσιρώνά, Άρθρο 89, ό.π., σ.1364.

⁵¹ Δ. Τσάτσος, Συνταγματικό Δίκαιο Τόμος Β', Οργάνωση και λειτουργία της πολιτείας, 1993, σ.563 επ., Δ. Ράικος, Δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία, ό.π., σ.66, Χ. Δετσαρίδης, Η κατ' άρθρο 89 § 2 Συντ. άσκηση δικαιοδοτικού έργου από δικαστές ως πτυχή της δικαστικής ανεξαρτησίας, ΔιΔικ, 2/2020, σ.178.

⁵² Χ. Δετσαρίδης, Η κατ' άρθρο 89 § 2 Συντ. άσκηση δικαιοδοτικού έργου από δικαστές ως πτυχή της δικαστικής ανεξαρτησίας, ό.π., σ.178.

⁵³ Π. Δαγτόγλου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 6η έκδ., 2014, σ.78.

⁵⁴ Π. Δαγτόγλου, *ibid*, σ.80.

θεσμικής ομηρίας⁵⁵. Ως εκ τούτων, το βασικό επιχείρημα των απόψεων αυτών είναι ότι οι δικαστές που αναλαμβάνουν εξωδικαστικά καθήκοντα μπορούν να δεχθούν επιρροές, παρεμβάσεις ή πιέσεις ή να δημιουργήσουν εξαρτήσεις από την επαφή τους με τρίτους ή συμφέροντα ή με φορείς εξουσίας κατά την άσκηση των καθηκόντων αυτών, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν το δικαιοδοτικό τους έργο⁵⁶.

Επίσης, επισημάνθηκε ότι η επαφή των δικαστικών λειτουργών με τη δράση και λειτουργία των διοικητικών οργάνων, τα οποία εντάσσονται στη διοικητική ιεραρχία, εφαρμόζουν πιστά τον νόμο και υποτάσσονται σ' αυτόν, δηλαδή η συνάφειά τους με μια νοοτροπία που είναι ξένη με τη *mentalité* τους και τη λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία που απολαμβάνουν, ενδέχεται να αλλοιώσει τον δικανικό τρόπο σκέψης τους⁵⁷. Έτσι, οι δικαστές, συγχρωτιζόμενοι με τα όργανα της διοίκησης, οδηγούνται στο να σκέπτονται με κριτήριο την *raison d'État*, εμβαπτίζονται στην ιδεολογία του συμφέροντος της υπηρεσίας, εθίζονται στον τρόπο σκέπτεσθαι των διοικητικών οργάνων, με συνέπειες στην άσκηση των καθηκόντων τους.

Όπως τόνισε ο εισηγητής της πλειοψηφίας κατά την αναθεώρηση του Συντάγματος, τα «ασυμβίβαστα» τίθενται από την ανάγκη να μην υπάρχουν περισπάσεις και πειρασμοί στον δικαστή⁵⁸. Περαιτέρω, τονίσθηκε ότι, λόγω των οικονομικών απολαβών που λαμβάνουν οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων αυτών, μπορεί να οδηγηθούν σε μια φιλική προς την εκτελεστική λειτουργία συμπεριφορά για την κατάληψη των θέσεων ή, από την άλλη μεριά, οι θέσεις αυτές να καταστούν δίχτυ της εκτελεστικής λειτουργίας για τον δελεασμό των δικαστικών λειτουργών⁵⁹. Επίσης, ότι θα μπορούσε να «χρησιμοποιηθεί» ο δικαστής για τη λήψη μη

⁵⁵ Πρόκειται για τη γνωστή θεωρία στην Αμερική του *revolving doors*, των περιστρεφόμενων θυρών, όπου εναλλάσσονται οι ρόλοι μεταξύ ελεγκτή και ελεγχόμενου και ο δικαστής είναι εξαρτημένος από την πολιτική εξουσία. Για τις έννοιες αυτές, βλ. Γ. Δελλή, Δήμος και Αγορά. Το δημόσιο δίκαιο «αλλιώς», με το βλέμμα της οικονομικής ανάλυσης, Ευρασία 2018, σ.177.

⁵⁶ Κ. Χρυσόγονος, Συνταγματικό Δίκαιο, ό.π., σ.739.

⁵⁷ ΓνμδΕισΑΠ 2/2022 και Κ. Αλεπάκος, Η προσωπική ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργών, ό.π., σ.1034 επ., Μ. Πικραμένος, Η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς, ό.π., σ.87, 96, Κ. Γώγος, Η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών στο έργο της διοίκησης μετά την αναθεώρηση του άρθρου 89 του Συντάγματος, Τιμητικός τόμος για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη, τόμ. 3, 2007, σ.185-196(186), Α. Τσιρώνας, Άρθρο 89, ό.π., σ.1371.

⁵⁸ « [...] Η τρίτη μεγάλη τομή στο κεφάλαιο αυτό αφορά την αποτροπή περισπάσεων και πειρασμών. Πρέπει ο δικαστής να μπορεί να ενεργεί χωρίς περισπάσεις και πειρασμούς. Και αυτό αφορά την απαλλαγή του από διοικητικά καθήκοντα ξένα προς τη δικαιοσύνη, με εξαίρεση τις νομοπαρασκευαστικές επιτροπές και τις επιτροπές που έχουν πειθαρχικό και δικαιοδοτικό χαρακτήρα [...]» σε Πρακτικά της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής Ι' Περιόδου, Α' (Συνέχιση Ολομέλειας) ΡΛΒ, σ. 5671.

⁵⁹ Αγ. Μπακόπουλος, Η ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας, ΤοΣ, 1986, σ.20 επ (29).

νόμιμων αποφάσεων της διοίκησης και προς νομιμοποίησή τους, παρότι είναι σχετικά ανύποπτος⁶⁰.

Τέλος, ότι τα «ασυμβίβαστα» τέθηκαν προς τον σκοπό οι δικαστές να είναι απερίσπαστοι στην άσκηση των καθηκόντων τους και να προσηλώνονται στα απαιτητικά υπηρεσιακά τους καθήκοντα και στο κύριο δικαστικό τους έργο, ώστε να μην δημιουργούνται προσκόμματα στην ομαλή λειτουργία της δικαιοσύνης⁶¹ και να μην επέρχεται καθυστέρηση στην απονομή της⁶². Υπό την ανωτέρω λογική προτείνεται να επιβληθούν ακόμη μεγαλύτεροι περιορισμοί, όπως να απαγορευθεί κάθε άσκηση διοικητικού καθήκοντος στους δικαστικούς λειτουργούς, πλην όσων σχετίζονται με την οργάνωση και λειτουργία των δικαστηρίων και της γραμματείας τους⁶³.

IV. Κατηγοριοποίηση και διαβάθμιση των «ασυμβιβάστων»

Στο άρθρο 89 του Συντάγματος τυποποιούνται όλες οι ασυμβίβαστες ιδιότητες και εισάγονται οι γενικές απαγορεύσεις ανάληψης διοικητικών καθηκόντων από δικαστικούς λειτουργούς, με τις προβλεπόμενες εξαιρέσεις.

1.Α. Άρθρο 89 παρ.1 του Συντάγματος

Σύμφωνα με το άρθρο 89 παρ.1 του Συντάγματος, απαγορεύεται στους δικαστικούς λειτουργούς η άσκηση κάθε άλλης έμμισθης υπηρεσίας ή επαγγέλματος. Έτσι, ο δικαστικός λειτουργός δεν μπορεί να παρέχει μισθωτή εργασία με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ή και κάθε άλλη έμμισθη υπηρεσία σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου, ακόμη και φύσεως δημοσίου δικαίου, ούτε να αναλάβει την εκτέλεση έργου με σύμβαση παροχής ανεξαρτήτων υπηρεσιών ή να ασκεί ελεύθεριο επάγγελμα. Πρόκειται, επομένως, για καθολικό αποκλεισμό άσκησης αλλότριου έργου⁶⁴.

Η απαγόρευση άσκησης κάθε άλλης έμμισθης απασχόλησης ή ελεύθεριου επαγγέλματος καθ' όλη τη διάρκεια της ενεργούς υπηρεσίας και έως την αφυπηρέτηση των δικαστών⁶⁵ θεσπίστηκε προκειμένου να μην εξαρτώνται οι δικαστές από τα

⁶⁰ Αναθεωρητές διατάξεις του Συντάγματος ως προς τη δικαστική εξουσία, Πόρισμα της Εταιρίας Δικαστικών Μελετών, ΕλλΔνη, 34/1993, σ.1609 επ (1610).

⁶¹ ΓνμΔΕισΑΠ 2/2022.

⁶² Μ. Πικραμένος, Η λογοδοσία των Δικαστών στη Δημοκρατία, 2022, σ.56.

⁶³ Γ. Σανιδάς, Παρατηρήσεις επί των προτεινομένων τροποποιήσεων στις διατάξεις του Συντάγματος σχετικά με θέματα δικαιοσύνης, ΠοινΔικ, 2/2001, σ.170 – 176.

⁶⁴ Γ. Δελλής, Η ανάθεση εξωδικαστικών αρμοδιοτήτων σε δικαστικούς λειτουργούς από το 1944 μέχρι σήμερα: φοβίες και στεγανά, ΤοΣ 2021, σ.1109 επ. (1121-1122).

⁶⁵ Μετά την αφυπηρέτησή τους δεν προβλέπεται από το Σύνταγμα ή άλλο εκτελεστικό αυτού νόμο κώλυμα άσκησης άλλου επαγγέλματος ή παροχής έμμισθης υπηρεσίας ή συμμετοχής στην κυβέρνηση για τους δικαστές.

πρόσωπα που τους αμείβουν και θα μπορούσαν εν δυνάμει να τους ασκούν επιρροή στον τρόπο άσκησης των καθηκόντων τους⁶⁶.

Βάσει της ανωτέρω γενικής απαγόρευσης, η νομική θεωρία προτείνει τη συσταλτική ερμηνεία όλων των περιορισμών και ασυμβιβάστων⁶⁷. Ωστόσο, άλλο κανονιστικό περιεχόμενο και νομική εμβέλεια έχει εν η λόγω έννοια του ευρέος ασυμβιβάστου του δικαστικού λειτουργήματος με άλλη θέση, ιδιότητα ή άσκηση επαγγέλματος, και άλλο η ανάθεση εξωδικαστικών καθηκόντων στους δικαστές⁶⁸.

Ο δικαστικός λειτουργός, πάντως, ως φορέας των δικαιωμάτων της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, της ελευθερίας της έκφρασης και της επιστημονικής ελευθερίας, κατ' άρθρον 16 παρ.1 Συντάγματος⁶⁹, μπορεί να συγγράφει λογοτεχνικά ή επιστημονικά βιβλία ή να έχει καλλιτεχνική δραστηριότητα, κι ως εκ τούτου, μπορεί να εισπράττει πνευματικά δικαιώματα ή αμοιβές στο πλαίσιο αυτό, χωρίς η άσκηση των δραστηριοτήτων αυτών να εμπίπτει στην έννοια του υπό ευρεία έννοια ασυμβιβάστου⁷⁰. Ομοίως, ο δικαστικός λειτουργός μπορεί να μετέχει σε διοικητικά συμβούλια πολιτιστικών, καλλιτεχνικών, επιστημονικών ενώσεων ή σωματείων, κατ' ενάσκηση του δικαιώματος στη συνένωση⁷¹.

1.B. Η εξαίρεση στον κανόνα του άρθρου 89 παρ.1: Η εκλογή του δικαστικού λειτουργού ως μέλους του διδακτικού προσωπικού των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και της Ακαδημίας Αθηνών

Με σκοπό την ακαδημαϊκή δράση των δικαστικών λειτουργών, ως διδασκόντων ή ερευνητών, προς όφελος της ίδιας της δικαιοσύνης, της κοινωνίας και της ακαδημαϊκής διδασκαλίας, καθώς και προκειμένου να διασφαλιστεί η οργανική σύνδεση της νομικής θεωρίας με τη δικαστική πράξη⁷², προβλέπεται σχεδόν σε όλα τα συντάγματα που ίσχυσαν η δυνατότητα των δικαστικών λειτουργών να εκλέγονται σε

⁶⁶ Κ. Γώγος, Άρθρο 89, ό.π., σ.1131.

⁶⁷ Κ. Γώγος, *ibidem*.

⁶⁸ Μ' αυτή την έννοια, ΟλΣτΕ (σε συμβ) 1/1975, όπως παρατίθεται σε Π. Παραράς, *Corpus III*, ό.π., σ.465.

⁶⁹ Βλ. Π.Παραρά, *ibid*, σ.458.

⁷⁰ Κ. Γώγος, Άρθρο 89, ό.π., σ.1131.

⁷¹ Κ. Γώγος, Άρθρο 89, *ibidem*. Βλ., όμως, τις επιφυλάξεις του Σπ. Βλαχόπουλου, Αναθεώρηση του Συντάγματος και δημόσια διοίκηση: Οργάνωση, προσωπικό και σχέσεις της δημόσιας διοίκησης με τη δικαστική εξουσία σε (επιμ. Δ. Τσάτσος/Ευ. Βενιζέλος/Ξ. Κοντιάδης), Το νέο Σύνταγμα, Πρακτικά συνεδρίου για το αναθεωρημένο σύνταγμα του 1975/1986/2001, 2001, σ. 405 επ.(418).

⁷² Ι. Καμτσίδου, Δικαστικά ασυμβιβάστα και Πανεπιστήμιο σε www.academia.edu.

θέσεις καθηγητών των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ) και ως μέλη της Ακαδημίας Αθηνών.

Ειδικότερα, το άρθρο 89 παρ.2 του Συντάγματος όριζε, πριν από την αναθεώρηση του 2001, ότι οι δικαστικοί λειτουργοί μπορούν να εκλέγονται καθηγητές ή υφηγητές των ΑΕΙ. Στο πλαίσιο αυτό είχε υποστηριχθεί και, εν όψει της στενής ερμηνείας που απαιτεί ο εξαιρετικός κανόνας της άρσης του ασυμβιβάστου, ότι δεν δικαιούνται, ωστόσο, οι δικαστικοί λειτουργοί να εκλέγονται, κατά τη γραμματική ερμηνεία της διάταξης, μέλη του διδακτικού προσωπικού των τότε υφιστάμενων Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων⁷³ ή σε θέση λέκτορα ΑΕΙ⁷⁴.

Μετά την αναθεώρηση του 2001 ο αναθεωρητικός νομοθέτης όρισε χωρίς διάκριση ότι επιτρέπεται στους δικαστικούς λειτουργούς να εκλέγονται σε οποιαδήποτε θέση διδακτικού προσωπικού των ΑΕΙ⁷⁵. Μάλιστα είχε κριθεί ότι δεν απαιτείται για την κατοχή της θέσης αυτής οποιαδήποτε άδεια ή έγκριση, ακόμη και για την παροχή διδασκαλίας από δικαστικό λειτουργό με σύμβαση ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου⁷⁶. Ωστόσο, το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο Διοικητικής Δικαιοσύνης αποφάσισε στη συνέχεια ότι, εν όψει του γενικού ασυμβιβάστου της παρ.1 του άρθρου 89 του Συντάγματος, η εξαίρεση που τίθεται σχετικά με τη δυνατότητα των δικαστικών λειτουργών να εκλέγονται μέλη του διδακτικού προσωπικού των ΑΕΙ πρέπει να ερμηνεύεται στενά. Έτσι, κατά τη γραμματική ερμηνεία της διάταξης, η εκλογή αναφέρεται στα κύρια μέλη του διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και όχι σε κάθε μέλος έκτακτου ή βοηθητικού προσωπικού αναλαμβάνει καθήκοντα διδασκαλίας με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου, καθώς δεν απολαμβάνει τα ίδια εχέγγυα προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας με τα μέλη του κύριου διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού των ΑΕΙ⁷⁷. Κατά την ίδια άποψη, η ερμηνευτική αυτή εκδοχή ενισχύεται και από την ιστορική ερμηνεία της διάταξης, καθώς σε όλα τα ελληνικά συντάγματα «περιλαμβανόταν διάταξη αντίστοιχη με αυτήν, που απαγόρευε την ανάληψη από τους δικαστικούς λειτουργούς κάθε άλλης έμμισθης υπηρεσίας “εκτός της του καθηγητού εν τω Πανεπιστημίω” (άρθρα 94 Σ. 1844, 96 Σ. 1864, 96 Σ. 1911, 101 Σ. 1927, 96 Σ. 1952), ενώ

⁷³ Βλ. και ΓνωμΝΣΚ 377/1997.

⁷⁴ Π. Παράρας, *Corpus III*, ό.π., σ.462, ο οποίος υποστηρίζει ότι η εκλογή σε θέση λέκτορα δεν συνάδει με το κύρος του δικαστικού λειτουργού.

⁷⁵ Κ. Γώγος, Άρθρο 89, ό.π., σ.1133.

⁷⁶ ΣτΕ 3019/2011.

⁷⁷ Βλ. έτσι ΣτΕ 197/2020, με την οποία απορρίφθηκε αίτηση ακυρώσεως δικαστικού πληρεξουσίου του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους κατά πρακτικού του Υπηρεσιακού και Πειθαρχικού Συμβουλίου για τους Παρέδρους και Δικαστικούς Πληρεξουσίου, με το οποίο το εν λόγω Συμβούλιο γνωμοδότησε αρνητικά σε αίτησή του με την οποία ζήτησε να του χορηγηθεί άδεια για την παροχή διδακτικού έργου, ως μέλος του Συνεργαζόμενου Εκπαιδευτικού Προσωπικού του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.

και στην αναθεωρηθείσα διάταξη του άρθρου 89 του Συντάγματος του 1975 επιτρεπόταν κατ' εξαίρεση, η εκλογή δικαστικών λειτουργών ως "καθηγητών ή υφηγητών ανωτάτων σχολών", οι οποίοι αποτελούσαν, σύμφωνα με το τότε ισχύον οργανωτικό σχήμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το ανώτερο διδακτικό προσωπικό, διακρινόμενοι σαφώς από το κατώτερο διδακτικό προσωπικό»⁷⁸. Ως εκ τούτων, οι δικαστικοί λειτουργοί δεν μπορούν να αναλάβουν καθήκοντα διδασκαλίας σε ΑΕΙ με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου, κατ' εφαρμογή του π.δ/ος 407/1980, σύμφωνα με το οποίο επιστήμονες ανεγνωρισμένου επιστημονικού κύρους μπορούν να προσλαμβάνονται, με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου, για τη διεξαγωγή διδακτικού, ερευνητικού, επιστημονικού και οργανωτικού έργου⁷⁹.

Οι δικαστικοί λειτουργοί που εκλέγονται μέλη του κύριου διδακτικού προσωπικού των ΑΕΙ έχουν τα ίδια καθήκοντα, δικαιώματα και υποχρεώσεις με τους λοιπούς καθηγητές, ήτοι, εάν είναι πλήρους απασχόλησης, υπέχουν πλήρη ερευνητικά, διδακτικά και διοικητικά καθήκοντα⁸⁰. Η άσκηση διοικητικών καθηκόντων ή η συμμετοχή τους σε επιτροπές ή συμβούλια του πανεπιστημίου, κατά μία άποψη, αποτελούν εξαιρέσεις στο άρθρο 89 παρ.2 και 3 του Συντάγματος⁸¹. Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή οι δικαστικοί λειτουργοί δεν μετέχουν στα εν λόγω συμβούλια ούτε ασκούν εν γένει διοικητικά καθήκοντα υπό τη δικαστική τους ιδιότητα, αλλά υπό την ιδιότητα του μέλους του διδακτικού προσωπικού των ΑΕΙ, την οποία συνταγματικώς φέρουν, με συνέπεια να μην υπάγονται στους περιορισμούς κατά το μέρος αυτό του άρθρου 89 του Συντάγματος.

Εξάλλου, ο νομοθέτης μπορεί να προβλέψει την καταβολή στους δικαστικούς λειτουργούς μειωμένων αποδοχών για τη δεύτερη δημόσια θέση την οποία κατέχουν, όπως ισχύει για κάθε δημόσιο λειτουργό⁸².

Όπως προτάθηκε από την Ομάδα Εργασίας που συγκροτήθηκε με την υπ' αριθμόν 3800/17-10-2023 πράξη του Γενικού Επιτρόπου της Επικρατείας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων για την υποβολή προτάσεων στο πλαίσιο της αναθεώρησης διατάξεων του Συντάγματος που αφορούν ειδικά τη διοικητική δικαιοσύνη, θα πρέπει

⁷⁸ ΑΔΣΔΔ 8/2017 –σχόλιο: Α. Καϊδατζή, Αρμ. 10/2017, σ.1772-1775, ο οποίος παρατηρεί ότι το Σύνταγμα δεν διακρίνει μεταξύ κύριου και βοηθητικού διδακτικού προσωπικού των ΑΕΙ, δεν πρόκειται δε εν προκειμένω για στενή ερμηνεία, αλλά για συσταλτική ερμηνεία των συνταγματικών διατάξεων, ως σχήμα της σύμφωνης με τον νόμο ερμηνεία του Συντάγματος, η οποία καθιστά το δικαίωμα των δικαστικών λειτουργών να εκλέγονται σε θέσεις μελών ΔΕΠ του πανεπιστημίου πρακτικά ανεφάρμοστο, αφού προϋπόθεση εκλογής είναι η προηγούμενη διδακτική εμπειρία των υποψηφίων, η οποία δεν θα είναι δυνατή για τους δικαστές.

⁷⁹ ΑΔΣΔΔ 11, 12/2017.

⁸⁰ Κ. Γώγος, Άρθρο 89, ό.π., σ.1133.

⁸¹ Α. Τσιφωνάς, Άρθρο 89, ό.π., σ.1370.

⁸² ΣΤΕ 2365/2017, 2869/2020.

να αναθεωρηθεί κατά το μέρος αυτό η συνταγματική διάταξη υπό την εξής διατύπωση: «Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται στους δικαστικούς λειτουργούς να εκλέγονται μέλη της Ακαδημίας Αθηνών και να αναλαμβάνουν διδακτικό έργο σε δημόσια ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα ή σε σχολές στελεχών του δημοσίου τομέα».

Η διατύπωση αυτή κατοχυρώνει στους δικαστικούς λειτουργούς πλήρως το δικαίωμα της ακαδημαϊκής ελευθερίας, ήτοι να εκλέγονται εν γένει μέλη του διδακτικού προσωπικού των ΑΕΙ, ακόμη και με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ή άλλες συμβάσεις παροχής διδακτικού έργου, καθώς και να διδάσκουν σε άλλες σχολές του δημόσιου τομέα, όπως στην Ανώτατη Σχολή Δημόσιας Διοίκησης ή στη Σχολή Αστυφυλάκων της Ελληνικής Αστυνομίας, στις οποίες δεν προβλέπεται στο Σύνταγμα ότι επιτρέπεται να ασκούν διδακτικά καθήκοντα και να παρέχουν έμμισθες υπηρεσίες.

Θα πρέπει δε να συζητηθεί στην επόμενη αναθεώρηση εάν οι δικαστικοί λειτουργοί μπορούν να διδάσκουν σε πανεπιστήμια που ενδεχομένως θα ιδρυθούν, κατόπιν συνταγματικής αναθεώρησης, με δημόσια μορφή εντός της ελληνικής επικράτειας ή ακόμη και σε αλλοδαπά πανεπιστήμια. Και τούτο, προς τον σκοπό να αποσαφηνισθεί πλήρως το νομικό αυτό καθεστώς με τη μεγαλύτερη δυνατή ενάργεια και σαφήνεια, προς προστασία της ασφάλειας δικαίου και του υπηρεσιακού καθεστώτος των δικαστικών λειτουργών, υπό ενιαία αντιμετώπιση, σε όλους τους κλάδους της δικαιοσύνης.

2. Η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων στους δικαστικούς λειτουργούς πριν από την αναθεώρηση του 2001

Πριν από την αναθεώρηση του 2001, το άρθρο 89 παρ.3 του Συντάγματος όριζε ότι στους δικαστές μπορούν να ανατίθενται διοικητικά καθήκοντα είτε παράλληλα με το κύριο δικαστικό τους έργο είτε αποκλειστικά, για ορισμένο χρονικό διάστημα, εφόσον τούτο προβλέπεται στον νόμο. Στο ίδιο πλαίσιο, το άρθρο 89 παρ.2 όριζε ότι οι δικαστικοί λειτουργοί μπορούν να μετέχουν σε ειδικά διοικητικά δικαστήρια, διοικητικές επιτροπές ή συμβούλια, πλην των συμβουλίων των επιχειρήσεων ή των εμπορικών εταιρειών⁸³. Ως εκ τούτων, δεν είχε τεθεί στο Σύνταγμα καμία απαγόρευση ή εξαίρεση ως προς τα διοικητικά καθήκοντα που μπορούσε να αναλάβει ο δικαστικός λειτουργός ή για τα συλλογικά όργανα ή τις επιτροπές στις οποίες μπορούσε να μετέχει.

Κατ' εφαρμογή του άρθρου 89 παρ.3 του Συντάγματος, οι δικαστικοί λειτουργοί μπορούσαν να τοποθετηθούν σε ανώτατες θέσεις της ιεραρχίας της εκτελεστικής λειτουργίας. Μπορούσαν, ομοίως, να τους ανατεθούν και υποτυπώδη διοικητικά

⁸³ Θα πρέπει και σ' αυτή την περίπτωση να προβλέπεται η συμμετοχή δικαστικού λειτουργού στον νόμο, άλλως δεν είναι νόμιμη η συγκρότηση της επιτροπής, ΓνωμΝΣΚ 405/1994, 195/1986.

καθήκοντα, όπως για παράδειγμα καθήκοντα επιτήρησης σε γραπτό διαγωνισμό δικαστικών υπαλλήλων. Η ανάθεση των τελευταίων καθηκόντων κρίθηκε συνταγματική με την 360/1992 απόφαση του Αρείου Πάγου⁸⁴. Ειδικότερα, με την τελευταία απόφαση κρίθηκε ότι είναι συνταγματικώς επιτρεπτή η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων επιτήρησης σε δικαστικό λειτουργό κατά τη διενέργεια γραπτών εξετάσεων για την πρόσληψη δικαστικών υπαλλήλων, αφού προβλέπεται από τον νόμο και τα εν λόγω καθήκοντα ασκούνται για ορισμένο χρονικό διάστημα. Μάλιστα η άσκηση των καθηκόντων αυτών είναι πρόσθετη και ο δικαστικός λειτουργός που διαπράττει παράπτωμα κατά την άσκησή τους, τελεί το ποινικό αδίκημα της παράβασης καθήκοντος.

Για λόγους που αναφέρθηκαν, ήδη, ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 2001 αποφάσισε την απαγόρευση ανάθεσης κάθε διοικητικού καθήκοντος στους δικαστικούς λειτουργούς.

3. Α. Η συμμετοχή των δικαστικών λειτουργών σε συλλογικά όργανα της διοίκησης - άρθρο 89 παρ.2 του Συντάγματος

Παρότι το άρθρο 89 παρ.3 του ισχύοντος Συντάγματος απαγορεύει την ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς, προβλέφθηκε, παράλληλα, στην παρ.2 του ίδιου άρθρου ότι μπορούν οι δικαστές να στελεχώνουν συμβούλια της διοίκησης ή διοικητικές επιτροπές, εφόσον ασκούν αρμοδιότητες πειθαρχικού, ελεγκτικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα, καθώς και να συμμετέχουν σε νομοπαρασκευαστικές επιτροπές, εφόσον η άσκηση των καθηκόντων αυτών προβλέπεται ειδικώς στον νόμο⁸⁵. Συνεπώς, υπό την ισχύ των νέων συνταγματικών διατάξεων, οι δικαστές μπορούν να ασκούν εξωδικαστικά καθήκοντα μόνο στις προβλεπόμενες από το Σύνταγμα και τον νόμο περιπτώσεις, ύστερα από σχετική πράξη του αρμοδίου οργάνου της δικαστικής λειτουργίας⁸⁶. Η παρ.2 του άρθρου 89 του Συντάγματος τίθεται ως εξαίρεση στον κανόνα του άρθρου 89 παρ.3 και ερμηνεύεται στενά⁸⁷.

Δεδομένου ότι οι δικαστές, ήδη, στελέχωναν συλλογικά όργανα της διοίκησης που δεν ασκούσαν, ωστόσο, αρμοδιότητες πειθαρχικού, ελεγκτικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα, προβλέφθηκε στην ίδια διάταξη η έκδοση σχετικού εκτελεστικού νόμου για την απαλλαγή από την άσκηση των καθηκόντων τους και την αντικατάστασή τους, ενώ το άρθρο 118 παρ.4 του Συντάγματος όρισε, ως μεταβατική διάταξη, ότι η ισχύς των

⁸⁴ Υπεράσπιση, 1993, σ.47.

⁸⁵ Σ. Χριστοφορίδης, Επαγγελματικό ποδόσφαιρο, ό.π., σ.348.

⁸⁶ ΑΔΣΔΔ 9/2017.

⁸⁷ ΣτΕ 3036/2015.

αναθεωρημένων διατάξεων εκκινεί από την έκδοση του σχετικού εκτελεστικού νόμου, άλλως από 1-1-2022⁸⁸.

Εκδόθηκε, τελικώς, ο εκτελεστικός του Συντάγματος νόμος 2993/2002, στο άρθρο 2 παρ.1 του οποίου προβλέφθηκε η κατάργηση όλων των διατάξεων οι οποίες προέβλεπαν τη συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σε συλλογικά διοικητικά όργανα που δεν ασκούν πειθαρχικές, ελεγκτικές, δικαιοδοτικές ή νομοπαρασκευαστικές αρμοδιότητες, ενώ με την παρ.2 του ίδιου άρθρου ορίστηκε ότι οι δικαστικοί λειτουργοί αντικαθίστανται, όπως ορίζει η εισηγητική έκθεση του νόμου, από πρόσωπα που διαθέτουν αμεροληψία, δυνατότητα χρηστής διαχείρισης και επίλυσης σύνθετων νομικών ζητημάτων, όπως μέλη του διδακτικού προσωπικού των νομικών σχολών, συνταξιούχους δικαστικούς και μέλη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους (ΝΣΚ).

Η εξαιρετικού δικαίου διάταξη της παρ.2 του άρθρου 89 του Συντάγματος προσδιορίζει περιοριστικά τα αντικείμενα των επιτροπών ή συμβουλίων, στα οποία μπορούν να μετέχουν δικαστικοί λειτουργοί και τα οποία παρουσιάζουν στενή λειτουργική συνάφεια με το κύριο δικαιοδοτικό έργο τους. Με τον τρόπο αυτό, ο συντακτικός νομοθέτης διασφαλίζει ότι η συμμετοχή των δικαστών σε συλλογικά όργανα δεν αποτελεί αλλότρια δραστηριότητα, αλλά προέκταση των θεσμικών τους καθηκόντων⁸⁹. Εξάλλου, η επιφύλαξη νόμου που θέτει το Σύνταγμα πρέπει να θεωρηθεί ειδική, δηλαδή ο σχετικός νόμος πρέπει να προβλέπει τον αριθμό των δικαστικών λειτουργών που θα στελεχώσουν ένα συγκεκριμένο συλλογικό όργανο, το οποίο πρέπει να κατονομάζεται, καθώς και τα καθήκοντα που αναλαμβάνουν⁹⁰.

Οι ρυθμίσεις, όμως, του Συντάγματος δεν παύουν να είναι αόριστες, καθώς ο ερμηνευτής πρέπει να εξειδικεύσει τρεις αόριστες νομικές έννοιες, οι οποίες, μάλιστα, ορίζουν αρμοδιότητες που δεν είναι όλες ευχερούς τυποποίησης⁹¹. Ποια χαρακτηριστικά έχει μία επιτροπή ελεγκτικού, δικαιοδοτικού ή πειθαρχικού χαρακτήρα; Πώς εφαρμόστηκαν μέχρι και σήμερα οι συνταγματικές διατάξεις;

3.B. Η εφαρμογή της συνταγματικής διατάξεως του άρθρου 89 παρ.2 από το Συμβούλιο της Επικρατείας

Στις πρώιμες εφαρμογές της συνταγματικής διατάξεως του άρθρου 89 παρ.2, η νομολογία κινήθηκε σε μια περιοριστική ερμηνεία αυτής, συνέδεσε, δε, ευθέως την επιβολή των υπό εξέταση περιορισμών με την προστασία της προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας των δικαστών.

⁸⁸ ΓνμδΝΣΚ 476/2001.

⁸⁹ Κ. Γώγος, Η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών στο έργο της διοίκησης, ό.π., σ.191.

⁹⁰ Σ. Χριστοφορίδης, Επαγγελματικό ποδόσφαιρο, ό.π., σ.350.

⁹¹ Κ. Γώγος, Η συμμετοχή των δικαστικών λειτουργών στο έργο της διοίκησης, ό.π., σ.192.

Η παρ.2, αν και νομοτεχνικά προηγείται της παρ.3 του άρθρου 89 του Συντάγματος, κατά το ουσιαστικό περιεχόμενό της θεσπίζει εξαίρεση σ' αυτή, κι ως εκ τούτου, πρέπει να ερμηνεύεται στενά. Με δεδομένο τούτο, κρίθηκε κατά πλειοψηφία ότι συλλογικά όργανα ελεγκτικού χαρακτήρα, στα οποία μπορούν να μετέχουν, ως εκ τούτου, δικαστικοί λειτουργοί, πρέπει να θεωρούνται μόνον όσα ασκούν αρμοδιότητες οικονομικού ή δημοσιονομικού ελέγχου, όπως αυτές που ορίζονται στη διάταξη του άρθρου 98 παρ.1 του Συντάγματος, το οποίο αναφέρεται στις αρμοδιότητες του Ελεγκτικού Συνεδρίου, καθώς και του άρθρου 29 παρ.2 του θεμελιώδους νόμου, που αναφέρεται στο όργανο το οποίο ελέγχει τις εκλογικές δαπάνες των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών. Αντιθέτως, σύμφωνα με τη μειοψηφία που διατυπώθηκε, ελεγκτικό έργο ασκεί κάθε επιτροπή που ελέγχει τη νομιμότητα διοικητικών πράξεων⁹².

Αν εφαρμόσουμε, όμως, υπό την ανωτέρω αυστηρή ερμηνεία τη διάταξη του άρθρου 89 παρ.2 του Συντάγματος, τότε οι δικαστικοί λειτουργοί θα αδυνατούν να ασκήσουν ακόμη και καθήκοντα ελεγκτικού χαρακτήρα στο αυστηρό πλαίσιο οργάνωσης και λειτουργίας της δικαιοσύνης. Για παράδειγμα, ο Πρόεδρος που διευθύνει το δικαστήριο δεν μπορεί να μετάσχει στην επιτροπή προμηθειών του δικαστηρίου;

Παρότι η δικαιοσύνη διέπεται από την αρχή της πλήρους αυτοδιοίκησης, αποκλείοντας κατ' αρχήν την εμπλοκή ετέρων οργάνων στα εσωτερικά ζητήματά της, κρίθηκε σκόπιμη η παρέμβαση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους (ΝΣΚ), προκειμένου να αναγνωρισθεί ότι η απαγόρευση ανάθεσης διοικητικών καθηκόντων στους δικαστικούς λειτουργούς αφορά μόνον την άσκηση ξένων προς τη δικαιοσύνη καθηκόντων και δεν αναφέρεται σε όσα διοικητικά καθήκοντα συνέχονται στενάς με την οργάνωση και λειτουργία της δικαιοσύνης, όπως η συμμετοχή δικαστικού λειτουργού σε επιτροπή προμηθειών του δικαστηρίου. Μάλιστα στη σχετική γνωμοδότηση του ΝΣΚ διατυπώθηκε και μειοψηφία, σύμφωνα με την οποία δεν είναι επιτρεπτή η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σε επιτροπή προμηθειών, ακόμη κι αν τα αγαθά αφορούν τη λειτουργία του δικαστηρίου, προς διασφάλιση της προσωπικής τους ανεξαρτησίας, ενώ κατά τη δεύτερη μειοψηφούσα άποψη το ζήτημα αυτό κρίνεται κατά τις ρυθμίσεις του άρθρου 89 παρ.2 του Συντάγματος, ενώ κατά τα λοιπά απαγορεύεται⁹³.

Καθίσταται, ως εκ τούτου, σαφές το ερμηνευτικό αδιέξοδο στο οποίο δύναται να οδηγήσει η δογματική προσκόλληση σε μια υπέρμετρα στενή πρόβλεψη των ασυμβιβάστων. Είναι παράδοξο η μέριμνα για τα εσωτερικά ζητήματα της δικαιοσύνης να απαιτεί, από τη μία πλευρά, την έκδοση γνωμοδότησης του ΝΣΚ για την αυτονότη

⁹² ΟΛΣΤΕ 3503/2009, σκ.9.

⁹³ ΓνμδΝΣΚ 163/2005.

άσκηση αρμοδιοτήτων που συνέχονται με την εσωτερική διοίκηση των δικαστηρίων και, από την άλλη, να τίθεται υπό αμφισβήτηση η ίδια η συνταγματικότητα πράξεων που αφορούν την αυτοδιοίκηση της δικαιοσύνης.

Επιπλέον, πρέπει εν προκειμένω να επισημανθεί ότι, κατά την ιστορική ερμηνεία του Συντάγματος, επιτρέπεται στους δικαστικούς λειτουργούς να στελεχώνουν τις επιτροπές προμηθειών του δικαστηρίου στο οποίο ασκούν τα καθήκοντά τους, καθώς ο γενικός εισηγητής της πλειοψηφίας κατά τη συζήτηση στην αναθεωρητική βουλή επεσήμανε ότι επιτρέπεται η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών και σε ελεγκτικού χαρακτήρα συλλογικά όργανα, αναφέροντας το παράδειγμα των επιτροπών προμηθειών⁹⁴. Ως εκ τούτων, συνταγματικώς οι δικαστικοί λειτουργοί εν γένει συμμετέχουν σε ελεγκτικού χαρακτήρα επιτροπές που αφορούν την οργάνωση και λειτουργία των δικαστηρίων.

Περαιτέρω, συναφώς κρίθηκε ότι η επιτροπή ελέγχου των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης των δικαστικών λειτουργών πρέπει να συγκροτείται κατά πλειοψηφία από δικαστικούς λειτουργούς, λόγω, προφανώς, του ελεγκτικού χαρακτήρα του έργου που ασκεί επί των ίδιων των δικαστών⁹⁵⁹⁶.

Εξάλλου, η ερμηνεία της διάταξης δεν δημιουργεί προβλήματα εφαρμογής ούτε εγείρει αμφισβησίες, καθόσον αφορά τη συμμετοχή των δικαστών σε πειθαρχικά συμβούλια της διοικήσεως. Και τούτο, διότι η άσκηση της πειθαρχικής αρμοδιότητας περιλαμβάνει την εκτίμηση αν έχει τελεστεί ένα παράπτωμα από δημόσιο υπάλληλο ή λειτουργό, το οποίο προβλέπεται από τον οικείο νόμο που ρυθμίζει το υπηρεσιακό του καθεστώς, επ' απειλή κυρώσεως, με την τήρηση επαρκών διαδικαστικών εγγυήσεων και, συνεπώς, ευχερώς διαπιστώνεται το έργο και η λειτουργία μιας διοικητικής επιτροπής ως έχουσας πειθαρχικό χαρακτήρα⁹⁷.

Για τα συμβούλια δικαιοδοτικού χαρακτήρα κρίθηκε, καταρχήν, ότι θα πρέπει να ασκούν οίονει δικαιοδοτικό έργο, με τις ανάλογες διαδικαστικές εγγυήσεις, όπως την τήρηση δημοσιότητας κατά τη διαδικασία άσκησης των αρμοδιοτήτων τους και την κατ' αντιμωλίαν διεξαγωγή της συζήτησης⁹⁸. Μ' αυτή την έννοια, απαιτείται οι εν λόγω επιτροπές να συνεδριάζουν δημόσια και να εφαρμόζουν κανόνες απόδειξης για τη θεμελίωση των κρίσεών τους, καθώς και να διασφαλίζουν το δικαίωμα της εκατέρωθεν ακροάσεως των συμμετεχόντων στην οικεία διοικητική διαδικασία.

⁹⁴ Πρακτικά της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής Ι' Περιόδου, Α' (Συνέχιση Ολομέλειας) ΡΛΓ, σ. 5718.

⁹⁵ ΑΔΣΔΔ 21/2018.

⁹⁶ ΟΛΣΤΕ 2649/2017, 813/2019.

⁹⁷ Κ. Γώγος, Άρθρο 89, ό.π., σ.1138.

⁹⁸ ΟΛΣΤΕ 3503/2009, σκ.9.

Κατ' εφαρμογή τούτων, κρίθηκε ότι η ειδική επιτροπή του άρθρου 152 του Ν 3463/2006, η οποία ασκεί διοικητικό έλεγχο νομιμότητας των πράξεων της Περιφέρειας που εκδίδονται επί προσφυγών κατά πράξεων οργάνων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου βαθμού, δεν συνιστά συμβούλιο ή επιτροπή ελεγκτικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 89 παρ.2 του Συντάγματος, κι ως εκ τούτου, δεν μπορεί να στελεχώνεται από δικαστικούς λειτουργούς⁹⁹. Ομοίως, η επιτροπή για την πρόσληψη δικηγόρων με πάγια αντιμισθία, μεταξύ άλλων, από νομικά πρόσωπα του δημοσίου τομέα¹⁰⁰. Το ίδιο κρίθηκε για τις επιτροπές επίλυσης δασικών αμφισβητήσεων του άρθρου 10 παρ.3 του Ν 998/1979, οι οποίες κρίνουν ενδικοφανείς προσφυγές κατά διοικητικών πράξεων των δασικών οργάνων, σύμφωνα με τη διαγραφόμενη στον νόμο διαδικασία, καθώς η άσκηση της αρμοδιότητας αυτής δεν προσιδιάζει σε άσκηση δικαιοδοτικού έργου, δεδομένου ότι η διαδικασία στερείται της προσήκουσας δημοσιότητας και δεν εξασφαλίζει την κατ' αντιμωλίαν συζήτηση¹⁰¹. Πάντως, κατά τη μειοψηφούσα άποψη που διατυπώθηκε, τόσο το αντικείμενο όσο και η διαδικασία άσκησης των αρμοδιοτήτων των επιτροπών αυτών συνυφαίνονται με την άσκηση εν γένει δικαιοδοτικού έργου. Και τούτο, διότι αντικείμενο των εν λόγω επιτροπών είναι η προστασία και στάθμιση των συνταγματικών δικαιωμάτων της ιδιοκτησίας και του περιβάλλοντος, ενώ η κρίση τους έχει οριστικό χαρακτήρα, παράγοντας οίονει δεδικασμένο. Στη διαδικασία, δε, αυτή συμμετέχουν ισότιμα η δασική υπηρεσία και ο διοικούμενος, ενώ η απόφαση της επιτροπής υπόκειται σε προσήκουσα δημοσιότητα¹⁰². Τέλος, στο ίδιο πλαίσιο κρίθηκε ότι οι Τοπικές Διοικητικές Επιτροπές εκδίκασης ενστάσεων κατά πράξεων των ασφαλιστικών οργανισμών δεν έχουν ούτε πειθαρχικό, ούτε ελεγκτικό, ούτε και δικαιοδοτικό χαρακτήρα, λόγω της έλλειψης δημοσιότητας των συνεδριάσεών τους και, επομένως, δεν είναι επιτρεπτή, κατ' άρθρο 89 παρ.2 του Συντάγματος, η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σ' αυτές¹⁰³.

Κατά τη νομολογία, επομένως, που διαμορφώθηκε αρχικώς, τα συλλογικά όργανα, που εξετάζουν ενδικοφανείς προσφυγές, δεν ασκούν, καταρχήν, δικαιοδοτικό εν ευρεία έννοια έργο και δεν μπορούν να στελεχώνονται από δικαστικούς λειτουργούς. Μ' αυτή, όμως, την ερμηνεία το πεδίο εφαρμογής της διάταξης συρρικνωνόταν δραστικά.

Ευκαιρία για την ανάδειξη μιας πιο δυναμικής ερμηνείας του δικαστηρίου δόθηκε κατά την εξέταση του ζητήματος αν οι ανεξάρτητες αρχές προσφυγών (που κρίνουν ζητήματα παροχής διεθνούς προστασίας) συγκροτούνται νόμιμα από δικαστικούς

⁹⁹ ΟΛΣτΕ 3503/2009.

¹⁰⁰ ΣτΕ 1881/2007.

¹⁰¹ ΣτΕ 99/2015, 3036/2015.

¹⁰² ΣτΕ 135/2015.

¹⁰³ ΣτΕ 2113/2020, 1835/2018.

λειτουργούς. Το ΣτΕ, αφού έλαβε υπόψη ότι (α) οι επιτροπές αυτές συγκροτούνται από δικαστικούς λειτουργούς που απολαμβάνουν λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας, (β) οι οποίοι ασκούν τα καθήκοντά τους αμερόληπτα ως τρίτοι, (γ) οι αποφάσεις τους εκδίδονται μετά από έλεγχο νομιμότητας και ουσίας της διαφοράς, κατόπιν ενδεδειγμένης αποδεικτικής έρευνας, καθώς και (δ) ακρόασης και διασφάλισης των δικαιωμάτων άμυνας του αιτούντος άσυλο, παρότι η διαδικασία είναι έγγραφη και όχι προφορική¹⁰⁴, κατέληξε ότι έχουν δικαιοδοτικό χαρακτήρα. Το δικαστήριο επεσήμανε ότι η κρίση αυτή δεν αναιρείται από το γεγονός ότι οι επιτροπές αυτές εκδίδουν διοικητικές πράξεις που προσβάλλονται με αίτηση ακυρώσεως, δεν προβλέπεται απαγγελία των αποφάσεών τους σε δημόσια συνεδρίαση, αλλά κοινοποίησή τους, ο διοικητικός διευθυντής της αρχής διαθέτει ορισμένες αρμοδιότητες προς διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας τους, χωρίς όμως να ασκεί ιεραρχικό έλεγχο επί των μελών τους ή να έχει άλλη εξουσία άμεσης ή έμμεσης επέμβασης στην άσκηση των καθηκόντων τους, ενώ ο αρμόδιος Υπουργός δύναται να αυξήσει τον αριθμό των επιτροπών¹⁰⁵. Ομοίως κρίθηκε ότι δεν παραβιάζεται η αρχή της αμεροληψίας από το γεγονός ότι οι δικαστές που μετέχουν στη σύνθεση των επιτροπών, θα μετάσχουν ενδεχομένως μελλοντικά στη σύνθεση των διοικητικών δικαστηρίων που θα κληθούν να δικάσουν υποθέσεις άλλων διαδίκων, με αίτημα την ακύρωση πράξεων των εν λόγω επιτροπών, που δεν εκδόθηκαν, πάντως, από τους ίδιους¹⁰⁶.

Σε επόμενη απόφασή του το ΣτΕ άμβλυσε και διεύρυνε ακόμη περισσότερο τα κριτήριά του, προκειμένου να κρίνει αν οι εν λόγω επιτροπές ασκούν δικαιοδοτικό έργο. Έτσι, έκρινε ότι, καταρχήν, οι ανεξάρτητες αρχές προσφυγών δεν αποτελούν δικαστήρια, αλλά ανεξάρτητες αρχές που εντάσσονται στο πλαίσιο της εκτελεστικής λειτουργίας. Οι αρχές αυτές ασκούν αρμοδιότητες δικαιοδοτικού χαρακτήρα, διότι επιλαμβάνονται της εκδίκασης ενδικοφανών προσφυγών, ελέγχοντας το νόμο και ουσία βάσιμο της υποκείμενης σε ενδικοφανή προσφυγή πράξης, ώστε είτε να επιλυθεί οριστικώς η διαφορά, ταχέως, είτε να εκκαθαριστούν τα κρίσιμα πραγματικά και νομικά ζητήματα και να καταλήξει η διαφορά στο δικαστήριο εκκαθαρισμένη, ο έλεγχος δε που ασκείται, κατά την κρίση της ενδικοφανούς προσφυγής, είναι νομιμότητας και ουσίας, ενώ η τελευταία αποτελεί προϋπόθεση του παραδεκτού της εν συνεχεία ασκούμενης αίτησης ακυρώσεως, προσιδιάζοντας σε ένδικο βοήθημα. Κατόπιν τούτων, κατέληξε ότι οι ενδικοφανείς αυτές προσφυγές συνδέονται στενά με την επίλυση των εν συνεχεία

¹⁰⁴ ΣτΕ 477/2017.

¹⁰⁵ ΣτΕ 445/2017.

¹⁰⁶ ΟΛΣτΕ 1237/2017, 2347/2017.

αναφυόμενων δικαστικών διαφορών και προσδίδουν δικαιοδοτικό χαρακτήρα στις επιτροπές που τις εκδικάζουν¹⁰⁷.

Μ' αυτή την έννοια, το δικαστήριο φαίνεται να αποδέχεται ότι συλλογικά όργανα ή επιτροπές που εκδικάζουν ενδικοφανείς προσφυγές, υπό τα ανωτέρω χαρακτηριστικά, έχουν οίονει δικαιοδοτικό χαρακτήρα, όπως είχε επισημάνει η θεωρία¹⁰⁸. Το δικαστήριο, επιπλέον, επεσήμανε ότι οι δικαστικοί λειτουργοί μετέχουν στις επιτροπές αυτές όχι με την ιδιότητά τους ως δικαστές, αλλά ως κρατικοί λειτουργοί της εκτελεστικής εξουσίας. Ως εκ τούτου, οι πράξεις που οι εν λόγω επιτροπές εκδίδουν, δεν θεωρούνται πράξεις οργάνων της δικαστικής λειτουργίας, αλλά εκτελεστές διοικητικές πράξεις¹⁰⁹.

Επιπλέον, κρίθηκε ότι η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών του Ελεγκτικού Συνεδρίου στην επιτροπή διαγωνισμού για την πρόσληψη δικαστικών υπαλλήλων του δικαστηρίου, εν όψει της φύσεως των καθηκόντων των δικαστικών υπαλλήλων ως βοηθητικών της δικαιοσύνης προσώπων, αν και διοικητικού χαρακτήρα αρμοδιότητα, επιτρεπτά ανατίθεται σ' αυτούς, κατ' άρθρον 89 παρ.2 και 3 του Συντάγματος, διότι η άσκηση των καθηκόντων αυτών συνδέεται στενά με την εν γένει διοίκηση και οργάνωση του Ελεγκτικού Συνεδρίου και το επιτελούμενο από το δικαστήριο αυτό δικαιοδοτικό έργο, στο οποίο συμβάλλουν ενεργά και οι δικαστικοί υπάλληλοι¹¹⁰. Μ' αυτή την έννοια, οι αρμοδιότητες των δικαστών κατά τη διεξαγωγή διαγωνισμών δικαστικών υπαλλήλων, αν και εκ φύσεως διοικητικές, μεταλλάσσονται, εν όψει της στενής συνάφειας του έργου των δικαστικών υπαλλήλων με το δικαιοδοτικό έργο, σε οίονει δικαστικές ή δικαιοδοτικές¹¹¹.

Συναφώς, κρίθηκε σε εφετειακό επίπεδο ότι είναι νόμιμη η συγκρότηση των επιτροπών διενέργειας του διαγωνισμού για την πλήρωση κενών θέσεων συμβολαιογράφων, καθώς και των επιτροπών βαθμολόγησης, από δικαστικούς λειτουργούς, καθώς οι συμβολαιογράφοι είναι μόνιμοι λειτουργοί οι οποίοι συμβάλλουν στο έργο των δικαστηρίων και υπόκεινται στην εποπτεία των δικαστικών αρχών. Ως εκ τούτου, οι επιτροπές αυτές ασκούν αρμοδιότητες, οι οποίες είναι μεν, κατά περιεχόμενο, διοικητικής φύσεως, συνδέονται, όμως, στενά, ως εκ των αναφερομένων καθηκόντων των συμβολαιογράφων, με την εύρυθμη λειτουργία της δικαιοσύνης¹¹².

¹⁰⁷ ΟΛΣτΕ 1580/2021.

¹⁰⁸ Κ. Γώγος, Η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών στο έργο της διοίκησης, ό.π., σ.192.

¹⁰⁹ ΟΛΣτΕ 1580/2021.

¹¹⁰ ΟΛΣτΕ 195/2013, ΣτΕ 4853/2013.

¹¹¹ ΣτΕ 3287/2014.

¹¹² ΔΕφΑΘ 2364/2014.

Αντιθέτως, δεν επιτρέπεται η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σε επιτροπές διενέργειας διαγωνισμών που συγκροτούνται για την πρόσληψη άλλων διοικητικών υπαλλήλων ή λειτουργών, όπως κρίθηκε για τις εξεταστικές επιτροπές πρόσληψης των διαχειριστών αφερεγγυότητας, καθώς πρόκειται για την ανάθεση καθηκόντων που δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ελεγκτικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα¹¹³.

Εξάλλου, το άρθρο 102 παρ.4 του Συντάγματος ορίζει ότι πειθαρχικές ποινές σε αιρετά όργανα των ΟΤΑ, πλην της αυτοδίκαιης έκπτωσης ή της αργίας, επιβάλλονται μόνον ύστερα από σύμφωνη γνώμη συμβουλίων που συγκροτούνται από τακτικούς δικαστές. Έτσι, κρίθηκε ότι η διάταξη του άρθρου 143 παρ. 2 του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων που ορίζει ότι για την επιβολή της ποινής της αργίας και τη διάρκειά της, απαιτείται σύμφωνη γνώμη συμβουλίου το οποίο συγκροτείται και από δικαστικούς λειτουργούς, δεν αντίκειται στο άρθρο 89 παρ.2 του Συντάγματος¹¹⁴. Και τούτο, διότι η αρμοδιότητα αυτή των δικαστών προβλέπεται απευθείας στο άρθρο 102 παρ. 4 του Συντάγματος.

Ομοίως, κρίθηκε ότι η εταιρεία προστασίας ανηλίκων, η οποία έχει ως σκοπό την πρόληψη της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων, ήτοι ασκεί αρμοδιότητες στενά συνυφασμένες με τη δικαστική λειτουργία, επιτελεί δικαιοδοτικό έργο, κι ως εκ τούτου, το διοικητικό της συμβούλιο νομίμως συγκροτείται, κατ' άρθρον 89 παρ.2 του Συντάγματος, από δικαστικούς λειτουργούς¹¹⁵.

Ως εκ τούτων, τα κριτήρια που πρέπει να συντρέχουν κατά περίπτωση για να έχει ένα συλλογικό όργανο δικαιοδοτικό χαρακτήρα είναι: α. η διασφάλιση της ανεξαρτησίας και της αμερόληπτης κρίσης των μελών του, β. η στενή ουσιαστική συνάφεια του ασκούμενου έργου του με το δικαιοδοτικό έργο των δικαστηρίων, γ. η δημοσιότητα των συνεδριάσεών του και η εφαρμογή διαδικαστικών εγγυήσεων κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων του, όπως η εκατέρωθεν ακρόαση των συμμετεχόντων στην οικεία διοικητική διαδικασία και η τήρηση αποδεικτικής διαδικασίας και δ. η στενή δικονομική συνάφεια του έργου του με το δικαστικό έργο των δικαστηρίων, όπως τούτο συντρέχει στην περίπτωση κρίσης συλλογικών οργάνων επί ενδικοφανών προσφυγών, δεδομένου ότι η πράξη που εκδίδουν αποτελεί τη μόνη παραδεκτώς προσβαλλόμενη πράξη ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, με την οποία εκκαθαρίζεται από άποψη νομιμότητας και ουσίας η εν συνεχεία αναφερόμενη διοικητική διαφορά.

¹¹³ ΠΕ ΣτΕ 220/2016.

¹¹⁴ ΟΛΣτΕ 94/2013.

¹¹⁵ ΣτΕ 1426/2020.

3.Γ. Η εφαρμογή της συνταγματικής διάταξης του άρθρου 89 παρ.2 από τον Άρειο Πάγο

Ο Εισαγγελέας του ΑΠ γνωμοδότησε ότι για τη συνταγματικώς επιτρεπτή συμμετοχή δικαστικού λειτουργού σε συλλογικό όργανο της διοικήσεως ή για τη νόμιμη στελέχωση μονομελούς διοικητικού οργάνου από δικαστικό λειτουργό θα πρέπει οι αρμοδιότητες που ασκεί το εν λόγω όργανο να διατηρούν ουσιαστικές αναλογίες ή συνάφειες με τις αρμοδιότητες που ασκούν τα δικαστήρια κατά την εκδίκαση των οικείων διαφορών που υπάγονται σε αυτά¹¹⁶. Περαιτέρω, επεσήμανε ότι οι πειθαρχικές κυρώσεις διατηρούν ουσιώδη ουσιαστική συνάφεια με τις ποινικές κυρώσεις, έχοντας εν ευρεία έννοια ποινικό χαρακτήρα. Κατόπιν τούτων, έκρινε ότι επιτρέπεται από το Σύνταγμα η διενέργεια πειθαρχικής προκαταρκτικής εξέτασης για τη διερεύνηση διάπραξης πειθαρχικού παραπτώματος του σωφρονιστικού προσωπικού από τον Εισαγγελέα που εποπτεύει το οικείο κατάστημα κράτησης, διότι το σχετικό καθήκον δεν είναι ξένο, αλλά συναφές με το δικαιοδοτικό του έργο.

Για τον ίδιο λόγο, σύμφωνα με τη νομολογία του ΑΠ, οι επιτροπές του άρθρου 15 του Ν 1264/1982, αρμόδιες να κρίνουν αν συντρέχει λόγος απόλυσης εργαζόμενου συνδικαλιστή από τον (ιδιώτη) εργοδότη, ασκούν δικαιοδοτικό έργο, αφού τούτο συνάπτεται με τις εκδικαζόμενες από τα πολιτικά δικαστήρια συναφείς διαφορές, κι ως εκ τούτου, οι εν λόγω επιτροπές νομίμως στελεχώνονται από δικαστικούς λειτουργούς¹¹⁷. Πρόκειται για ένα κριτήριο που επεσήμανε εξ αντιδιαστολής και ο γενικός εισηγητής της πλειοψηφίας κατά τη συζήτηση στην αναθεωρητική βουλή, καθώς τόνισε ότι οι περιορισμοί στην ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς τέθηκαν για « [...]την απαλλαγή του [δικαστή] από διοικητικά καθήκοντα ξένα προς τη δικαιοσύνη [...]»¹¹⁸.

Επόμενο συναφές κριτήριο που χρησιμοποιεί ο ΑΠ, για να καταλήξει στην κρίση του περί νόμιμης συγκρότησης του συλλογικού οργάνου με τη συμμετοχή δικαστικού λειτουργού ή για τη συνταγματική στελέχωση από τον ίδιο μονομελούς διοικητικού οργάνου, είναι η διαδικαστική συνάφεια ή καλύτερα η ομοιότητα των ασκούμενων διοικητικών καθηκόντων με τα δικαστικά καθήκοντα ή καλύτερα τις δικαστικές αρμοδιότητες του δικαστικού λειτουργού. Στην περίπτωση αυτή η συνάφεια είναι μάλλον διαδικαστική ή δικονομική. Έτσι, εν όψει αυτού, κρίθηκε ότι συνταγματικώς συμμετέχει ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών, ως πρόεδρος του συμβουλίου συντονισμού, ανάλυσης και ερευνών, που έχει συσταθεί και λειτουργεί στο υπουργείο Δημόσιας

¹¹⁶ ΓνμδΕισΑΠ 2/2022.

¹¹⁷ ΑΠ 371/2013.

¹¹⁸ Ε. Βενιζέλος σε Ζ' Αναθεωρητική Βουλή, Περίοδος Ι', Σύνοδος Α', Πρακτικά Συνεδρίασης ΡΛΒ', 7 Μαρτίου 2001, σ.579.

Τάξεως για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος. Και τούτο, διότι ασκεί τα καθήκοντά του, όπως αυτά προσδιορίζονται από τον Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, αφού διευθύνει και εποπτεύει το έργο των μελών του συμβουλίου, ενεργεί ο ίδιος προκαταρκτική εξέταση ή προανάκριση κατά την κρίση του, για θέματα ειδικών εγκλημάτων βίας κλπ.¹¹⁹

Επίσης, ο Εισαγγελέας του ΑΠ έχει γνωμοδοτήσει ότι οι αρμοδιότητες του συλλογικού ή του μονομελούς διοικητικού οργάνου, που στελεχώνεται από δικαστικό λειτουργό, πρέπει να είναι αποφασιστικές και όχι γνωμοδοτικές, καθώς αυτές συνυφαίνονται με τον έλεγχο των δικαστηρίων και την επίλυση διαφορών, κι ως εκ τούτου, απαιτούν διατύπωση δεσμευτικής κρίσης από το αρμόδιο όργανο¹²⁰. Έτσι, κρίθηκε ότι η συμμετοχή δικαστικού λειτουργού στην αστυνομική επιτροπή νομού (άρθρο 15 Ν 2800/2000), η οποία «[...] απλώς εισηγείται στον Αρχηγό της Ελληνικής Αστυνομίας τα αστυνομικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν σε ιδιαίτερα σημαντικές περιπτώσεις διατάραξης ή κινδύνου διατάραξης της δημοσίας τάξης ή εκτάκτων αναγκών και για την καλύτερη οργάνωση και λειτουργία των αστυνομικών υπηρεσιών στο Νομό και ο τελευταίος (Αρχηγός της Αστυνομίας) είναι εκείνος που θα κρίνει τελικώς και θα αποφασίσει σχετικώς [...]», δεν συγκροτείται νόμιμα με τη συμμετοχή δικαστικού λειτουργού, καθόσον έχει γνωμοδοτική απλώς ή συμβουλευτική αρμοδιότητα και δεν ασκεί αρμοδιότητες πειθαρχικού, ελεγκτικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα¹²¹. Συναφώς, κρίθηκε ότι η προβλεπόμενη από το άρθρο 10 παρ.3 του Ν 4703/2020 σύμφωνη γνώμη του αρμόδιου Εισαγγελέα Πρωτοδικών για τη διάλυση υπαίθριας δημόσιας συναθροίσεως που βρίσκεται σε εξέλιξη με απόφαση της κατά τόπον αρμόδιας αστυνομικής ή λιμενικής αρχής, εν όψει του συμβουλευτικού της χαρακτήρα, δεν αποτελεί αρμοδιότητα που συνάδει με το άρθρο 89 παρ.2 του Συντάγματος¹²².

Τέλος, κρίθηκε ότι δεν είναι νόμιμη η συμμετοχή του Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου στη τριμελή επιτροπή πρόσληψης ειδικών φρουρών του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης (άρθρο 9 Ν 2734/1999), αφού δεν ασκεί στην περίπτωση αυτή τις εξαιρετικές αρμοδιότητες που προβλέπονται από το Σύνταγμα¹²³.

¹¹⁹ ΓνμδΕισΑΠ 8/2002.

¹²⁰ Κ. Γώγος, Η συμμετοχή δικαστικών λειτουργιών στο έργο της διοίκησης, ό.π., σ.193.

¹²¹ ΓνμδΕισΑΠ 8/2002.

¹²² ΓνμδΕισΑΠ 13/2020. Κριτική σε Γ. Τσαούσης, Υπαίθριες συναθροίσεις παρουσία Εισαγγελικού λειτουργού: κριτική αποτίμηση του άρθρου 10 παρ. 3 του ν. 4703/2020, ΕφημΔΔ, 5/2020, σ.571 επ.

¹²³ ΓνμδΕισΑΠ 8/2002.

3.Δ. Το ζήτημα της στελέχωσης μονοπρόσωπου οργάνου της διοικήσεως από δικαστικό λειτουργό

Ζήτημα που αποτελεί αντικείμενο διχογνωμίας μεταξύ της πολιτικής-ποινικής και της διοικητικής δικαιοδοσίας είναι αν ο δικαστικός λειτουργός μπορεί να στελεχώσει μονοπρόσωπο όργανο της διοικήσεως.

Καταρχάς, σύμφωνα με τη θεωρία, εφόσον, κατά το γράμμα της συνταγματικής διάταξης, ο δικαστικός λειτουργός μπορεί να μετέχει μόνο σε συμβούλια ή επιτροπές της διοικήσεως, ως εκ τούτου, πρέπει να πρόκειται για συλλογικά όργανα της διοικήσεως και δεν επιτρέπεται ο δικαστής να στελεχώσει μονοπρόσωπο όργανο της διοικήσεως, ακόμη κι αν αυτό επιλαμβάνεται την άσκηση έργου που προβλέπεται στο Σύνταγμα, ήτοι πειθαρχικού, ελεγκτικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα¹²⁴.

Το Συμβούλιο της Επικρατείας αποφάνθηκε σχετικά ότι η στελέχωση μονομελών διοικητικών οργάνων από δικαστικούς λειτουργούς συνεπάγεται την πλήρη προσωποποίηση της διοικητικής ευθύνης. Υπό τη συνθήκη αυτή, το κύρος του δικαστή διακυβεύεται, καθώς, επιπλέον, οι αποφάσεις του υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο και ενδέχεται να ακυρωθούν, κι ως εκ τούτων, δεν επιτρέπεται από το ισχύον Σύνταγμα η στελέχωση μονομελούς διοικητικού οργάνου από δικαστικό λειτουργό¹²⁵.

Αντίθετα, ο Εισαγγελέας του ΑΠ γνωμοδότησε πως το επιχείρημα ότι η γραμματική ερμηνεία της συνταγματικής διατάξεως του άρθρου 89 παρ.2, η οποία ορίζει ότι οι δικαστές μπορούν να μετέχουν σε συμβούλια ή επιτροπές για την άσκηση διοικητικών καθηκόντων, κι ως εκ τούτου, δεν επιτρέπεται να ορίζονται ως μονομελή διοικητικά όργανα, διότι ελλοχεύει ο κίνδυνος να θιγεί το κύρος τους λόγω της προσωποποίησης της ευθύνης τους σε μέγιστο βαθμό και της ανατροπής της αποφάσεώς τους εν συνεχεία από τα δικαστικά όργανα, δεν ευσταθεί, καθώς οι δικαστικοί λειτουργοί συγκροτούν μονομελείς δικαστικούς σχηματισμούς και εκδίδουν αποφάσεις ή πράξεις που ανατρέπονται, χωρίς να θίγεται το κύρος ή η ανεξαρτησία τους. Κατά την ίδια γνώμη, η συμμετοχή δικαστών σε μικτά συλλογικά όργανα, όπου διοικητικοί υπάλληλοι δύνανται να πλειοψηφήσουν και να παρακάμψουν τη γνώμη του δικαστικού λειτουργού, συνιστά το μείζον της παραχώρησης που αποδέχθηκε ο αναθεωρητικός νομοθέτης. Υπό αυτό το πρίσμα, η στελέχωση ενός μονομελούς οργάνου από δικαστή αποτελεί το έλασσον, καθώς στην περίπτωση αυτή η κρίση του

¹²⁴ Κ. Χρυσόγονος, Συνταγματικό Δίκαιο, ό.π., σ.739-742.

¹²⁵ ΣτΕ 2980/2010.

δικαστικού λειτουργού εκφράζεται με τρόπο αυτόνομο, χωρίς τον κίνδυνο αλλοίωσης της από εξωγενείς διοικητικές παρεμβάσεις¹²⁶.

Το ΣτΕ επανέλαβε εν συνεχεία την κρίση ότι το άρθρο 89 παρ. 2 του Συντάγματος δεν επιτρέπει την ανάθεση σε δικαστικό λειτουργό καθηκόντων μονομελούς διοικητικού οργάνου, ακόμη κι αν αυτό ασκεί αρμοδιότητες πειθαρχικού, ελεγκτικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα¹²⁷. Και τούτο με τα εξής πρόσθετα επιχειρήματα: α. κατά τη γραμματική ερμηνεία της διάταξης, επιτρέπεται η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων στους δικαστικούς λειτουργούς, εφόσον πρόκειται για συμμετοχή σε επιτροπές ή συμβούλια, ήτοι συλλογικά όργανα της διοικήσεως και όχι μονομελή όργανα, β. κατά την ιστορική ερμηνεία της διάταξης, καθώς ένας βουλευτής της μειοψηφίας κατά τη συζήτηση στην αναθεωρητική βουλή επεσήμανε, χωρίς να αντικρουσθεί, ότι, στις προβλεπόμενες από το Σύνταγμα περιπτώσεις, επιτρέπεται η άσκηση διοικητικών καθηκόντων από τον δικαστή ως μέλος συλλογικού οργάνου, και όχι ατομικώς, γ. κατά τη συστηματική ερμηνεία, καθώς η εξαιρετική διάταξη της παρ.2 του άρθρου 89 του Συντάγματος στον κανόνα της παρ.3 του ίδιου άρθρου περί απαγόρευσης άσκησης διοικητικών καθηκόντων, πρέπει να ερμηνεύεται στενά, δ. κατά την τελεολογική ερμηνεία των διατάξεων, καθώς σκοπός της θέσπισής τους ήταν η διαφύλαξη του κύρους του δικαστικού λειτουργήματος, το οποίο θα διακυβευόταν εάν στελέχωνε ο δικαστής μονοπρόσωπο διοικητικό όργανο. Το δικαστήριο έκρινε, επίσης, ότι το επιχείρημα πως ούτως ή άλλως ο δικαστής ασκεί δικαιοδοτικό έργο σε μονομελείς συνθέσεις δεν ασκεί επιρροή, διότι ο κίνδυνος αμφισβήτησης του κύρους του δικαστικού λειτουργού, τον οποίο επεδίωξε να αποτρέψει η συνταγματική αναθεώρηση του έτους 2001, μπορεί να προκύψει από την ανάμιξη του στα διοικητικά έργα και όχι όταν ο δικαστικός λειτουργός ασκεί το κύριο έργο του, έστω και ως μονομελές δικαιοδοτικό όργανο¹²⁸. Κατά την άποψη της μειοψηφίας, πάντως, που διατυπώθηκε, κρίσιμο κριτήριο για το επιτρεπτό της ανάθεσης διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικό λειτουργό είναι το αντικείμενο αυτών, ήτοι ο χαρακτήρας των ασκούμενων καθηκόντων, που πρέπει να εμπίπτουν στο περιοριστικά εκ του Συντάγματος αναφερόμενο πλαίσιο. Και, ναι, μεν, το γράμμα της διάταξης αναφέρεται σε συλλογικά όργανα, δεν αποκλείεται, όμως, προς το συμφέρον της υπηρεσίας και για την ταχύτερη άσκηση του έργου της, να ανατίθεται αυτό σε μονομελές όργανο.

Το ζήτημα αυτό εκκρεμούσε στην Ολομέλεια του ΣτΕ, η οποία έκρινε κατά πλειοψηφία ότι δεν επιτρέπεται στους δικαστικούς λειτουργούς να στελεχώνουν

¹²⁶ ΓνμδΕισΑΠ 2/2022.

¹²⁷ ΠΕ ΣτΕ 126/2017.

¹²⁸ ΣτΕ 881/2024.

μονοπρόσωπα διοικητικά όργανα¹²⁹. Η πλειοψηφία επανέλαβε τα ως άνω επιχειρήματα. Η μειοψηφία, αντιθέτως, στηρίχθηκε στην ιστορική και τελεολογική ερμηνεία των προπαρασκευαστικών εργασιών της αναθεώρησης του 2001. Υποστήριξε ότι ο αναθεωρητικός νομοθέτης δεν απέβλεψε στην τυπική απαγόρευση της στελέχωσης μονομελών οργάνων από δικαστικούς λειτουργούς, αλλά στη θωράκιση του δικαστικού κύρους μέσω του περιοριστικού προσδιορισμού της φύσης των διοικητικών καθηκόντων που μπορούν να ασκηθούν από τον δικαστικό λειτουργό. Κατά την άποψη αυτή, κρίσιμο μέγεθος δεν είναι η σύνθεση του οργάνου (μονομελές ή συλλογικό), αλλά ο χαρακτήρας της ασκούμενης αρμοδιότητας (πειθαρχικός, ελεγκτικός ή δικαιοδοτικός), ο οποίος, εάν εμπίπτει στο συνταγματικό πλαίσιο, θεωρείται εξ ορισμού συμβατός με το δικαστικό λειτούργημα, δεδομένου ότι και η συμμετοχή σε συλλογικά όργανα θα μπορούσε ομοίως να εγείρει ζητήματα διασφάλισης της προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας και του κύρους του δικαστικού λειτουργήματος, αν δεν υπήρχε ο αντικειμενικός περιορισμός της φύσης των ασκούμενων καθηκόντων. Τέλος, επεσήμανε ειδικώς ότι η μονομελής συγκρότηση των ανεξάρτητων επιτροπών προσφυγών συμβάλει στην ταχύτερη περαίωση των υποθέσεων προς όφελος του δημοσίου συμφέροντος.

3.Ε. Η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σε επιτροπές που δρουν στο πλαίσιο της λειτουργίας Νομικών Προσώπων Ιδιωτικού Δικαίου

Οι δικαστικοί λειτουργοί μπορούν να στελεχώνουν συλλογικά όργανα, συμβούλια ή επιτροπές που λειτουργούν στο πλαίσιο της λειτουργίας ΝΠΙΔ, εάν το κράτος ασκεί εποπτεία επ' αυτών, όπως για παράδειγμα σε επιτροπές επίλυσης αθλητικών διαφορών, εφόσον, βέβαια, ασκούν αρμοδιότητες ελεγκτικού, πειθαρχικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα¹³⁰.

Έτσι, κρίθηκε ότι νομίμως μετέχουν δικαστικοί λειτουργοί στο Ανώτατο Συμβούλιο Επίλυσης Αθλητικών Διαφορών, που λειτουργεί ως συλλογικό δευτεροβάθμιο όργανο της διοίκησης, αρμόδιο προς επίλυση αθλητικών διαφορών. Το όργανο αυτό δεν είναι δικαστήριο, αλλά διοικητικό όργανο πειθαρχικού και δικαιοδοτικού χαρακτήρα, το οποίο, όταν εξετάζει διαφορές ιδιωτικού δικαίου, όπως σε περίπτωση εφαρμογής κανονισμών που ψηφίζονται από τη γενική συνέλευση των μελών της οικείας αθλητικής ομοσπονδίας, των οποίων αμφισβητείται η νομιμότητα, αυτές υπάγονται στη δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων¹³¹.

¹²⁹ ΟΛΣτΕ 1150/2025.

¹³⁰ ΓνμδΝΣΚ 120/2008.

¹³¹ ΣτΕ 267/2021, σκ.6.

3.ΣΤ. Οι γνωμοδοτήσεις του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους για το άρθρο 89 παρ.2 του Συντάγματος

Το ΝΣΚ έχει γνωμοδοτήσει σε πολλές περιπτώσεις για το ζήτημα της επιτρεπτής συμμετοχής των δικαστικών λειτουργιών σε συλλογικά όργανα της δημόσιας διοίκησης.

Η κύρια δογματική βάση που προτάσσεται στις γνωμοδοτήσεις που έχουν συνταχθεί σχετικώς είναι η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών. Σύμφωνα με το ΝΣΚ, η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών απαγορεύει στα όργανα κάθε λειτουργίας να επεμβαίνουν στα έργα της άλλης, κι ως εκ τούτου, η μία λειτουργία δεν μπορεί να ασκεί αρμοδιότητες που ανήκουν στη δικαιοδοσία της άλλης, χωρίς να προβλέπεται από το Σύνταγμα ή τον οικείο εκτελεστικό αυτού νόμο¹³². Μ' αυτή την έννοια, το ΝΣΚ συνδέει την επιτρεπτή ή μη ανάθεση διοικητικών καθηκόντων στους δικαστικούς λειτουργούς, πρωτίστως, με την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών, και όχι, αναγκαίως, με την προσωπική και λειτουργική τους ανεξαρτησία.

Σύμφωνα με γνωμοδότηση του ΝΣΚ, κύριο κριτήριο για τη συνταγματικώς επιτρεπτή ανάθεση διοικητικών καθηκόντων στους δικαστικούς λειτουργούς είναι η λειτουργική συνάφεια της ασκούμενης αρμοδιότητας των διοικητικών επιτροπών ή συμβουλίων με το δικαιοδοτικό έργο. Ο οργανικός χαρακτήρας της αρμοδιότητας δεν μεταβάλλεται, είναι εκ φύσεως διοικητικός, όμως, ο προέχων λειτουργικός της χαρακτήρας πρέπει να είναι δικαιοδοτικός. Σύμφωνα, δε, με την πλειοψηφία της γνωμοδότησης, οι αποφάσεις των εν λόγω συμβουλίων είναι διοικητικές και προσβάλλονται ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, κι ως εκ τούτου, τα συμβούλια αυτά δεν επιλύουν οριστικώς τις εν λόγω διαφορές, χωρίς να αναιρείται, εντούτοις, ο δικαιοδοτικός τους χαρακτήρας. Ωστόσο, κατά τη μειοψηφία της ίδιας γνωμοδότησης, για να έχουν δικαιοδοτικό χαρακτήρα οι εν λόγω επιτροπές προαπαιτείται ότι αποφαινόνται οριστικώς, χωρίς δυνατότητα προσβολής των αποφάσεών τους ενώπιον των δικαστηρίων¹³³.

Περαιτέρω, το ΝΣΚ επεσήμανε στις γνωμοδοτήσεις του ότι, για να έχει το συλλογικό όργανο δικαιοδοτικό χαρακτήρα, θα πρέπει να ασκεί αποφασιστικές αρμοδιότητες¹³⁴, ήτοι να επιλύει δεσμευτικά τα ζητήματα που επιλαμβάνεται μεταξύ της διοίκησης και του διοικουμένου, με εξουσία να κρίνει πλήρως τη διαφορά τόσο κατά τον νόμο όσο και κατ' ουσίαν, με την εφαρμογή κανόνων αποδείξεως. Υπό τα ανωτέρω κριτήρια, γνωμοδότησε ότι η επιτροπή αποζημιώσεως αεροπορικών επιτάξεων νομίμως συγκροτείται από δικαστικό λειτουργό, καθώς έργο της είναι ο προσδιορισμός

¹³² ΓνμδΝΣΚ 661/2002.

¹³³ ΓνμδΝΣΚ 306/2002.

¹³⁴ ΓνμδΕισΧαλ 965/2003.

αποζημίωσης για τις επιτάξεις, που είναι ανάλογο μ' αυτό των δικαστηρίων κατά τον καθορισμό αποζημίωσης, καθώς το εν λόγω διοικητικό όργανο αποφασίζει βάσει κανόνων αποδείξεως, εκφέροντας δεσμευτική κρίση¹³⁵.

Όσον αφορά το κριτήριο της λειτουργικής συνάφειας των αρμοδιοτήτων των συλλογικών οργάνων με τις αρμοδιότητες των δικαστηρίων, το ΝΣΚ υπογράμμισε ότι τα εν λόγω συλλογικά όργανα θα πρέπει να επιλύουν διαφορές που ταυτίζονται, κατά την ιστορική και νομική τους αιτία, με αυτές που εκδικάζουν τα δικαστήρια. Η ακολουθούμενη δε διαδικασία πρέπει να παρέχει εγγυήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας, ερειδόμενη σε σύστημα αποδείξεων και υπαγωγής των πραγματικών περιστατικών σε κανόνες δικαίου, με τελική κατάληξη την εκφορά δεσμευτικής, κι ως εκ τούτου, αποφασιστικής κρίσης¹³⁶. Υπό αυτές τις παραδοχές, το ΝΣΚ γνωμοδότησε ότι η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών στα συμβούλια ιδιοκτησίας δασών του άρθρου 63 του Ν 998/1978 είναι συνταγματικώς επιτρεπτή, καθώς τα εν λόγω συμβούλια ασκούν αποφασιστική αρμοδιότητα υπό τα ανωτέρω χαρακτηριστικά. Αντίθετα, δεν είναι επιτρεπτή η συμμετοχή δικαστικού λειτουργού στην επιτροπή του άρθρου 64 του ίδιου νόμου, διότι η απόφαση που εκδίδεται δεν είναι δεσμευτική, αλλά γνωμοδοτική, αφού προβλέπεται ως ουσιώδης τύπος για την έκδοση εν συνεχεία αποφάσεως του Νομάρχη¹³⁷.

Υποστηρίζεται στη θεωρία ότι η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών σε συλλογικά όργανα είναι συνταγματικώς ανεκτή ακόμη και όταν αυτά ασκούν σωρευτικά αρμοδιότητες αποφασιστικού και γνωμοδοτικού χαρακτήρα¹³⁸. Ωστόσο, το ΝΣΚ αποφάνθηκε ότι εάν ένα συλλογικό όργανο ασκεί μικτές αρμοδιότητες τόσο αποφασιστικού όσο και γνωμοδοτικού χαρακτήρα, δεν εμπίπτει στην εξαιρετική διάταξη του Συντάγματος¹³⁹. Για παράδειγμα, γνωμοδότησε ότι δεν είναι συνταγματική η συμμετοχή δικαστικού λειτουργού στη συγκρότηση Τοπικών Διοικητικών Επιτροπών οι οποίες εκδικάζουν ενστάσεις κατά των πράξεων των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης, καθώς οι εν λόγω επιτροπές ασκούν αρμοδιότητες τόσο αποφασιστικού όσο και γνωμοδοτικού χαρακτήρα. Κατά την άποψη, ωστόσο, της μειοψηφίας, κρίσιμη τυγχάνει η ποιοτική και ποσοτική στάθμιση των αποφασιστικών και γνωμοδοτικών αρμοδιοτήτων του συλλογικού οργάνου. Έτσι, η συνταγματική συμμετοχή των δικαστών στα εν λόγω όργανα εξαρτάται από τον βαθμό στον οποίο οι αποφασιστικές

¹³⁵ ΓνμδΝΣΚ 661/2002.

¹³⁶ ΓνμδΝΣΚ 306/2002.

¹³⁷ ΓνμδΝΣΚ 306/2002.

¹³⁸ Κ. Γώγος, Άρθρο 89, ό.π., σ.1137.

¹³⁹ ΓνμδΝΣΚ 661/2002, 716/2001.

αρμοδιότητες υπερτερούν ή χαρακτηρίζουν τη φύση του οργάνου, διασφαλίζοντας τον οιονεί δικαιοδοτικό του χαρακτήρα¹⁴⁰.

Στο ίδιο πλαίσιο το ΝΣΚ γνωμοδότησε ότι η Εταιρεία Προστασίας Ανηλίκων αποτελεί θεσμό επιβοηθητικό της δικαιοσύνης στην απονομή του ποινικού δικαίου, εν όψει των αρμοδιοτήτων της στον τομέα της αντιμετώπισης της εγκληματικότητας των ανηλίκων από το στάδιο της ανάκρισης έως την εκτέλεση της ποινής. Κατόπιν τούτου, κατέληξε ότι η συμμετοχή δικαστικού λειτουργού στο διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας αυτής δεν αντίκειται στο Σύνταγμα, διότι η εν λόγω εταιρεία συνδέεται στενά με την οργάνωση της λειτουργίας της δικαιοσύνης. Κατά τη συγκλίνουσα γνώμη ενός Νομικού Συμβούλου, νομίμως συμμετέχει δικαστικός λειτουργός στο διοικητικό συμβούλιο της εν λόγω εταιρείας, διότι παρέχει άμισθη υπηρεσία στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων ΝΠΔΔ, το οποίο ενεργεί ως βοηθητικό της δικαιοσύνης όργανο. Τέλος, κατά τη γνώμη της μειοψηφίας, εφόσον δεν πρόκειται για άσκηση διοικητικών καθηκόντων σε όργανο που ασκεί αρμοδιότητες πειθαρχικού, ελεγκτικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα, δεν εμπίπτει το εν λόγω διοικητικό συμβούλιο στις εξαιρέσεις του άρθρου 89 παρ.2 του Συντάγματος, κι ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατή η στελέχωσή του από δικαστικούς λειτουργούς¹⁴¹.

3.Ζ. Οι απαιτούμενες διαδικαστικές εγγυήσεις για τη συνταγματική ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς

Για τη συνταγματική ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικούς λειτουργούς θα πρέπει να τηρούνται ορισμένες διαδικαστικές εγγυήσεις. Αναγκαία διαδικαστική εγγύηση για τη συνταγματική ανάθεση διοικητικών καθηκόντων στους δικαστικούς λειτουργούς, προς διασφάλιση της προσωπικής και λειτουργικής τους ανεξαρτησίας και κατ' εφαρμογή των αρχών της διάκρισης των λειτουργιών και της αυτοδιοίκησης της δικαιοσύνης, είναι η ανάθεση των διοικητικών καθηκόντων στον δικαστή ή ο ορισμός του ως μέλους συλλογικού οργάνου να λαμβάνει χώρα με πράξη οργάνου της δικαστικής λειτουργίας, ώστε η επιλογή ή ο ορισμός του να μην εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια της εκτελεστικής λειτουργίας¹⁴²¹⁴³. Τούτο δε και προς τον σκοπό, αφενός, να λαμβάνονται υπόψη οι υπηρεσιακές ανάγκες του δικαστηρίου από το οποίο «αποσπάται» ο δικαστικός λειτουργός εκ μέρους του αρμοδίου δικαστικού οργάνου, αφετέρου δε, προκειμένου να κριθεί ότι τα καθήκοντα που πρόκειται να ασκηθούν, συνάδουν με το δικαστικό λειτούργημα¹⁴⁴. Η πράξη δε

¹⁴⁰ ΓνμδΝΣΚ 135/2005.

¹⁴¹ ΓνμδΝΣΚ (Ολ) 202/2006.

¹⁴² ΟΛΣτΕ 814/2019, 1730/1982.

¹⁴³ ΟΛΣτΕ 2347/2017.

¹⁴⁴ ΣτΕ 5027/1983, ΟΛΣτΕ (σε συμβ) 1/1975, όπως παρατίθεται σε Π. Παραρά, Corpus III, ό.π., σ.789.

αυτή, καθόσον αφορά ειδικότερα τον ορισμό του συγκεκριμένου δικαστικού λειτουργού, την ιδιότητά του στο διοικητικό όργανο, καθώς και τη χρονική διάρκεια άσκησης των καθηκόντων του, είναι δεσμευτική για τη διοίκηση¹⁴⁵. Μάλιστα, η εν λόγω πράξη ορισμού ή τοποθέτησης του δικαστικού λειτουργού συνιστά καταρχήν πράξη δικαστικής αρχής, η οποία δεν υπόκειται σε αίτηση ακύρωσης ούτε ελέγχεται παρεμπιπτόντως ως προς τη νομιμότητά της¹⁴⁶.

Εξάλλου, όπως κρίθηκε, ακόμη κι αν ο δικαστικός λειτουργός αποσπάται από την υπηρεσία του προς πλήρη και αποκλειστική ή μερική άσκηση καθηκόντων σε επιτροπή ή συμβούλιο που ασκεί αρμοδιότητες πειθαρχικού, δικαιοδοτικού ή ελεγκτικού χαρακτήρα, για ορισμένο χρονικό διάστημα, τούτο δεν συνιστά απόσπαση για την άσκηση κύριων δικαστικών καθηκόντων, κατά την έννοια του άρθρου 90 παρ.1 του Συντάγματος, κι ως εκ τούτου, δεν απαιτείται απόφαση του ανωτάτου δικαστικού συμβουλίου, πλην αν ο κοινός νομοθέτης ορίσει διαφορετικά¹⁴⁷. Συνεπώς, αρμόδιος για την έκδοση της σχετικής απόφασης μπορεί να οριστεί ο δικαστής που διευθύνει το δικαστήριο ή το τριμελές συμβούλιο διεύθυνσης των τριών μεγάλων πρωτοδικείων της Χώρας ή και ο Γενικός Επίτροπος της Επικρατείας των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων¹⁴⁸.

Αντιθέτως, έχει κριθεί ότι άδεια απουσίας από την υπηρεσία για την άσκηση καθηκόντων άλλων από τα κύρια καθήκοντα του δικαστικού λειτουργού, όπως είναι η συμμετοχή του σε διεθνές δικαστήριο, χορηγείται μόνον κατόπιν σύμφωνης γνώμης του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου Διοικητικής Δικαιοσύνης, το οποίο και θα κρίνει, αφού εκτιμήσει και τις υπηρεσιακές ανάγκες του δικαστηρίου στο οποίο υπηρετεί ο δικαστικός λειτουργός¹⁴⁹.

¹⁴⁵ ΣτΕ 2060-2062/1982. Βλ. όμως τη ΓνμΔεισΑΠ 11/2018, με την οποία κρίθηκε ότι στο πλαίσιο της γνωμοδότησης δεν μπορούσε να ελεγχθεί η συνταγματικότητα της αρμοδιότητας της Εθνικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας να επιλέγει τους δικαστικούς λειτουργούς που θα στελεχώσουν τα πειθαρχικά και δικαιοδοτικά όργανα του ποδοσφαίρου από τους καταλόγους με τα ονόματα των δικαστικών λειτουργών που αποστέλλει το αρμόδιο δικαστικό όργανο.

¹⁴⁶ ΣτΕ 1426/2020.

¹⁴⁷ ΟλΣτΕ 814/2019. Βλ. όμως, αντίθετα, Πρακτικό του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου της Διοικητικής Δικαιοσύνης 18/1983, με το οποίο κρίθηκε ότι η ανάθεση διοικητικών καθηκόντων σε δικαστικό λειτουργό είτε παράλληλα με τα κύρια δικαστικά του καθήκοντα είτε αποκλειστικά για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα αποτελεί απόσπαση, κατά την έννοια του άρθρου 90 παρ.1 του Συντάγματος, δηλαδή, πλήρως ή περιορισμένη αποξένωση του δικαστή από τα κύρια καθήκοντά του και απαιτεί απόφαση του ανωτάτου δικαστικού συμβουλίου. Τούτο, δε, επιπλέον, επιτάσσεται από την ανάγκη να εκτιμηθούν οι υπηρεσιακές ανάγκες του δικαστηρίου από το οποίο θα αποσπασθεί ο δικαστικός λειτουργός και τα καθήκοντα που πρόκειται να ασκηθούν, ώστε να ελεγχθεί αν αυτά συνάδουν με το δικαστικό λειτούργημα, όπως παρατίθεται σε Π. Παραρά, *Corpus III*, ό.π., σ.468-469.

¹⁴⁸ Βλ. άρθρο 5 του Ν 4375/2015 για την υπόδειξη των δικαστών που στελεχώνουν τις Ανεξάρτητες Επιτροπές Προσφυγών.

¹⁴⁹ ΑΔΣΔΔ 9/2017.

Ως διαδικαστική εγγύηση της προσωπικής ανεξαρτησίας του δικαστικού λειτουργού πρέπει να θεωρηθεί και η συναίνεσή του για την άσκηση των καθηκόντων αυτών, καθώς και η δυνατότητα παραίτησής του μετά τον ορισμό του¹⁵⁰. Πάντως έχει υποστηριχθεί και η άποψη ότι δεν απαιτείται συναίνεση του δικαστικού λειτουργού καθόσον αφορά τη συγκρότηση των συλλογικών οργάνων, διότι δεν θα καθίστατο δυνατή η λειτουργία τους, σε αντίθεση με την ανάθεση άλλων διοικητικών καθηκόντων, όπου επιβάλλεται η συγκατάθεσή του για την ανάληψή τους¹⁵¹.

V. Άσκηση διαιτητικών καθηκόντων εκ μέρους των δικαστών

Η ανάληψη και άσκηση καθηκόντων διαιτησίας επί ιδιωτικών διαφορών και με αμοιβή από τους δικαστές εμπίπτει στο ως άνω ασυμβίβαστο περί της απαγόρευσης άσκησης κάθε μισθωτής δραστηριότητας ή έργου¹⁵². Για τον λόγο αυτό ο συντακτικός νομοθέτης θέσπισε εξαίρεση και προέβλεψε στο άρθρο 89 παρ.3 εδάφιο τελευταίο του Συντάγματος ότι επιτρέπεται η διενέργεια διαιτησιών στους δικαστικούς λειτουργούς, στο πλαίσιο άσκησης των κύριων δικαστικών καθηκόντων τους¹⁵³, εφόσον προβλέπεται ειδικώς στον νόμο¹⁵⁴.

Η διαιτησία νομίμως μπορεί να προβλεφθεί και για τις διοικητικές διαφορές, εφόσον το Δημόσιο ή τα ΝΠΔΔ έχουν συνάψει σχετικές διαιτητικές συμφωνίες, ωστόσο, τα διαιτητικά όργανα στερούνται της εξουσίας ακύρωσης των διοικητικών πράξεων¹⁵⁵.

Η άσκηση των καθηκόντων διαιτησίας θα πρέπει να εναρμονίζεται με τις απαιτήσεις του δικαστικού λειτουργήματος, τηρουμένων ορισμένων διαδικαστικών εγγυήσεων για τη συνταγματικότητά της, όπως τον αδιάβλητο τρόπο ορισμού των διαιτητών και τη διαφάνεια της διαδικασίας, την μη επιβάρυνση του δικαστηρίου στο οποίο ανήκουν οι διαιτητές- δικαστές σε βαθμό που να μην μπορούν να ανταποκριθούν στην αμιγώς δικαστική τους αποστολή και στην εκπλήρωση των καθηκόντων τους προς παροχή αποτελεσματικής έννομης προστασίας¹⁵⁶.

Η ρύθμιση της άσκησης διαιτητικών καθηκόντων προβλέπεται στο άρθρο 871Α του ΚΠολΔ. Ειδικότερα, εάν κατά τη συμφωνία των μερών προβλέπεται ότι θα διεξαχθεί

¹⁵⁰ ΣτΕ 5027/1983. Βλ. και Κ. Γώγο, Άρθρο 89, ό.π., σ.1139.

¹⁵¹ Π. Παραράς, *Corpus III*, ό.π., σ.464.

¹⁵² Κ. Γώγος, Άρθρο 89, ό.π., σ.1132.

¹⁵³ Για τη φορολογική μεταχείριση της αμοιβής τους, βλ. ΓνμδΝΣΚ 339/1998.

¹⁵⁴ Καθήκοντα διαιτησίας προβλέπονται στο άρθρο 16Α του Ν 1876/1990 "Ελεύθερες συλλογικές διαπραγματεύσεις και άλλες διατάξεις", όπως τροποποιήθηκε και ισχύει. Σχετικώς, βλ. την ΕφΑθ 30/2025.

¹⁵⁵ Ι. Φιλιώτης, Η συνομολόγηση συμφωνίας διαιτησίας από το Ελληνικό Δημόσιο, ΝΠΔΔ και λοιπές κρατικές οντότητες, ΕΠολΔ, 5-6/2016, σ.512-521(514) και ειδικότερα Ρ. Τσερτσίδου, Τα υποκειμενικά και αντικειμενικά όρια της συμφωνίας περί διαιτησίας, 2023, σ.512-516.

¹⁵⁶ ΣτΕ (συμβ) 9/2014, σκ.2.

διαιτησία από δικαστικό λειτουργό ορισμένου δικαστηρίου, καλείται εκ περιτροπής ο κατά σειρά αρχαιότερος Πρόεδρος ή δικαστής του οικείου δικαστηρίου μεταξύ των υπηρετούντων κατά την ημέρα που ο διάδικος υποβάλλει τη σχετική αίτηση¹⁵⁷. Δεν επιτρέπεται δε στη σχετική αίτηση να καθορίζεται συγκεκριμένος δικαστικός λειτουργός που ζητείται ως διαιτητής και κάθε τέτοια ρήτρα αποβαίνει άκυρη¹⁵⁸.

Κατ' εξαίρεση των ανωτέρω, το άρθρο 18 παρ.3 του Ν 2331/1995 ορίζει ότι οι διατάξεις του άρθρου 871Α του ΚΠολΔ δεν εφαρμόζονται στις διαιτησίες που αφορούν διαφορές από διεθνείς συναλλαγές μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου ή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου ή νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου του δημοσίου τομέα και τρίτου ή τη νομοθεσία για την προστασία των κεφαλαίων εξωτερικού ή συμβάσεις που έχουν κυρωθεί με νόμο, εφόσον σε κάθε περίπτωση το ένα εκ των μερών είναι το Δημόσιο ή τα ανωτέρω αναφερόμενα νομικά πρόσωπα, ενώ στην περίπτωση αυτή οι δικαστικοί λειτουργοί δεν επιτρέπεται να αναλάβουν καθήκοντα διαιτησίας πριν από την πάροδο τριών ετών από την τελευταία ανάληψη διαιτησίας¹⁵⁹.

Η αμοιβή των δικαστών - διαιτητών προβλέπεται στο άρθρο 882Α του ΚΠολΔ και υπολογίζεται λογιστικά βάσει των διατάξεων του¹⁶⁰. Για τις διαιτησίες που αναλαμβάνουν δικαστικοί λειτουργοί του ΣτΕ, από την προβλεπόμενη αμοιβή, που είναι αντίστοιχη των λοιπών διαιτητών¹⁶¹, σύμφωνα με σχετική απόφαση του δικαστηρίου, ο δικαστής λαμβάνει το 35%, ενώ το 25% της αμοιβής καταβάλλεται σε ειδικό λογαριασμό του Ταμείου Χρηματοδοτήσεως Δικαστικών Κτιρίων και 40% αυτής κατατίθεται σε έντοκο λογαριασμό – κοινό ταμείο που τηρείται από τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου με πρόβλεψη, ανά τριετία, κατανομής στους υπηρετούντες στο δικαστήριο δικαστές ή διάθεσης του εν όλω ή εν μέρει με απόφαση της Ολομέλειας σε λειτουργικά έξοδα του δικαστηρίου ή αναξιοπαθούντες δικαστικούς λειτουργούς και υπαλλήλους¹⁶².

¹⁵⁷ Ν. Νίκας, Διαιτησία δικαστικών λειτουργών (ΚΠολΔ 871Α), ΕλλΔνη, 2/2023, σ.387.

¹⁵⁸ Σ. Κουσούλης, Δίκαιο της διαιτησίας, 2006, σ.67-68.

¹⁵⁹ Κ. Καλαβρός, Ακύρωση και ανυπαρξία διαιτητικών αποφάσεων, 2017, σ.278.

¹⁶⁰ ΓνμδΝΣΚ 342/1999.

¹⁶¹ ΟΛΑΠ 2/1997, ΝοΒ, 20/1998, σ. 21.

¹⁶² ΣτΕ (συμβ) 9/2014, σκ.1.

VI. Συμμετοχή των δικαστικών λειτουργών στη διοίκηση των δικαστηρίων

Εν όψει του αυτοδιοίκητου των δικαστηρίων¹⁶³ δεν επιτρέπεται μόνον αλλά και επιτάσσεται η άσκηση καθηκόντων διοίκησης των δικαστηρίων εκ μέρους των δικαστικών λειτουργών¹⁶⁴.

Έτσι, μπορούν οι δικαστικοί λειτουργοί να προϊστανται της διοίκησης των δικαστηρίων, κατά την αρχαιότητά τους, ή να εκλέγονται στα Τριμελή Συμβούλια Διεύθυνσης των τριών μεγάλων δικαστηρίων Αθηνών, Πειραιά και Θεσσαλονίκης, να συμμετέχουν σε επιτροπές προμηθειών των δικαστηρίων¹⁶⁵, καθώς και σε άλλα όργανα που συγκροτούνται για την οργάνωση και λειτουργία του δικαστηρίου.

VII. Καθήκοντα σχετικά με την εκπαίδευση των δικαστικών λειτουργών και υπαλλήλων

Με ρητή εξαίρεση που προβλέφθηκε στο Σύνταγμα και στο άρθρο 89 παρ.3 εδ.β', καθήκοντα σχετικά με την εκπαίδευση των δικαστικών λειτουργών θεωρούνται δικαστικά. Εκ παραλλήλου δε κρίθηκε ότι η ανάθεση καθηκόντων διδασκαλίας στην Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών από τα αποφασίζοντα όργανα συνιστά δικαστικό και όχι διοικητικό καθήκον, ως εκ της στενής συνάφειας της εν λόγω ανάθεσης με την παρεχόμενη, κατά τα ανωτέρω, εκπαίδευση και οι πράξεις των οργάνων αυτών είναι δικαστικές και όχι διοικητικές και δεν προσβάλλονται με αίτηση ακυρώσεως¹⁶⁶.

Έτσι, στο πλαίσιο αυτό, οι δικαστικοί λειτουργοί μπορούν να μετάσχουν στην εξεταστική επιτροπή του διαγωνισμού εισαγωγής σπουδαστών στην Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών ή να ασκούν καθήκοντα επιτηρητή στους σχετικούς διαγωνισμούς, να διδάσκουν ή να μετέχουν ως εισηγητές σε προγράμματα επιμόρφωσης, καθώς και να επιτελούν καθήκοντα διοίκησης στην εν λόγω σχολή, στελεχώνοντας μονομελή ή συλλογικά όργανα¹⁶⁷.

Το Σύνταγμα δεν προβλέπει ρητώς ότι οι δικαστικοί λειτουργοί μπορούν να μετέχουν σε εξεταστικές επιτροπές διαγωνισμών για την πρόσληψη των δικαστικών υπαλλήλων. Ωστόσο, το ΣτΕ έκρινε ότι επιτρεπτός μετέχουν δικαστικοί λειτουργοί στις εξεταστικές επιτροπές διαγωνισμών για την πρόσληψη δικαστικών υπαλλήλων¹⁶⁸, καθώς τα καθήκοντα αυτά συνδέονται τόσο στενά με την οργάνωση και λειτουργία της

¹⁶³ Κ. Καλλικάκη, Αυτοδιοίκητο δικαστηρίων και δικαστική ανεξαρτησία, Διδικ, 6/2019, σ.886-893, Ν. Νίκας, Πολιτική Δικονομία, τόμ. 1, 2η έκδ., 2020, σ.56.

¹⁶⁴ Κ. Γώγος, Άρθρο 89, ό.π., σ.1134.

¹⁶⁵ ΓνμδΝΣΚ 163/2005.

¹⁶⁶ ΣτΕ 1598/2024.

¹⁶⁷ Κ. Γώγος, Άρθρο 89, ό.π., σ.1135.

¹⁶⁸ ΟΛΣτΕ 195/2013, ΣτΕ 4853/2013.

δικαστικής λειτουργίας, ώστε πρέπει να θεωρηθούν δικαστικά¹⁶⁹. *Mutandis mutandis*, οι δικαστές νομίμως αναλαμβάνουν την εκπαίδευση των δικαστικών υπαλλήλων στη νέα σχολή που ιδρύθηκε πρόσφατα.

Παρόλα αυτά, και προς αποφυγή παρερμηνειών, στην επόμενη αναθεώρηση πρέπει να προβλεφθεί ρητώς ότι καθήκοντα σχετικά με την πρόσληψη και εκπαίδευση των δικαστικών υπαλλήλων θεωρούνται δικαστικά, κατ' αναλογία με όσα ισχύουν για τους διαγωνισμούς, καθώς και την εκπαίδευση και επιμόρφωση των δικαστικών λειτουργών.

VIII. Η ανάθεση καθηκόντων εκπροσώπησης σε διεθνείς οργανισμούς

Με την αναθεώρηση του 2001 ρητώς ορίστηκε ότι στους δικαστικούς λειτουργούς μπορεί να ανατίθεται η διεθνής εκπροσώπηση της χώρας σε διεθνείς οργανισμούς εν όψει των ιδιαίτερων γνώσεων που διαθέτουν και του αυξημένου κύρους τους. Από τη γραμματική ερμηνεία του Συντάγματος προκύπτει ότι τα καθήκοντα αυτά δεν είναι αναγκαίο να σχετίζονται μόνο με τον διορισμό των δικαστών σε διεθνή δικαστήρια ή επιτροπές επίλυσης διαφορών, αλλά και με την τοποθέτησή τους σε κάθε διεθνή οργανισμό στον οποίο μετέχει η Ελλάδα¹⁷⁰.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 62 παρ.1 του ΚΟΔΚΔΛ, οι δικαστικοί λειτουργοί μπορούν να διορίζονται σε θέση δικαστή στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο Γενικό Δικαστήριο και στο Ελεγκτικό Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ή ως μέλη άλλων διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων, σε θέση πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης, με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης και ύστερα από σύμφωνη γνώμη του οικείου ανώτατου δικαστικού συμβουλίου. Στην περίπτωση αυτή τους χορηγείται άδεια χωρίς αποδοχές, για χρονικό διάστημα ίσο με τη διάρκεια της θητείας τους. Η άδεια αυτή μπορεί να παραταθεί για μία (1) ακόμη θητεία. Ο χρόνος της άδειας θεωρείται ως χρόνος πραγματικής υπηρεσίας σε κάθε περίπτωση. Κατά τη διάρκεια της άδειας αυτής, ο δικαστικός λειτουργός α) διατηρείται στην υπηρεσία ως υπεράριθμος, β) η θέση του θεωρείται κενή και συμπληρώνεται, γ) υποχρεούται να καταβάλλει όλες τις κρατήσεις και τις εισφορές για τα ασφαλιστικά ταμεία με βάση τις αποδοχές που αντιστοιχούν κάθε φορά στον βαθμό της οργανικής του θέσης, σύμφωνα με το άρθρο 141 του Ν 4808/2021 (Α' 101).

Κατά την παρ.2 του ίδιου άρθρου, στους δικαστικούς λειτουργούς επιτρέπεται, ενώ διατηρούν την κύρια θέση τους, να επιλέγονται και να καταλαμβάνουν θέση

¹⁶⁹ Αλλιώς, καθήκοντα διοίκησης της δικαιοσύνης, βλ. Κ. Γώγο, Άρθρο 89, ό.π., σ.1135.

¹⁷⁰ Κ. Γώγος, Άρθρο 89, ό.π., σ.1135.

δικαστή μερικής απασχόλησης σε διεθνή δικαιοδοτικά όργανα διεθνών οργανισμών στους οποίους συμμετέχει η Ελληνική Δημοκρατία, μετά από σύμφωνη γνώμη του οικείου Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου και απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης.

Επίσης, κατά την παρ.3, στους δικαστικούς λειτουργούς επιτρέπεται, ενώ διατηρούν την κύρια θέση τους, να επιλέγονται και να καταλαμβάνουν άμισθη θέση, με μερική απασχόληση, σε ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς προς άσκηση ειδικών καθηκόντων συναφών προς τη δικαιοσύνη, μετά από σύμφωνη γνώμη του οικείου Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου και απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης.

Σύμφωνα με την παρ.4, για τη συμμετοχή των δικαστικών λειτουργών στις συνεδριάσεις και λοιπές δραστηριότητες των οργανισμών των παρ. 2 και 3 χορηγείται ειδική άδεια απουσίας, η οποία δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να υπερβαίνει τις τριάντα (30), συνολικά, εργάσιμες ημέρες ετησίως, από τον δικαστή ή τον πρόεδρο του τριμελούς συμβουλίου που διευθύνει το δικαστήριο ή την εισαγγελία ή τον Γενικό Επίτροπο της Επικρατείας στο Ελεγκτικό Συνέδριο ή τον Γενικό Επίτροπο της Επικρατείας των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, για τους δικαστικούς λειτουργούς που υπάγονται σε αυτές.

Τέλος, κατά την παρ.5, στους δικαστικούς λειτουργούς μπορεί να χορηγείται, ύστερα από αίτησή τους, μετά από απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης και σύμφωνη γνώμη του οικείου Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου, ειδική άδεια χωρίς αποδοχές και για χρονικό διάστημα τριών (3) ετών, προκειμένου να αναλάβουν θέση έμμισθη ή άμισθη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και σε άλλους διεθνείς οργανισμούς ή σε άλλο νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου που λειτουργεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή άλλων διεθνών οργανισμών, για παροχή νομικών υπηρεσιών με οποιαδήποτε σχέση. Ο χρόνος της άδειας θεωρείται ως χρόνος πραγματικής υπηρεσίας σε κάθε περίπτωση. Κατά τη διάρκεια της άδειας αυτής, ο δικαστικός λειτουργός α) διατηρείται στην υπηρεσία ως υπεράριθμος, β) η θέση του θεωρείται κενή και συμπληρώνεται, γ) υποχρεούται να καταβάλλει όλες τις κρατήσεις και τις εισφορές για τα ασφαλιστικά ταμεία με βάση τις αποδοχές που αντιστοιχούν κάθε φορά στον βαθμό της οργανικής του θέσης, σύμφωνα με το άρθρο 141 του Ν 4808/2021.

Υποστηρίχθηκε, πάντως, στη θεωρία ότι η προβλεπόμενη από την παρ.5 του άρθρου 62 του ΚΟΔΚΔΛ δυνατότητα των δικαστικών λειτουργών μετά από άδεια να παρέχουν νομικές υπηρεσίες σε διεθνείς οργανισμούς, δημιουργεί ζητήματα συνταγματικότητας, καθώς, κατ' εξαίρεση της παρ.1 του άρθρου 89 του Συντάγματος που απαγορεύει την παράλληλη άσκηση έργου στους δικαστικούς λειτουργούς, επιτρέπει σε αυτούς την παράλληλη άσκηση καθηκόντων στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή σε

διεθνείς οργανισμούς¹⁷¹. Ωστόσο, δεν πρόκειται εν προκειμένω για άσκηση παράλληλων καθηκόντων κατά παράβαση του άρθρου 89 παρ.1 του Συντάγματος, αλλά για εκπροσώπηση της Ελλάδας σε διεθνείς οργανισμούς, κατ' εφαρμογή του άρθρου 89 παρ.2 εδ.β' του θεμελιώδους νόμου, κατά τη διάρκεια δε άσκησης των καθηκόντων αυτών, ο δικαστικός λειτουργός τελεί σε άδεια, ενώ ασκεί συναφές με το λειτούργημά του έργο, προς τον σκοπό απόκτησης εμπειρίας, η οποία θα βοηθήσει την άσκηση των κύριων καθηκόντων του και τη δικαιοσύνη συνολικά.

Επίσης, κατά την παρ.6 του ίδιου άρθρου 62, δικαστικοί λειτουργοί ορίζονται ως εκπρόσωποι της χώρας σε ευρωπαϊκούς ή διεθνείς οργανισμούς με αντικείμενο σχετικό με τη δικαιοσύνη, με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, η οποία εκδίδεται μετά από σύμφωνη γνώμη του δικαστή ή του προέδρου του τριμελούς συμβουλίου που διευθύνει το δικαστήριο ή την εισαγγελία ή του Γενικού Επιτρόπου της Επικρατείας στο Ελεγκτικό Συνέδριο ή του Γενικού Επιτρόπου της Επικρατείας των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, για τους δικαστικούς λειτουργούς που υπάγονται σε αυτές.

Κατά την παρ.7, οι δικαστικοί λειτουργοί που επιλέγονται από ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς, προκειμένου να συμμετάσχουν σε επιτροπές ή ομάδες εργασίας των οργανισμών αυτών με αντικείμενο συναφές προς τη δικαιοσύνη, ενημερώνουν τον δικαστή ή τον πρόεδρο του τριμελούς συμβουλίου που διευθύνει το δικαστήριο ή την εισαγγελία ή τον Γενικό Επίτροπο της Επικρατείας στο Ελεγκτικό Συνέδριο ή τον Γενικό Επίτροπο της Επικρατείας των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, για τους δικαστικούς λειτουργούς που υπάγονται σε αυτές, ο οποίος χορηγεί ειδική άδεια για συμμετοχή στις συνεδριάσεις των ως άνω οργάνων, την οποία κοινοποιεί στον Υπουργό Δικαιοσύνης. Η ειδική άδεια για συμμετοχή στα ως άνω όργανα δεν μπορεί να υπερβαίνει, τις δέκα (10), συνολικά, εργάσιμες ημέρες ετησίως.

Τέλος, κατά την παρ.8, δικαστικοί λειτουργοί μπορούν να αποσπώνται και να αναλαμβάνουν καθήκοντα στη Μόνιμη Ελληνική Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις Βρυξέλλες ή σε άλλα όργανα, οργανισμούς, μονάδες και επιτροπές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς και οποιουδήποτε άλλου διεθνούς οργανισμού, με κοινή απόφαση των αρμοδίων οργάνων των Υπουργείων Εξωτερικών και Δικαιοσύνης, που εκδίδεται ύστερα από σύμφωνη γνώμη του οικείου Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου. Η απόσπαση γίνεται για εκτέλεση ειδικής υπηρεσίας σε αντικείμενα συναφή με τη δικαστική ιδιότητα για χρόνο, που δεν υπερβαίνει τα τρία (3) έτη. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις ο χρόνος απόσπασης δύναται να παραταθεί με τις ίδιες προϋποθέσεις για τρία (3) ακόμα έτη.

¹⁷¹ Κ. Γώγος, Άρθρο 89, ό.π., σ.1135-1136.

ΙΧ. Το δικαίωμα ίδρυσης και συμμετοχής σε συνδικαλιστική ένωση

Στο άρθρο 89 παρ.5 του Συντάγματος αναγνωρίζεται το δικαίωμα των δικαστικών λειτουργών να συνιστούν συνδικαλιστικές ενώσεις και να συμμετέχουν σε αυτές¹⁷², ως φορείς του συνδικαλιστικού δικαιώματος του άρθρου 23 του Συντάγματος¹⁷³.

Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 109 παρ.4 περ.δ' του ΚΟΔΚΔΛ προβλέπει προς διασφάλιση του συνδικαλιστικού δικαιώματος ότι η έκφραση γνώμης ή κριτικής στο πλαίσιο της συνδικαλιστικής δράσης δεν συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα.

Χ. Η συμμετοχή των δικαστών στην κυβέρνηση

Οι δικαστές δεν μπορούν να αναμιχθούν στην άσκηση της πολιτικής εξουσίας, καθώς τούτο θα οδηγούσε σε σύγχυση των εξουσιών και σε σοβαρούς κινδύνους για τη δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία¹⁷⁴.

Ωστόσο, στο Σύνταγμα 1864 οριζόταν ότι οι δικαστές του ΣτΕ μπορούν να διοριστούν υπουργοί, αρκεί να μην ασκούν τα καθήκοντα αυτά παράλληλα με τα δικαστικά τους καθήκοντα. Τα επόμενα συντάγματα δεν συμπεριέλαβαν σχετική πρόβλεψη και το ζήτημα του αν οι δικαστές του ανωτάτου δικαστηρίου μπορούν να αναλάβουν υπουργική θέση αμφισβητούνταν στη θεωρία¹⁷⁵, ο δε ΑΠ αποφάνθηκε με την 83/1964 απόφασή του σε Ολομέλεια, παρά την έλλειψη πρόβλεψης στο Σύνταγμα, ότι δικαιούνται οι δικαστές να διορίζονται υπουργοί, εφόσον τα καθήκοντά τους δεν ασκούνται παράλληλα με το δικαστικό τους λειτούργημα.

Η παρ.4 του άρθρου 89 του ισχύοντος Συντάγματος απαγορεύει στους δικαστικούς λειτουργούς να συμμετέχουν στην κυβέρνηση. Με την αναθεώρηση, πάντως, του Συντάγματος το 1986 προβλέφθηκε, κατ' εξαίρεση του κανόνα αυτού, ότι ανατίθεται η θέση του πρωθυπουργού σε υπηρεσιακή-εκλογική κυβέρνηση με σκοπό τη διεξαγωγή εκλογών στον Πρόεδρο του Αρείου Πάγου, του Συμβουλίου της Επικρατείας ή του Ελεγκτικού Συνεδρίου, κατ' επιλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας (ΠτΔ).

Κατά παράδοση, οι δικαστές συμμετείχαν στον σχηματισμό υπηρεσιακών κυβερνήσεων λόγω του αυξημένου κύρους που απολαμβάνουν, της πολιτικής τους

¹⁷² Ε. Κρουσταλάκης, Συνδικαλιστική ελευθερία στο χώρο της δικαιοσύνης, Δ, 1983, σ.306 επ.

¹⁷³ Κ. Γώγος, Άρθρο 89, ό.π., σ.1141.

¹⁷⁴ Κ. Γώγος, Άρθρο 89, ό.π., σ.1140.

¹⁷⁵ Βλ. Αρ. Μάνεση, Αι εγγυήσεις τηρήσεως του Συντάγματος, ό.π., σ.420 επ.

ουδετερότητας, καθώς και εξ αιτίας της κρισιμότητας του ορισμού των υπηρεσιακών κυβερνήσεων για τον τόπο με σκοπό τη διασφάλιση της κυβερνητικής σταθερότητας¹⁷⁶.

Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 37 παρ.3 του Συντάγματος προβλέπει ότι, σε περίπτωση αδυναμίας σχηματισμού κυβέρνησης μετά από ανεπιτυχή ανάθεση των διερευνητικών εντολών, καθώς και σύσκεψη των αρχηγών των κομμάτων για σχηματισμό οικουμενικής κυβέρνησης από όλα τα κόμματα, ο ΠτΔ αναθέτει την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης σε έναν από τους τρεις Προέδρους των ανωτάτων δικαστηρίων, ήτοι του Αρείου Πάγου, του Συμβουλίου της Επικρατείας ή του Ελεγκτικού Συνεδρίου, όσο το δυνατόν ευρύτερης εκπροσώπησης, με σκοπό τη διενέργεια εκλογών.

Η θεωρία άσκηση κριτική στη διακριτική ευχέρεια που απολαμβάνει ο ΠτΔ να αναθέσει την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης σε όποιον Πρόεδρο ανωτάτου δικαστηρίου κρίνει ότι είναι ο καταλληλότερος για την επίτευξη του έργου αυτού¹⁷⁷.

XI. Η συμμετοχή των δικαστών σε νομοπαρασκευαστικές επιτροπές

Η συμμετοχή των δικαστικών λειτουργών σε νομοπαρασκευαστικές επιτροπές δεν αποτελεί άσκηση διοικητικού έργου, αλλά συνιστά σύμπραξη στη νομοθετική διαδικασία. Σκοπός της είναι η αξιοποίηση της δικαστικής εμπειρίας για τη διασφάλιση της συνταγματικότητας, την αρτιότερη νομοτεχνική επεξεργασία και την ενίσχυση της ποιότητας των κανόνων δικαίου από τους κατ' εξοχήν εφαρμοστές τους.

Για τους ανωτέρω λόγους είναι συνταγματική η απόσπαση δικαστικών λειτουργών στο Υπουργείο Δικαιοσύνης κάθε έτος για την εκτέλεση νομοπαρασκευαστικών καθηκόντων και καθηκόντων στην εκπαίδευση των δικαστικών λειτουργών, κατ' άρθρον 61 του ΚΔΟΔΚΛ, με δυνατότητα παράτασης για τρία έτη¹⁷⁸. Επίσης, η απόσπαση των δικαστικών λειτουργών στο Νομικό Γραφείο του Προέδρου της Δημοκρατίας για την άσκηση νομοθετικού έργου¹⁷⁹. Υποστηρίχθηκε, όμως, ότι οι δικαστικοί λειτουργοί που αποσπώνται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης δεν μετέχουν σε νομοπαρασκευαστικές επιτροπές, αλλά εντάσσονται στις διοικητικές υπηρεσίες του Υπουργείου, κι ως εκ τούτου, δημιουργούνται ζητήματα συμφωνίας της ως άνω διάταξης με το άρθρο 89 του Συντάγματος¹⁸⁰.

¹⁷⁶ Κ. Γώγος, Η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών στο έργο της διοίκησης, ό.π., σ.187.

¹⁷⁷ Γ. Αναστασιάδης, Οι τρεις εφαρμογές του άρθρου 37 του Συντάγματος, 1990, σ.91 επ., Α. Μανιτάκης, Η εύκολη αναθεώρηση δυσεφάρμοστων υπερεξουσιών, Αρμ, 1986, σ.565 επ.(568), Μ. Πικραμένος, Ο θεσμός της υπηρεσιακής-εκλογικής κυβέρνησης, 1987, σ.64 επ.

¹⁷⁸ Κ. Γώγος, Άρθρο 89, ό.π., σ.1137.

¹⁷⁹ ΑΔΣΔΔ 29/2018.

¹⁸⁰ Α. Τσιρωνάς, Άρθρο 89, ό.π., σ.1375.

Επιπλέον, υποστηρίχθηκε ότι μπορεί να τεθεί ζήτημα αμεροληψίας των δικαστών που συμμετέχουν στις εν λόγω νομοπαρασκευαστικές επιτροπές, όταν θα κληθούν να εφαρμόσουν τις εν λόγω διατάξεις ή να ελέγξουν την αντισυνταγματικότητά τους¹⁸¹. Ωστόσο, εν προκειμένω, πρόκειται για την άσκηση καθόλα διαφορετικού έργου. Και τούτο, διότι κατά την προπαρασκευή του νομοθετικού έργου, μελετάται και προτείνεται το γενικό και αφηρημένο περιεχόμενο διατάξεων νόμου, με σκοπό την άριστη νομοτεχνική του διατύπωση και τη διαφύλαξη της συνταγματικότητάς του, ενώ κατά την άσκηση του δικαστικού έργου, ο δικαστής καλείται να εφαρμόσει τις γενικές και αφηρημένες διατάξεις του νόμου σε μια συγκεκριμένη περίπτωση εφαρμογής τους. Εξάλλου, η γενικόλογη αυτή καταφορά περί προσβολής της αρχής της αμεροληψίας, αντικρούεται από την ειδικότερη διαπίστωση ότι άλλη θα είναι η σύνθεση των οικείων δικαστικών σχηματισμών που θα εφαρμόσουν τις διατάξεις και άλλοι οι δικαστές που μετείχαν στην προπαρασκευή του νομοθετικού έργου¹⁸².

Για την άρση, πάντως, των σχετικών αμφισβητήσεων που έχουν διατυπωθεί, ευκαίω θα ήταν στην επόμενη αναθεώρηση να προβλεφθεί ρητώς στο Σύνταγμα η δυνατότητα απόσπασης δικαστικών λειτουργιών στο Υπουργείο Δικαιοσύνης και στο Νομικό Γραφείο του Προέδρου της Δημοκρατίας για την παροχή νομοθετικού έργου.

XII. Συγκριτικές αναφορές

Δεν αρκεί μόνον, όμως, η παράθεση και ανάλυση του ελληνικού παραδείγματος για την κατανόηση της αναγκαιότητας αναθεώρησης, ενδεχομένως, των αυστηρών και ανελαστικών όρων που έχουν τεθεί στο ελληνικό Σύνταγμα για την άσκηση εξωδικαστικών καθηκόντων από τους δικαστικούς λειτουργούς, με τη θέσπιση ελαστικότερων ρυθμίσεων. Για τον λόγο αυτό εν προκειμένω θα επιχειρηθεί η ανάδειξη του ζητήματος των περιορισμών της άσκησης εξωδικαστικών καθηκόντων από τους δικαστικούς λειτουργούς, μέσω της χρήσης συγκριτικών αναφορών και διαθέσιμων εμπειριών από άλλα κράτη της Ευρώπης αλλά και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, με σκοπό να τεκμηριωθεί εάν η άσκηση εξωδικαστικών καθηκόντων θεωρείται επιτρεπτή, υπό περιορισμούς ή απαγορευμένη σε άλλα συστήματα, ώστε να προκύψει ένα πλαίσιο σύγκρισης που θα επιτρέψει την κριτική αποτίμηση της ελληνικής πραγματικότητας.

¹⁸¹ Βλ. τις σχετικές αναφορές σε Κ. Γώγο, Άρθρο 89, ό.π., σ.1137³⁵.

¹⁸² Για τα ζητήματα αμεροληψίας, βλ. και παρακάτω.

1. Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης για το καθεστώς των δικαστών (European Charter on the statute for judges) και η γνώμη No 3 για τη δεοντολογία και την ευθύνη των δικαστών (Opinion No 3 (2002) On Ethics and Liability of Judges) του Συμβουλευτικού Συμβουλίου των Ευρωπαίων Δικαστών (Consultative Council of European Judges)

Η ανάγκη σύνταξης ενός Ευρωπαϊκού Χάρτη για το καθεστώς των δικαστών, υπό την αιγίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης, επισημάνθηκε τον Ιούλιο του 1997, στο πλαίσιο μιας πρώτης πολυμερούς συνάντησης που πραγματοποιήθηκε στο Στρασβούργο. Στη συνάντηση αυτή μετείχαν εκπρόσωποι δεκατριών χωρών της Δυτικής, Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, καθώς και η Εθνική Σχολή Δικαστών (École Nationale de la Magistrature) της Γαλλίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση Δικαστών (EAJ) και η Ευρωπαϊκή Ένωση Δικαστών για τη Δημοκρατία και τις Ελευθερίες (MEDEL). Όλοι οι συμμετέχοντες επιβεβαίωσαν ότι η έκδοση του Χάρτη θα αποτελούσε σημαντικό βήμα για την ενίσχυση και τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας των δικαστών, καθώς και της ορθής λειτουργίας του κράτους δικαίου σ' ολόκληρη την Ευρώπη.

Η κατάρτιση του σχεδίου του Χάρτη για το καθεστώς των δικαστών ανατέθηκε σε τρεις εμπειρογνώμονες από τη Γαλλία, την Πολωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Το σχέδιο αυτό παρουσιάστηκε στους συμμετέχοντες μιας δεύτερης πολυμερούς συνάντησης, που πραγματοποιήθηκε στο Στρασβούργο στις 8–10 Ιουλίου 1998. Μετά από τρεις ημέρες συζητήσεων και την υιοθέτηση ορισμένων τροποποιήσεων, το κείμενο του Χάρτη εγκρίθηκε ομοφώνως¹⁸³. Ο Χάρτης αποτελεί ένα από τα βασικά πρότυπα αναφοράς του Συμβουλευτικού Συμβουλίου Ευρωπαίων Δικαστών για την αξιολόγηση τυχόν παραβιάσεων των κανόνων που διέπουν το καθεστώς των δικαστών στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο άρθρο 4.2 του Ευρωπαϊκού Χάρτη για το καθεστώς των δικαστών, αναγνωρίζεται ότι επιτρέπεται στον δικαστή η άσκηση εξωδικαστικών δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αποτελούν αμιγώς έκφραση και άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων του. Η άσκηση αυτών των δραστηριοτήτων επιδέχεται περιορισμούς μόνον εφόσον διακυβεύεται η εμπιστοσύνη του κοινού στο πρόσωπο του δικαστή, η αμεροληψία ή η ανεξαρτησία του, ή στην περίπτωση που παρακωλύεται η έγκαιρη και επιμελής διεκπεραίωση του δικαιοδοτικού του έργου. Εξαιρουμένων των αμειβόμενων λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών ενασχολήσεων, η ενάσκηση, εκ μέρους του δικαστικού λειτουργού, πρόσθετων δραστηριοτήτων επ' αμοιβής τελεί υπό

¹⁸³ <https://rm.coe.int/16807473ef>

καθεστώς προηγούμενης έγκρισης, όπως ορίζεται από τον εκάστοτε [εθνικό] κώδικα υπηρεσιακής κατάστασης των δικαστών¹⁸⁴.

Στη Γνώμη Νο 3 για τη δεοντολογία και την ευθύνη των δικαστών [Opinion No 3 (2002) On Ethics and Liability of Judges] του Συμβουλευτικού Συμβουλίου των Ευρωπαίων Δικαστών (Council of European Judges) του Συμβουλίου της Ευρώπης¹⁸⁵ τονίζεται ότι οι δικαστές δεν πρέπει να είναι αποκομμένοι από την κοινωνία στην οποία διαβιούν, καθώς η ορθή λειτουργία της δικαιοσύνης προϋποθέτει ότι οι δικαστικοί λειτουργοί έχουν άμεση γνώση της κοινωνικής και οικονομικής πραγματικότητας. Επιπλέον, δεδομένου ότι ο δικαστής είναι φορέας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών που κατοχυρώνονται, ιδίως, από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ελευθερία γνώμης, θρησκευτική ελευθερία), τονίζεται ότι θα πρέπει, κατά κανόνα, να είναι ελεύθερος να ασκεί τις εξωδικαστικές δραστηριότητες της επιλογής του (σημείο 27).

Ωστόσο, από την άλλη επισημαίνεται ότι η άσκηση των εξωδικαστικών αυτών δραστηριοτήτων μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την αμεροληψία και, ενίοτε, και την ανεξαρτησία του δικαστή, οπότε απαιτείται η διατήρηση μιας εύλογης ισορροπίας μεταξύ του δικαιώματός του να συμμετέχει στην κοινωνική ζωή και της ανάγκης να παραμένει, αλλά και να θεωρείται, ανεξάρτητος και αμερόληπτος κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του. Υπό αυτή την έννοια, κρίσιμο ερώτημα που πρέπει πάντοτε να τίθεται είναι αν ο δικαστής, στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου κοινωνικού περιβάλλοντος και στα μάτια ενός ορθολογικά σκεπτόμενου και ενημερωμένου παρατηρητή, ασκεί δραστηριότητα που θα μπορούσε αντικειμενικά να υπονομεύσει την ανεξαρτησία ή την αμεροληψία του (σημείο 28).

Εκ παραλλήλου, επισημαίνεται ότι η απασχόληση του δικαστή σ' έναν διαφορετικό τομέα οδηγεί στην απόκτηση μιας εναλλακτικής οπτικής για τον κόσμο και σε εμπάθυνση της γνώσης των κοινωνικών προβλημάτων, συμπληρώνοντας τη γνώση

¹⁸⁴ Το κείμενο του Χάρτη μαζί με το επεξηγηματικό μνημόνιο σε [charte eng.PDF](#)

¹⁸⁵ «Το Συμβουλευτικό Συμβούλιο Ευρωπαίων Δικαστών συγκροτήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών με σκοπό την ενδυνάμωση του ρόλου των δικαστών στην Ευρώπη, καθώς το δικαστικό σώμα θεωρείται ο ακρογωνιαίος λίθος του κράτους δικαίου, βασικής αρχής του Συμβουλίου της Ευρώπης. Το ανωτέρω Συμβούλιο ασχολείται με θέματα ανεξαρτησίας, αμεροληψίας και ικανότητας των δικαστών και είναι το μοναδικό σώμα στην Ευρώπη που λειτουργεί στους κόλπους διεθνούς οργανισμού και αποτελείται αποκλειστικά από δικαστές. Το CCJE συνεισφέρει στην εφαρμογή του Σχεδίου Παγκόσμιας Δράσης για Δικαστές στη Ευρώπη (που υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών για την ενίσχυση του ρόλου των δικαστών στα κράτη μέλη), έχει συμβουλευτικό ρόλο σε ζητήματα που άπτονται της ανεξαρτησίας, αμεροληψίας και ικανότητας των δικαστών και μπορεί να παρέχει και πρακτική συνδρομή στα Κράτη προκειμένου αυτά να ανταποκρίνονται στα οριζόμενα κριτήρια για τους δικαστές» σε [ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ & ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ – Υπουργείο Δικαιοσύνης](#)

που αποκτήθηκε κατά την άσκηση του δικαστικού του λειτουργήματος, ενέχει, όμως, ταυτόχρονα, σημαντικούς κινδύνους, οι οποίοι δεν είναι ασήμαντοι, αφού μπορεί να θεωρηθεί κατά περίπτωση ότι η συγκεκριμένη απασχόληση αντίκειται προς την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών ή ότι αποδυναμώνει στην κοινή γνώμη την εικόνα της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας του δικαστή (σημείο 35).

Επισημαίνεται στην ίδια γνώμη ότι το ζήτημα της συμμετοχής των δικαστών σε θέσεις που παραδοσιακά ανήκουν στην εκτελεστική λειτουργία, όπως η άσκηση εξωδικαστικών καθηκόντων σε υπουργεία, εγείρει ιδιαίτερα προβλήματα όσον αφορά την ανεξαρτησία και την αμεροληψία τους. Καταρχήν, δεν υφίσταται κανένα κώλυμα για την άσκηση καθηκόντων από δικαστή σε διοικητική υπηρεσία υπουργείου (π.χ. στο υπουργείο δικαιοσύνης). Ωστόσο, το ζήτημα καθίσταται πιο ευαίσθητο και λεπτό όταν ο δικαστής απασχολείται στο ιδιαίτερο γραφείο του υπουργού. Ο υπουργός έχει το δικαίωμα να επιλέγει ελεύθερα τα μέλη του επιτελείου του, ενώ οι στενοί συνεργάτες του συμμετέχουν αναγκαστικά στις πολιτικές δραστηριότητές του. Εάν επιτρέπεται η κατάληψη μιας τέτοιας θέσης στο εθνικό δίκαιο, θα πρέπει να λαμβάνεται η γνώμη του δικαστικού οργάνου που είναι αρμόδιο για τον διορισμό των δικαστών, το οποίο θα καθορίσει και τους κανόνες δεοντολογίας που πρέπει να τηρούνται στη δεδομένη περίπτωση (σημείο 36).

Αναφέρεται ότι η ιδιαίτερη φύση της δικαιοδοτικής λειτουργίας, η ανάγκη διαφύλαξης της αξιοπρέπειας του δικαστικού λειτουργήματος και η υποχρέωση τήρησης αποστάσεων εκ μέρους του δικαστή από πιέσεις κάθε φύσεως, επιβάλλουν την υιοθέτηση συμπεριφορών που έχουν ως σκοπό την αποφυγή συγκρούσεων συμφερόντων ή οποιασδήποτε μορφής κατάχρησης εξουσίας. Τούτο απαιτεί από τους δικαστές να απέχουν από κάθε επαγγελματική δραστηριότητα που θα μπορούσε να τους αποσπάσει από τα δικαιοδοτικά τους καθήκοντα ή να προκαλέσει υπόνοια αμεροληψίας στην άσκησή τους. Σε ορισμένα κράτη, οι ασυμβίβαστες δραστηριότητες με το λειτουργήμα του δικαστή ορίζονται ρητώς στο Σύνταγμα ή στον Κώδικα δικαστικών λειτουργών και τα μέλη του δικαστικού σώματος απαγορεύεται να ασκούν οποιαδήποτε επαγγελματική ή αμειβόμενη δραστηριότητα. Εξαιρούνται οι εκπαιδευτικές, ερευνητικές, επιστημονικές, λογοτεχνικές ή καλλιτεχνικές δραστηριότητες (σημείο 37).

Τέλος, υποδεικνύεται ότι ο δικαστής θα πρέπει να αποφεύγει συμπεριφορές που ενδέχεται να θέσουν σε κίνδυνο την αξιοπρέπεια του λειτουργήματός του, καθώς και να διαφυλάσσει την εμπιστοσύνη του κοινού στο δικαστικό σύστημα, ελαχιστοποιώντας τον κίνδυνο σύγκρουσης συμφερόντων. Προς τον σκοπό αυτό, θα πρέπει να απέχει από οποιαδήποτε δευτερεύουσα επαγγελματική δραστηριότητα θα παρεμπόδιζε την ανεξαρτησία του και θα έπληττε την αμεροληψία του. Σ' αυτό το πλαίσιο, η γνώμη

επικυρώνει τη διάταξη του Ευρωπαϊκού Χάρτη για το καθεστώς των δικαστών, σύμφωνα με την οποία η ελευθερία άσκησης εξωδικαστικών καθηκόντων «δεν μπορεί να περιοριστεί, εκτός εάν διακυβεύεται η δημόσια εμπιστοσύνη, η αμεροληψία ή η ανεξαρτησία του λειτουργού, ή στην περίπτωση που παρακωλύεται η έγκαιρη και επιμελής διεκπεραίωση του δικαιοδοτικού του έργου» (4.2). Επισημαίνεται, ωστόσο, στη ίδια γνώμη, ότι ο Ευρωπαϊκός Χάρτης κατοχυρώνει την ελευθερία συμμετοχής των δικαστών σε επαγγελματικές ενώσεις και διασφαλίζει την άσκηση της ελευθερίας έκφρασης (παρ. 1.7). Τονίζεται ότι είναι σημαντικό ο δικαστής να αφιερώνει το κύριο μέρος του χρόνου εργασίας του στο δικαιοδοτικό του έργο, συμπεριλαμβανομένων των συναφών δραστηριοτήτων, και να μην επιδεικνύει υπερβολική προσήλωση σε εξωδικαστικές δραστηριότητες. Είναι αυτονόητο ότι το κίνητρο για την ενασχόληση με δευτερεύουσες δραστηριότητες ενισχύεται επικίνδυνα όταν αυτές αμείβονται. Εντούτοις, η ακριβής οριοθέτηση μεταξύ επιτρεπτών και μη εξωδικαστικών δραστηριοτήτων πρέπει να προσαρμόζεται στα εθνικά δεδομένα. Προς τούτο, κρίνεται σκόπιμη η ανάθεση σχετικών αρμοδιοτήτων σ' ένα συμβουλευτικό σώμα, κατά τα πρότυπα του σημείου 29 της ίδιας γνώμης, το οποίο θα παρέχει καθοδήγηση στους δικαστικούς λειτουργούς σε περιπτώσεις αμφιβολιών ως προς τη συμβατότητα μιας δραστηριότητας με τη δικαστική τους ιδιότητα. Τέτοια όργανα ή πρόσωπα θα μπορούσαν να υποδειχθούν από τα ανώτατα δικαστήρια ή τις δικαστικές ενώσεις. Σε κάθε περίπτωση, τα όργανα αυτά πρέπει να διακρίνονται και να επιδιώκουν διαφορετικούς σκοπούς από τις αρχές που είναι αρμόδιες για την επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων (σημείο 39)¹⁸⁶.

2. Κώδικας δεοντολογίας των δικαστών των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (Code of Conduct for United States Judges)

Όπως επισημαίνεται στα σχόλια του άρθρου 4.1 του Κώδικα δεοντολογίας των δικαστών των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, ο δικαστικός λειτουργός δεν πρέπει να είναι απομονωμένος από την κοινωνία στην οποία διαβιεί. Ο δικαστικός λειτουργός ως ειδικός γνώστης του δικαίου μπορεί και πρέπει να ενθαρρύνεται να συνεισφέρει με τη δράση του στο σύστημα δικαίου και την απονομή της δικαιοσύνης, καθώς και να συμμετάσχει σ' ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που δεν σχετίζονται με το δίκαιο, εφόσον δεν διακυβεύεται η αμεροληψία του, το κύρος του λειτουργήματός του και δεν υποκρύπτεται σύγκρουση συμφερόντων από την άσκηση των εξωδικαστικών του καθηκόντων.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 του εν λόγω Κώδικα, ο δικαστικός λειτουργός έχει τη δυνατότητα να μετέχει σε εξωδικαστικές δραστηριότητες που σχετίζονται με το δίκαιο

¹⁸⁶ <https://rm.coe.int/168070098d> (στην αγγλική γλώσσα) σε συνδυασμό με τη γαλλική εκδοχή του κειμένου σε [1680700da5](https://rm.coe.int/1680700da5)

και δικαιούται να αναλαμβάνει καθήκοντα φιλανθρωπικά, εκπαιδευτικά, θρησκευτικά, οικονομικά και κυβερνητικά. Επίσης, μπορεί να εκφράζει απόψεις, να συγγράφει, να δίνει διαλέξεις και να διδάσκει τόσο για νομικά όσο και για μη νομικά ζητήματα. Ωστόσο, ο δικαστής δεν θα πρέπει να ασκεί εξωδικαστικά καθήκοντα που υποβαθμίζουν την αξιοπρέπεια του λειτουργημάτος του, παρεμποδίζουν την εκτέλεση των υπηρεσιακών του υποχρεώσεων, επηρεάζουν δυσμενώς την αμεροληψία του, οδηγούν σε συχνές εξαιρέσεις του από υποθέσεις ή παραβιάζουν τους περιορισμούς που τίθενται παρακάτω.

Ειδικότερα, επιτρέπονται σύμφωνα με το άρθρο 4 του Κώδικα αυτού οι εξής δραστηριότητες:

(Α) Δραστηριότητες που σχετίζονται με το δίκαιο

(1) Ομιλία, συγγραφή και διδασκαλία. Ο δικαστής μπορεί να μιλάει, να συγγράφει, να δίνει διαλέξεις, να διδάσκει και να συμμετέχει σε άλλες δραστηριότητες που αφορούν το δίκαιο, το νομικό σύστημα και την απονομή της δικαιοσύνης.

(2) Διαβούλευση. Ο δικαστής μπορεί να διαβουλεύεται ή να παρίσταται σε δημόσια ακρόαση ενώπιον εκτελεστικού ή νομοθετικού οργάνου ή υπαλλήλου:

(α) για θέματα που αφορούν το δίκαιο, το νομικό σύστημα ή την απονομή της δικαιοσύνης,

(β) στον βαθμό που θα μπορούσε γενικά να γίνει δεκτό ότι η δικαστική πείρα ενός δικαστή παρέχει ειδική εμπειρογνωμοσύνη στον τομέα αυτό- ή

(γ) όταν ο δικαστής ενεργεί αυτοπροσώπως για θέμα που αφορά τον ίδιο ή τα συμφέροντά του.

(3) Οργανισμοί. Ο δικαστής μπορεί να συμμετέχει και να ασκεί καθήκοντα ως μέλος, προϊστάμενος, διευθυντής, διαχειριστής ή μη νομικός σύμβουλος μη κερδοσκοπικού οργανισμού με καταστατικό σκοπό το δίκαιο, το νομικό σύστημα ή την απονομή της δικαιοσύνης και μπορεί να συνδράμει τον οργανισμό αυτό στη διαχείριση και την επένδυση κεφαλαίων. Ο δικαστής μπορεί να διατυπώνει συστάσεις σε δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς που χορηγούν κεφάλαια σχετικά με σχέδια και προγράμματα που αφορούν το δίκαιο, το νομικό σύστημα και την απονομή δικαιοσύνης.

(4) Διαιτησία και διαμεσολάβηση. Ένας δικαστής δεν πρέπει να ενεργεί ως διαιτητής ή διαμεσολαβητής ή να εκτελεί με άλλο τρόπο δικαστικά καθήκοντα εκτός των θεσμικών του καθηκόντων, πλην εάν επιτρέπεται ρητά από τον νόμο.

(5) Άσκηση δικηγορίας. Ο δικαστής δεν μπορεί να ασκεί το επάγγελμα του δικηγόρου και δεν επιτρέπεται να λειτουργεί ως δικηγόρος μέλους της οικογένειάς του σε οποιοδήποτε δικαστήριο. Ένας δικαστής μπορεί, ωστόσο, να εκπροσωπεί τον εαυτό του ενώπιον δικαστηρίου και δικαιούται, χωρίς αποζημίωση, να παρέχει νομικές συμβουλές και να συντάσσει ή να ελέγχει έγγραφα για μέλος της οικογένειάς του.

(F) Κυβερνητικοί διορισμοί. Ο δικαστής μπορεί να αποδεχθεί διορισμό σε κυβερνητική επιτροπή ή άλλο αξίωμα, μόνον, εάν πρόκειται για θέση που αφορά το δίκαιο, το νομικό σύστημα ή την απονομή δικαιοσύνης ή εάν ο διορισμός δικαστή σε τέτοια θέση προβλέπεται από τον ομοσπονδιακό νόμο. Ένας δικαστής δεν πρέπει, σε καμία περίπτωση, να αποδεχθεί έναν τέτοιο διορισμό εάν τα κυβερνητικά καθήκοντα μπορούν να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη του κοινού στην ακεραιότητα, την αμεροληψία ή την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης [...]¹⁸⁷.

Σύμφωνα με τα ερμηνευτικά σχόλια του άρθρου 4F, η αποδοχή εξωδικαστικών ή διοικητικών καθηκόντων από έναν δικαστή τελεί υπό την αίρεση μιας διπλής αξιολόγησης: αφενός των λειτουργικών αναγκών του δικαστικού συστήματος και αφετέρου την αποφυγή εμπλοκής των δικαστικών λειτουργών σε αμφιλεγόμενα ζητήματα (*controversial matters*), που θα μπορούσαν να πλήξουν το κύρος τους. Οι δικαστές δεν πρέπει να αποδέχονται κυβερνητικά καθήκοντα που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την αποτελεσματικότητα και την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας, να παρεμποδίσουν την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων τους ή να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη του κοινού στη δικαστική εξουσία.

3. Γαλλικό Δίκαιο

Στη γαλλική έννομη τάξη τόσο οι δικαστές του ΣτΕ όσο και οι δικαστές των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων, αφενός, ασκούν τις απονεμημένες από το Σύνταγμα ή τον νόμο γνωμοδοτικές αρμοδιότητές τους, αφετέρου, μπορούν να στελεχώνουν συμβούλια, επιτροπές ή μονομελή όργανα της διοικήσεως.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 39 του γαλλικού συντάγματος 1958¹⁸⁸, το ΣτΕ γνωμοδοτεί υποχρεωτικά για κάθε σχέδιο νόμου της κυβέρνησης, πριν από την ψήφισή του, ενώ μετά από αίτημα του Προέδρου της Βουλής ή της Γερουσίας για κάθε πρόταση νόμου, υπό την προϋπόθεση της σύμφωνης γνώμης των βουλευτών ή γερουσιαστών που την υπέβαλαν.

¹⁸⁷ <https://www.uscourts.gov/administration-policies/judiciary-policies/ethics-policies/code-conduct-united-states-judges>

¹⁸⁸ [Texte intégral de la Constitution du 4 octobre 1958 en vigueur | Conseil constitutionnel](#) .

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 37 του γαλλικού συντάγματος, το ΣτΕ γνωμοδοτεί υποχρεωτικά πριν από την έκδοση των διαταγμάτων, καθώς και, σύμφωνα με το άρθρο 38, πριν από την έκδοση των *ordonnances*¹⁸⁹.

Οι ρυθμίσεις αυτές επαναλαμβάνονται στο άρθρο L 112-1 του Κώδικα Διοικητικής Δικαιοσύνης, στο οποίο ορίζεται, επιπροσθέτως, ότι το Συμβούλιο της Επικρατείας συνδράμει την εκτελεστική λειτουργία μέσω της προπαρασκευής και σύνταξης κειμένων κανονιστικού ή νομοθετικού περιεχομένου, κατόπιν σχετικού αιτήματός της¹⁹⁰.

Σύμφωνα με τον γαλλικό Κώδικα Διοικητικής Δικαιοσύνης (άρθρο L 112-2), η εκτελεστική εξουσία μπορεί να ζητήσει τη γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας για σύνθετα διοικητικά ζητήματα. Παράλληλα, το δικαστήριο διατηρεί την εξουσία αυτεπάγγελτης παρέμβασης (άρθρο L 112-3), επισημαίνοντας στις δημόσιες αρχές τις νομοθετικές ή κανονιστικές μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται για τη διασφάλιση του δημοσίου συμφέροντος. Κατ' εφαρμογή του άρθρου R 123-5 του ίδιου Κώδικα, εντός του Συμβουλίου της Επικρατείας εδρεύει ειδικό τμήμα μελετών και στρατηγικού σχεδιασμού. Μεταξύ των κύριων αρμοδιοτήτων του είναι η σύνταξη της ετήσιας έκθεσης πεπραγμένων, με την οποία το δικαστήριο υποδεικνύει αιτιολογημένα τις επιβεβλημένες νομοθετικές πρωτοβουλίες, λειτουργώντας ως θεσμικός σύμβουλος για τον εκσυγχρονισμό του δικαίου¹⁹¹.

Επιπλέον, τα μέλη του ΣτΕ μπορούν, σύμφωνα με το άρθρο L 137- 1 του Κώδικα Διοικητικής Δικαιοσύνης, να διορίζονται μέλη σε επιτροπές δικαιοδοτικού ή διοικητικού χαρακτήρα ή σε επιτροπές διαγωνισμών ή εξετάσεων μετά από γνώμη του Αντιπροέδρου του ΣτΕ¹⁹². Συναφώς, στο άρθρο R 137-1 του ίδιου Κώδικα, ορίζεται ότι τα μέλη του ΣτΕ μπορούν να συμμετέχουν σε επιτροπές ή συμβούλια διοικητικού ή δικαιοδοτικού χαρακτήρα της δημόσιας διοίκησης ή δημοσίων ιδρυμάτων και εταιρειών, καθώς και σε ιδρύματα και ενώσεις που αναγνωρίζονται ως κοινωφελείς, όπως και σε διεθνείς οργανισμούς των οποίων η Γαλλία είναι μέλος, υπό τον όρο ότι τα καθήκοντα

¹⁸⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 38 του γαλλικού συντάγματος, για την εφαρμογή του προγράμματός της, η κυβέρνηση μπορεί να λάβει από το Κοινοβούλιο εξουσιοδότηση για τη θέσπιση μέτρων με *ordonnances*, για περιορισμένο χρονικό διάστημα, τα οποία, κατά τον γενικό κανόνα, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του νόμου. Οι εν λόγω κανονιστικές πράξεις εκδίδονται από το Υπουργικό Συμβούλιο μετά από γνώμη του Συμβουλίου της Επικρατείας. Τίθενται σε ισχύ αμέσως μετά τη δημοσίευσή τους, αλλά παύουν να ισχύουν, εάν το νομοσχέδιο περί κύρωσής τους δεν κατατεθεί στο Κοινοβούλιο εντός της προθεσμίας που ορίζει η εξουσιοδοτική διάταξη.

¹⁹⁰ [Chapitre II : Attributions en matière administrative et législative \(Articles L112-1 à L112-6\) - Légifrance](#)

¹⁹¹ [Section 1 : Les sections administratives \(Articles R123-2 à R123-11\) - Légifrance](#)

¹⁹² Στη Γαλλία Πρόεδρος του ΣτΕ τυπικά είναι ο Πρωθυπουργός, βλ. L 121-1 al.2 του Κώδικα Διοικητικής Δικαιοσύνης.

που ασκούν συνάδουν με το δικαστικό τους λειτούργημα και έχουν λάβει προηγούμενη έγκριση από τον Αντιπρόεδρο του ΣτΕ.

Το άρθρο R 137-3 του ως άνω Κώδικα απονέμει στον Πρωθυπουργό τη δυνατότητα να ζητήσει από τον Αντιπρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας τον διορισμό μέλους του δικαστηρίου για να συνδράμει τους υπουργούς στη σύνταξη των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται προς εφαρμογή του νόμου. Αντίστοιχα, οι υπουργοί δύνανται να ζητούν τον διορισμό μελών του ΣτΕ για την υποστήριξη του εξειδικευμένου διοικητικού έργου που εμπίπτει στην αρμοδιότητά τους. Στο πλαίσιο της συνδρομής τους στον σχεδιασμό και την υλοποίηση των δημοσίων πολιτικών, τα μέλη του Συμβουλίου της Επικρατείας δύνανται να παρέχουν γνωμοδοτήσεις επί νομικών ζητημάτων που αναφέρονται στα υπουργεία ή στους εποπτευόμενους φορείς τους. Παράλληλα, αναλαμβάνουν τη διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων για την αντιμετώπιση και επίλυση των σύνθετων προβλημάτων που τίθενται υπό την κρίση τους.

Στο άρθρο R 137- 4 του ίδιου Κώδικα, ορίζεται ότι ο πρόεδρος κάθε τμήματος του ΣτΕ, υπό την εποπτεία του αντιπροέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας και με τη συνδρομή του γενικού γραμματέα του δικαστηρίου, συντονίζει τα εξωδικαστικά καθήκοντα των μελών του Συμβουλίου της Επικρατείας που ανήκουν στο τμήμα του ή που καλούνται να συμμετάσχουν στο έργο των διοικητικών αρχών που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του τμήματός του.

Γνωμοδοτικές αρμοδιότητες αναγνωρίζονται, ομοίως, και στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια της Γαλλίας. Κατ' εφαρμογή του άρθρου R 212-1 του Κώδικα Διοικητικής Δικαιοσύνης, τα πρωτοβάθμια διοικητικά δικαστήρια και τα διοικητικά εφετεία δύνανται να παρέχουν γνωμοδοτήσεις επί νομικών ζητημάτων που υποβάλλονται από τους Νομάρχες (Préfets), συνδράμοντας έτσι στην ορθή εφαρμογή του δικαίου σε περιφερειακό επίπεδο. Ειδικότερα, ζητήματα που άπτονται των αρμοδιοτήτων των Νομαρχών Περιφέρειας στη μητροπολιτική Γαλλία παραπέμπονται προς γνωμοδότηση στα Διοικητικά Εφετεία, ενώ για τις υπόλοιπες διοικητικές υποθέσεις αρμόδια παραμένουν τα πρωτοβάθμια διοικητικά δικαστήρια.

Επιπροσθέτως, το άρθρο R 212-2 του Κώδικα προβλέπει ότι ο Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας δύναται, κατόπιν αιτήματος του αρμόδιου Υπουργού, να ορίζει δικαστή των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων για την παροχή συνδρομής στις διοικητικές αρχές. Για τον εν λόγω διορισμό απαιτείται η σύμφωνη γνώμη τόσο του προέδρου του οικείου δικαστηρίου όσο και του ίδιου του ενδιαφερόμενου δικαστικού λειτουργού. Κατ' εφαρμογή του άρθρου R 212-3 του Κώδικα, ο Πρόεδρος του Διοικητικού Εφετείου ή του διοικητικού δικαστηρίου δύναται, κατόπιν αιτήματος του

οικείου Νομάρχη και με τη συναίνεση του ενδιαφερόμενου δικαστή, να ορίσει μέλος του δικαστηρίου για την παροχή συνδρομής στο διοικητικό έργο. Εναλλακτικά, ο Πρόεδρος διατηρεί τη διακριτική ευχέρεια να παραπέμψει το σχετικό αίτημα προς τελική κρίση στον Αντιπρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας. Εξάλλου, κατ' εφαρμογή του άρθρου L 222-2 του ίδιου Κώδικα, η πρόβλεψη συμμετοχής δικαστή διοικητικού πρωτοδικείου σε επιτροπή επιτρέπει, κατ' εναλλαγή, τον ορισμό δικαστή που υπηρετεί στο διοικητικό εφετείο. Παράλληλα, θεσμοθετείται η δυνατότητα συνεργασίας μεταξύ των προέδρων των δύο βαθμών για την επιλογή του καταλληλότερου προσώπου. Ιδιαίτερης σημασίας είναι η πρόβλεψη του άρθρου L 222-2-1, η οποία επιτρέπει την ανάθεση αυτών των καθηκόντων σε επίτιμους δικαστές από ειδικό κατάλογο που καταρτίζει ο Αντιπρόεδρος του ΣτΕ, διασφαλίζοντας έτσι τη συνέχεια της διοικητικής λειτουργίας χωρίς να επιβαρύνονται οι εν ενεργεία δικαστές.

Το άρθρο R 237-1 του ίδιου Κώδικα θεσπίζει τη δυνατότητα των διοικητικών δικαστών να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στη δημόσια διοίκηση, πέραν του αμιγώς δικαστικού τους έργου. Η ρύθμιση αυτή επιτρέπει τη μεταφορά δικαστικής τεχνογνωσίας στη δημόσια διοίκηση, θέτοντας ωστόσο μια ισχυρή θεσμική εγγύηση: την έγκριση του Προέδρου του οικείου δικαστηρίου. Με τον τρόπο αυτό, διασφαλίζεται ότι τα πρόσθετα διοικητικά καθήκοντα δεν θα παρακωλύουν την απονομή της δικαιοσύνης ούτε θα θίγουν την ανεξαρτησία του λειτουργού.

Στη Γαλλία, η απουσία συνταγματικών απαγορεύσεων επιτρέπει τη μετακίνηση διοικητικών δικαστών προς τη δημόσια διοίκηση για την υποστήριξη του έργου της. Η διαδικασία αυτή δεν είναι αρύθμιστη, αλλά ακολουθεί έναν αυστηρό κανόνα τριών βημάτων: νομοθετική πρόβλεψη ανάθεσης διοικητικών εν γένει καθηκόντων ή κυβερνητικό αίτημα, έγκριση από την ηγεσία της δικαιοσύνης και εθελούσια συμμετοχή του δικαστή, αναδεικνύοντας μια κουλτούρα θεσμικής συνεργασίας και τεχνοκρατικής επικουρίας της δικαστικής εξουσίας προς τη διοίκηση¹⁹³.

Το ευρύ πνεύμα με το οποίο αντιμετωπίζει η γαλλική έννομη τάξη το ζήτημα της ανάθεσης διοικητικών καθηκόντων στους δικαστικούς λειτουργούς, ειδικά των διοικητικών δικαστηρίων, οφείλεται, αφενός, στην κατά κανόνα γενική αποδοχή του συμβουλευτικού ρόλου του ΣτΕ και των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων προς τη δημόσια διοίκηση, η οποία (αποδοχή) έχει τις ρίζες της στην ιστορία και, ειδικότερα, στην ίδρυση του γαλλικού ΣτΕ ως καταρχήν συμβουλευτικού οργάνου της κυβέρνησης¹⁹⁴ και, αφετέρου, στην εν γένει οργάνωση και λειτουργία της γαλλικής

¹⁹³ Βλ. σχετικώς Κ.Καλλικάκη, Οι μη δικαστικές αρμοδιότητες των διοικητικών δικαστών στη Γαλλία και την Ελλάδα, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα, 2016, σ.59.

¹⁹⁴ Για την ίδρυση του ΣτΕ ως συμβουλευτικού οργάνου της κυβέρνησης και τη μετεξέλιξή του σε δικαστήριο, βλ. C.Gabolde/C.Piernet, Pluieuse An VIII -Les débuts du Conseil de Préfecture, La Revue

διοικητικής δικαιοσύνης και στον τρόπο διορισμού των δικαστικών λειτουργών στη γαλλική έννομη τάξη¹⁹⁵.

Από την άλλη, ωστόσο, ο λειτουργικός αυτός διχασμός των διοικητικών δικαστών οδηγεί ενίοτε σε αμφισβήτηση της αμεροληψίας τους από τους διαδίκους, πολλές φορές, δε, ο εν λόγω αμυντικός ισχυρισμός περί προσβολής της αρχής της αμεροληψίας λόγω της διττής άσκησης καθηκόντων εκ μέρους των διοικητικών δικαστών, προβάλλεται από τους διαδίκους επ' ευκαιρία προσβολής της εκδοθείσας σε βάρος τους δικαστικής απόφασης του εθνικού δικαστηρίου ενώπιον του δικαστή του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)¹⁹⁶.

Το ΕΔΔΑ, ερμηνεύοντας το άρθρο 6 παρ.1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και τις αρχές της δίκαιης δίκης, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται το δικαίωμα του διαδίκου σε δίκαιη δίκη που διεξάγεται ενώπιον ενός ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου, κρίνει παγίως ότι η αρχή της αμεροληψίας διακρίνεται σε υποκειμενική και αντικειμενική.

Η υποκειμενική αμεροληψία αναφέρεται στον κάθε δικαστή ατομικά και στην απαίτηση να είναι και να μένει ανεπηρέαστος από εξωγενείς ή ενδογενείς παράγοντες για τη θεμελίωση της κρίσης του επί της δικαζόμενης υπόθεσης. Μ' αυτή την έννοια, η υποκειμενική αμεροληψία αναφέρεται στο ενδιάθετο φρόνημα του δικαστή, ο οποίος πρέπει να μένει ανεπηρέαστος και απερίσπαστος από κάθε προσωπική προτίμηση, αντιπάθεια ή προκατάληψη σε σχέση με την υπόθεση. Η υποκειμενική αμεροληψία του δικαστή τεκμαίρεται ότι υπάρχει, κι ως εκ τούτου, αντιστρόφως, η μεροληψία του πρέπει να αποδειχθεί από τον διάδικο¹⁹⁷.

Η αντικειμενική αμεροληψία σχετίζεται με την εικόνα που δίδει ο δικαστής στους διαδίκους ως προς τη σχέση του με την υπόθεση, ο οποίος πρέπει όχι μόνο να είναι αλλά και να φαίνεται αμερόληπτος, παρέχοντας επαρκείς εγγυήσεις που αποκλείουν

administrative, 14/1950, σ.140-143 και πιο σύγχρονα A.Fischer, Aspects historiques : l'évolution de la justice administrative en Allemagne et en France au XIX e et au XX e siècle et les influences réciproques sur cette évolution, La Revue administrative, 7/1999, σ.6-23.

¹⁹⁵ Βλ. Ε. Πρεβεδούρου, Η οργάνωση της γαλλικής διοικητικής δικαιοσύνης (Conseil d'Etat και διοικητικά δικαστήρια) σε [Η οργάνωση της γαλλικής διοικητικής δικαιοσύνης \(Conseil d'Etat και διοικητικά δικαστήρια\) - Ευγενία Πρεβεδούρου](#)

¹⁹⁶ J.-L. Autin/F. Sudre, La dualité fonctionnelle du Conseil d'État en question devant la Cour européenne des droits de l'Homme. À propos de l'arrêt Procola c/ Luxembourg du 28 septembre 1995, RFDA, 1996, σ.777 επ.

¹⁹⁷ Δ. Ράικος, Δικαστική ανεξαρτησία και αμεροληψία, ό.π., σ.128, Ι. Χαμηλοθώρης, Ο αμερόληπτος δικαστής κατά την ΕΣΔΑ- ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΕΣΔΑ στη σύγχρονη ευρωπαϊκή και ελληνική πραγματικότητα, ΘΠΔΔ, 6/2017, σ.507 – 510(508).

κάθε λογική αμφιβολία ως προς την αμεροληψία του¹⁹⁸. Πρόκειται για τη θεωρία των φαινομένων (apparences/appearances)¹⁹⁹, διότι αυτό που εν προκειμένω διακυβεύεται είναι η εμπιστοσύνη που, σε μια δημοκρατικά οργανωμένη κοινωνία, πρέπει να εμπνέουν τα δικαστήρια στο κοινό και, ιδίως, στους διαδίκους²⁰⁰.

Υπόνοιες μεροληψίας μπορούν να δημιουργηθούν εάν ο δικαστής έχει ασκήσει ήδη δικαιοδοτικά ή άλλα καθήκοντα στην ίδια, πάντως, υπόθεση. Στην περίπτωση αυτή ομιλούμε για την απαίτηση δομικής αμεροληψίας²⁰¹. Για παράδειγμα, στην απόφαση Procola κατά Λουξεμβούργου²⁰², το ΕΔΔΑ έκρινε ότι υπήρξε προσβολή της αντικειμενικής αμεροληψίας του δικαστηρίου, διότι τέσσερις δικαστές του ΣτΕ που δίκασαν την υπόθεση, είχαν μετάσχει στη γνωμοδοτική διαδικασία που προηγήθηκε, επί της ίδιας υποθέσεως. Ομοίως, κρίθηκε ότι ο Commissaire du Gouvernement (Κυβερνητικός Επίτροπος) στη γαλλική δίκη²⁰³ δεν μπορεί να μετάσχει στη διάσκεψη του δικαστηρίου, διότι εκφράζει τη γνώμη του δημόσια κατά την ακροαματική διαδικασία και μπορεί κατά τα φαινόμενα να επηρεάσει τη γνώμη των δικαστών που μετέχουν στη διάσκεψη με αποφασιστική ψήφο²⁰⁴.

Επιβάλλεται, ωστόσο, η αποσαφήνιση μιας συχνής παρερμηνείας. Η αρχή της αμεροληψίας δεν πλήττεται δομικά, δηλαδή γενικά και αφηρημένα, λόγω της προβλεπόμενης ταυτόχρονης άσκησης διοικητικών και δικαστικών καθηκόντων εκ μέρους των ίδιων δικαστών. Η προσβολή της αμεροληψίας στοιχειοθετείται μόνον επί συγκεκριμένης περιπτώσεως (ad hoc), οσάκις ο ίδιος δικαστής καλείται να αποφανθεί

¹⁹⁸ Σ. Κτιστάκη, Η αρχή της δικαστικής αμεροληψίας υπό την επίδραση της νομολογίας του ΕΔΔΑ, ΔτΑ, 73/2017, σ.525 -534(526).

¹⁹⁹ Για τη «θεωρία» αυτή, βλ. D. Chabanol, Théorie de l'apparence ou apparence de théorie ? Humeurs autour de l'arrêt *Kress*, AJDA, 2002, σ.9, J.F. Flauss, La double lecture de l'arrêt *Kress c. France*, Les Petites Affiches, 2001, n°197, σ.13, S. Gandreau, La théorie de l'apparence en droit administratif : vertus et risques de l'importation d'une tradition de Common Law, RDP, 2/2005, σ.319 επ.

²⁰⁰ ΕΔΔΑ, Morris κατά Ηνωμένου Βασιλείου, 38784/98, σκ. 58.

²⁰¹ Σ. Ματθίας, Η αμεροληψία του δικαστή, ΕλλΔνη, 6/2001, σ.1477-1480.

²⁰² ΕΔΔΑ, Procola κατά Λουξεμβούργου, 14570/89.

²⁰³ Ο Κυβερνητικός Επίτροπος ανέπτυξε ενώπιον του δικαστηρίου, κατά την ακροαματική διαδικασία, τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, τους ισχυρισμούς των διαδίκων και τα νομικά ζητήματα που τίθενται στη διαφορά, αναφέροντας τους κανόνες δικαίου που εφαρμόζονται και τη σχετική νομολογία που θα μπορούσε να συντελέσει στην επίλυση της διαφοράς. Επίσης, εξέφραζε την άποψή του επί των επίδικων νομικών ζητημάτων και εισηγούνταν τη γνώμη του για την αποδοχή ή απόρριψη του ένδικου βοηθήματος ή μέσου. Επομένως, δεν επρόκειτο για μέλος της συνθέσεως του δικαστικού σχηματισμού που εκδικάζει τη συγκεκριμένη διαφορά, καθώς δεν ψήφισε κατά τη διάσκεψη, αλλά για μέλος του δικαστηρίου που οριζόταν, προκειμένου να ασκήσει την ανωτέρω λειτουργία. Βλ. σχετικά CE, 19 juillet 1957, Gervaise, CE, 29 juillet 1998, Esclatine, και Β. Ανδρουλάκη, Η επίδραση της ΕΣΔΑ στην οργάνωση της διοικητικής δικαιοσύνης στη Γαλλία, ΘΠΔΔ, 5/2009, σ.539 επ.

²⁰⁴ ΕΔΔΑ, Kress κατά Γαλλίας, 39594/98 και Martinie κατά Γαλλίας, 58675/00.

δικαιοδοτικά επί υπόθεσης την οποία είχε προηγουμένως χειριστεί υπό μία άλλη ιδιότητα, ασκώντας, δηλαδή, παράλληλα καθήκοντα στην ίδια υπόθεση²⁰⁵.

Όπως έκρινε το ΕΔΔΑ, παρόλο που η διάκριση μεταξύ εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας τείνει να αποκτήσει μια ολοένα αυξανόμενη σημασία στη νομολογία του δικαστηρίου, ούτε το άρθρο 6 ούτε άλλη διάταξη της Σύμβασης επιβάλλει στα συμβαλλόμενα κράτη να συμμορφώνονται σ' ένα συγκεκριμένο θεωρητικό συνταγματικό πρότυπο περί των ορίων αλληλεπίδρασης των τριών λειτουργιών. Εξάλλου, το ΕΔΔΑ δεν καλείται αφηρημένα να αποφανθεί αν ένα σύστημα δικαίου που προβλέπει παράλληλη άσκηση καθηκόντων των δικαστικών λειτουργιών προσβάλλει τη Σύμβαση²⁰⁶.

Επιπλέον, το ευρωπαϊκό δικαστήριο ελέγχει, προκειμένου να αποδειχθεί η αντικειμενική αμεροληψία του δικαστηρίου ή του εκάστοτε δικαστικού λειτουργού, εάν και «κατά πόσον οι ανησυχίες των προσφευγόντων μπορούν να θεωρηθούν αντικειμενικά δικαιολογημένες», διευκρινίζοντας ότι «η άποψη του ενδιαφερόμενου ή των ενδιαφερόμενων προσώπων είναι σχετική αλλά δεν ασκεί αποφασιστικό ρόλο²⁰⁷» στην κρίση του δικαστηρίου.

Στην υπόθεση *Société Sacilor-Lormines κατά Γαλλίας*²⁰⁸ η προσφεύγουσα της δίκης προέβαλε ότι το Συμβούλιο της Επικρατείας ασκεί παράλληλα καθήκοντα, διοικητικά και δικαστικά, και εκ του λόγου αυτού, προσβάλλεται η αρχή της αντικειμενικής αμεροληψίας. Ειδικότερα, ισχυρίστηκε ότι οι δικαστές του ΣτΕ συμμετείχαν στην προετοιμασία και σύνταξη του μεταλλευτικού κώδικα, ο οποίος επιβάλλει απρόβλεπτους και υπερβολικά επαχθείς περιορισμούς στην εξόρυξη, κι ως εκ τούτου, το δικαστήριο δεν μπορεί στη συνέχεια να είναι ανεξάρτητο και αμερόληπτο σε υποθέσεις που αφορούν την εφαρμογή του νόμου αυτού. Περαιτέρω, ισχυρίστηκε ότι η άσκηση των διττών καθηκόντων και η σχέση της κυβέρνησης με το ΣτΕ αγγίζει τα όρια της αρχής της διάκρισης των λειτουργιών και υπερβαίνει κατά πολύ την απλή έλλειψη αμεροληψίας²⁰⁹. Η προσφεύγουσα επεσήμανε επιπλέον ότι οι δικαστές του ΣτΕ αναλαμβάνουν ανώτερες θέσεις στην ενεργό διοίκηση. Πιο συγκεκριμένα, η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε ότι μέλος του δικαστηρίου που συμμετείχε στη σύνθεση που εξέδωσε την επίμαχη απόφαση της 19^{ης} Μαΐου 2000, διορίστηκε, με απόφαση της 26^{ης}

²⁰⁵ J-L. Autin/F. Sudre, *L'impartialité structurelle du Conseil d'État hors de cause? À propos de l'arrêt de la CEDH du 9 novembre 2006, Société Sacilor-Lormines c. France*, RFDA, 2007, σ.342, Μ. Τσίρλη, Η ανεξαρτησία και η αμεροληψία του Συμβουλίου της Επικρατείας κατά το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, σε Συμβούλιο της Επικρατείας, Τόμος Τιμητικός του Συμβουλίου της Επικρατείας, 2004, σ.1381.

²⁰⁶ ΕΔΔΑ, *Kleyv κατά Κάτω Χώρες*, 39343/98, 39651/98, 43147/98 et 46664/99, σκ.193.

²⁰⁷ Στην ίδια απόφαση, σκ. 194.

²⁰⁸ *Requête no 65411/01*.

²⁰⁹ Σκ.41.

Μαΐου 2000, γενικός γραμματέας του υπουργού Οικονομίας, Οικονομικών και Βιομηχανίας, ο οποίος είναι αρμόδιος για την πολιτική εξόρυξης. Υπό αυτά τα δεδομένα ισχυρίστηκε ότι τίθεται σε σοβαρή αμφισβήτηση η ανεξαρτησία του δικαστηρίου, υπονομεύοντας, μ' αυτόν τον τρόπο, την αναγκαία εμπιστοσύνη που πρέπει να εμπνέει η δικαιοσύνη στο κοινό.

Το δικαστήριο επεσήμανε ότι ούτε η αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστηρίων, που επιτάσσει την απουσία δεσμών μεταξύ της εκτελεστικής και της δικαστικής εξουσίας, ούτε το άρθρο 6 της Σύμβασης υποχρεώνουν τα κράτη να συμμορφωθούν σε κάποια συγκεκριμένη θεωρητική αντίληψη για τα επιτρεπτά όρια της αλληλεπίδρασης μεταξύ των δύο αυτών εξουσιών²¹⁰. Εν συνεχεία, προέταξε την πάγια θέση του, ότι σε μία δημοκρατική κοινωνία επιτάσσεται η δικαιοσύνη να εμπνέει εμπιστοσύνη στο κοινό και, καταρχήν, στους ίδιους τους διαδίκους²¹¹. Στο πλαίσιο αυτό, η αρχή της αντικειμενικής αμεροληψίας κατέχει ιδιαίτερη θέση, προκειμένου, δε, να κριθεί αν σε εκάστη συγκεκριμένη περίπτωση προσβάλλεται η εν λόγω αρχή, θα πρέπει να συντρέχουν αντικειμενικώς δικαιολογημένοι λόγοι, ενώ η άποψη των διαδίκων περί αυτού είναι μεν σχετική, αλλά όχι καθοριστική για τη θεμελίωση της εν λόγω κρίσης · αποφασιστικός παράγοντας παραμένει αν οι ανησυχίες του ενδιαφερόμενου διαδίκου μπορούν να θεωρηθούν ως αντικειμενικά δικαιολογημένες.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το δικαστήριο, αφού έλαβε υπόψη ότι το μέλος του ΣτΕ, που συμμετείχε στη συνεδρίαση του δικαστηρίου στις 26 Απριλίου 2000 κατά την οποία εκδόθηκε η επίμαχη απόφαση, είχε ξεκινήσει συζητήσεις για τον διορισμό του σε κρατική θέση τον Απρίλιο του 2000, δηλαδή πιθανότατα τουλάχιστον λίγο καιρό πριν από τη συνεδρίαση κατά την οποία εκδικάστηκε το ένδικο βοήθημα το οποίο οδήγησε στην έκδοση της αμφισβητούμενης απόφασης του ΣτΕ, έκρινε ότι ο διορισμός αυτός, δεδομένης της σπουδαιότητάς του και της ανάληψης θέσης στο υπουργείο με το οποίο η προσφεύγουσα βρισκόταν σε αντιδικία για σημαντικές διαφορές, δημιουργεί αντικειμενικά θεμελιωμένες αμφιβολίες ως προς την ανεξαρτησία και την αμεροληψία του κρίνοντος δικαστικού σχηματισμού²¹².

Τέλος, το δικαστήριο, καθόσον αφορά την αντικειμενική αμεροληψία του δικαστηρίου, λόγω της προηγούμενης γνωμοδότησης του ΣτΕ στη σύνταξη όλων των νομοσχεδίων μεταλλευτικής πολιτικής και των συναφών εκτελεστικών διαταγμάτων, έκρινε ότι το γεγονός αυτό εγείρει ένα καθαρά διαρθρωτικό ζήτημα και επιβεβαίωσε ξανά ότι η Σύμβαση δεν υποχρεώνει τα κράτη να συμμορφώνονται με κάποια συγκεκριμένη θεωρητική αντίληψη για τα επιτρεπτά όρια της αλληλεπίδρασης μεταξύ

²¹⁰ Σκ.59.

²¹¹ Σκ.60.

²¹² Σκ.69.

της εκτελεστικής και της δικαστικής εξουσίας. Επεσήμανε, δε, ότι εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να διαπιστώσει αν η γνωμοδότηση που εξέδωσε το συμβουλευτικό τμήμα του ΣτΕ δημιουργούσε ένα είδος προκατάληψης κατά την εν συνεχεία έκδοση των αποφάσεων του επί της εφαρμογής των νόμων επί των οποίων γνωμοδότησε²¹³.

Στην απόφαση *Union fédérale Que Choisir de Côte d' Or* κατά Γαλλίας²¹⁴, το δικαστήριο διευκρίνισε πως το γεγονός ότι το Συμβούλιο της Επικρατείας της Γαλλίας διατηρεί οργανική σχέση με την εκτελεστική εξουσία λόγω της παράλληλης άσκησης καθηκόντων, δεν αρκεί για να θεμελιώσει την έλλειψη ανεξαρτησίας του, περαιτέρω, δε, επεσήμανε ότι οι ρυθμίσεις για τον διορισμό και την εξέλιξη της σταδιοδρομίας των μελών του Συμβουλίου της Επικρατείας είναι συμβατές με τις απαιτήσεις του άρθρου 6 παρ.1 της ΕΣΔΑ.

Το δικαστήριο επανέλαβε, επίσης, ότι δεν έχει δικαιοδοσία να κρίνει αφηρημένα επί του ζητήματος κατά πόσον οι γνωμοδοτικές αρμοδιότητες του Συμβουλίου της Επικρατείας συμβιβάζονται με τα δικαστικά του καθήκοντα και τις απαιτήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας που αυτά συνεπάγονται. Εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση να κρίνει εάν εκάστη γνωμοδότηση του ανωτάτου δικαστηρίου δημιουργεί κάποιο είδος προκατάληψης κατά την έκδοση εν συνεχεία μίας δικαστικής απόφασης που εφαρμόζει τα κανονιστικά κείμενα επί των οποίων γνωμοδότησε, δημιουργώντας αμφιβολίες ως προς την αντικειμενική αμεροληψία της έδρας λόγω της διαδοχικής άσκησης γνωμοδοτικών και δικαστικών καθηκόντων. Στην εκδικαζόμενη περίπτωση έκρινε ότι κανένα μέλος της σύνθεσης του δικαστηρίου, η οποία εξέδωσε την προσβαλλόμενη απόφαση, δεν συμμετείχε προηγουμένως στην επιτροπή που είχε γνωμοδοτήσει επί του εφαρμοστέου νόμου και απέρριψε τους ισχυρισμούς του διαδίκου περί προσβολής της αρχής της αντικειμενικής αμεροληψίας.

Επομένως, από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το ΕΔΔΑ, προκειμένου να κρίνει επί της αντικειμενικής αμεροληψίας του εθνικού δικαστηρίου, δεν συγκεντρώνει την προσοχή του στα «φαινόμενα», τα οποία και εξάλλου, ποτέ, δεν όρισε, αλλά αντίθετα βλέπει πέρα από τα φαινόμενα και εξετάζει ενδελεχώς τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης που καλείται να κρίνει²¹⁵.

Ως εκ τούτων, από τη νομική αναγκαιότητα να υπάρχει και να ελέγχεται η αντικειμενική αμεροληψία του δικαστηρίου έως την τυραννία των φαινομένων υπάρχει

²¹³ Σκ.71.

²¹⁴ *Requête* no 39699/03.

²¹⁵ F. Sudre, *Apparences et Convention Européenne des Droits de l'Homme* σε N. Jacquinet (ed.), *Juge et Apparence(s)*, Presses de l'Université Toulouse Capitole, 2010, σσ. 167-183, σε <https://doi.org/10.4000/books.putc.283>.

μια τεράστια απόσταση²¹⁶. Οι διάδικοι στη Γαλλία, «χρησιμοποιώντας» τη θεωρία αυτή, επικαλούνται προδήλως αβάσιμους ισχυρισμούς περί προσβολής της αρχής της αμεροληψίας, τους οποίους το ΣτΕ απορρίπτει σιωπηρώς²¹⁷, προφανώς, διότι είναι ανεπίδεκτοι δικαστικής εκτιμήσεως. Έτσι, το ΣτΕ απέρριψε σιγή ισχυρισμό περί παραβίασης της αρχής της αντικειμενικής αμεροληψίας του, διότι καθίσταται δικαστήριο των εκλογών του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου, ενώ ένα μέλος του προεδρεύει στην εθνική επιτροπή γενικής καταγραφής των ψήφων²¹⁸ ή διότι ως δικαστήριο που κρίνει τη νομιμότητα του διατάγματος με το οποίο ιδρύεται το διοικητικό εφετείο της Τουλούζης, ο γενικός του γραμματέας επιμελήθηκε τη διαδικασία του τόπου εγκατάστασης του εν λόγω δικαστηρίου²¹⁹.

Εξάλλου, το γαλλικό ΣτΕ από πολύ νωρίς φρόντισε να προστατεύσει την αμεροληψία του, λόγω της άσκησης εκ μέρους του παράλληλων και διαδοχικών καθηκόντων²²⁰. Έτσι, έκρινε ότι ο δικαστής που έχει στελεχώσει επιτροπή, της οποίας η απόφαση προσβάλλεται ενώπιον του ΣτΕ ή που έχει μετάσχει στη συγκρότηση γνωμοδοτικού οργάνου, βάσει απόφασης του οποίου εκδόθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση, δεν μπορεί να λάβει μέρος στη σύνθεση του δικαστηρίου για λόγους αμεροληψίας²²¹.

Οι κανόνες της αμεροληψίας συνοψίστηκαν σε μια πρόσφατη απόφαση του γαλλικού ΣτΕ²²². Κατά τις κρίσεις του δικαστηρίου, η αρχή της ανεξαρτησίας των διοικητικών δικαστηρίων, τα οποία είναι κατά κανόνα αρμόδια για την ακύρωση ή την τροποποίηση διοικητικών πράξεων και των οποίων οι αποφάσεις εκδίδονται στο όνομα του γαλλικού λαού, απορρέει από την αρχή της διάκρισης των εξουσιών. Οι εγγυήσεις που διέπουν το καθεστώς των μελών του ΣτΕ και των δικαστών των διοικητικών δικαστηρίων και των διοικητικών εφετείων αποσκοπούν στην τήρηση της αρχής αυτής²²³. Το δικαστήριο επεσήμανε ότι κάθε μέλος των διοικητικών δικαστηρίων έχει την υποχρέωση να απέχει από την εκδίκαση μιας υπόθεσης, αν υπάρχει σοβαρός λόγος να αμφισβητηθεί η αμεροληψία του²²⁴. Τόνισε, όμως, ότι ακόμη κι αν μέλος του δικαστηρίου άσκησε στο παρελθόν ή ασκεί παράλληλα ή πρόκειται να ασκήσει στο μέλλον

²¹⁶ P. Martens, *La tyrannie de l'apparence*, obs. ss CEDH, 22 févr. 1996, n° 17358/90, *Bulut c/ Autriche*, RTDH, 1996, σ.640.

²¹⁷ [Le retour de l'impartialité structurelle : le refus du Conseil d'État de céder à la tyrannie de l'apparence - Actu-Juridique](#)

²¹⁸ CE, 31 juill. 2019, n° 431482.

²¹⁹ CE, 19 juill. 2022, n° 461155.

²²⁰ Βλ. J.-P. Costa, *Le droit au juge indépendant et impartial en matière administrative*, AJDA, 2001, σ.514 επ.

²²¹ CE, 20 Mars 1973, n° 085657, CE, 2 Mars 1973, n° 084740.

²²² [Conseil d'État, Assemblée, 15:04:2024, 469719, Publié au recueil Lebon - Légifrance.pdf](#)

²²³ Σκ.3.

²²⁴ Σκ.4.

διοικητικά καθήκοντα, το γεγονός αυτό από μόνο του δεν μπορεί να αποτελέσει λόγο για να αμφισβητηθεί η αμεροληψία του²²⁵. Ωστόσο, ο δικαστής δεν μπορεί να μετέχει στην εκδίκαση υποθέσεων κατά διοικητικών πράξεων στη σύνταξη των οποίων συνέπραξε ή οι οποίες ελήφθησαν από διοικητική αρχή που συνέδραμε²²⁶. Οφείλει, επίσης, να απέχει από την εκδίκαση άλλων υποθέσεων, εάν άσκησε διοικητικά καθήκοντα, στην περίπτωση που, λαμβανομένων υπόψη όλων των ιδιαίτερων περιστάσεων της υπόθεσης, ιδίως, τη φύση των διοικητικών καθηκόντων που άσκησε, τη διοικητική αρχή την οποία στελέχωσε, τον χρόνο που παρήλθε από την παύση των καθηκόντων του και το αντικείμενο της διαφοράς, υπάρχει σοβαρός λόγος να αμφισβητηθεί η αμεροληψία του²²⁷. Αν ο δικαστής εικάσει ότι συντρέχει τέτοιος λόγος αμφισβήτησης της αμεροληψίας του, απευθύνεται, αν απαιτείται, στον πρόεδρο του δικαστικού σχηματισμού, για να τον εκτιμήσει, ο οποίος μπορεί να αποφασίσει να μην μετάσχει στην εκδίκαση της υπόθεσης. Σε κάθε περίπτωση, εναπόκειται στον ίδιο τον δικαστή να απέχει από την εκδίκαση της υπόθεσης, αν κρίνει κατά συνείδηση ότι συντρέχει πραγματική ή νομική αιτία προς τούτο, χωρίς να απαιτείται να αιτιολογήσει τους λόγους της αποχής του²²⁸.

Τέλος, στη γαλλική έννομη τάξη, έχουν θεσπιστεί ρυθμίσεις, με τις οποίες διαφυλάσσεται η αμεροληψία των δικαστών, λόγω των παράλληλων καθηκόντων που ασκούν. Συγκεκριμένα, το άρθρο L 131-3 του Κώδικα Διοικητικής Δικαιοσύνης προβλέπει ότι τα μέλη του Συμβουλίου της Επικρατείας πρέπει να μεριμνούν για την πρόληψη ή τον άμεσο τερματισμό καταστάσεων σύγκρουσης συμφερόντων. Σύγκρουση συμφερόντων είναι κάθε κατάσταση αλληλεπίδρασης μεταξύ δημόσιου συμφέροντος και δημόσιων ή ιδιωτικών συμφερόντων που ενδέχεται να επηρεάσει ή να φαίνεται ότι επηρεάζει την ανεξάρτητη, αμερόληπτη και αντικειμενική άσκηση του λειτουργήματος, όπως προκύπτει από το άρθρο L 231-4 του ίδιου κώδικα.

Εάν προκύψει μια τέτοια κατάσταση σύγκρουσης συμφερόντων, τα μέλη του ΣτΕ μπορούν να προσφύγουν στον χάρτη δεοντολογίας της διοικητικής δικαιοσύνης που αναφέρεται στο άρθρο L 131-4 του Κώδικα Διοικητικής Δικαιοσύνης, στις συστάσεις του σώματος δεοντολογίας της διοικητικής δικαιοδοσίας που αναφέρονται στο άρθρο L 131-6 του ίδιου Κώδικα ή τη συνέντευξη δεοντολογίας που προβλέπεται από τις διατάξεις των άρθρων L 131-7 και L 231-4-1 του εν λόγω Κώδικα, που πραγματοποιείται όταν μέλος του διοικητικού δικαστηρίου υποβάλλει τη δήλωση σύγκρουσης συμφερόντων. Οι διατάξεις των άρθρων L 131-9 και L 231-4-3 του ίδιου

²²⁵ Σκ.5.

²²⁶ Σκ.6.

²²⁷ Σκ.7.

²²⁸ Σκ.9.

Κώδικα ορίζουν ότι, σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων, οι δικαστικοί λειτουργοί απαγορεύεται να συμμετέχουν στην εκδίκαση της υπόθεσης.

Επιπρόσθετα, βάσει του άρθρου R 122-21-1 του Κώδικα, τα μέλη του Συμβουλίου της Επικρατείας αποκλείονται από τη σύνθεση εκδίκασης ένδικων βοηθημάτων κατά πράξεων που εκδόθηκαν κατόπιν γνωμοδότησής του, αν συμμετείχαν στο γνωμοδοτικό τμήμα.

Εξάλλου, ο νομοθέτης θέσπισε μια σειρά ρυθμίσεων για την προστασία της αμεροληψίας των δικαστών των διοικητικών δικαστηρίων και των διοικητικών εφετείων. Έτσι, στο άρθρο L 231-5 του Κώδικα Διοικητικής Δικαιοσύνης, ορίζεται ότι κανείς δεν μπορεί να διοριστεί ως μέλος διοικητικού δικαστηρίου ή διοικητικού εφετείου, εάν ασκεί ή άσκησε το λιγότερο τρία έτη καθήκοντα στην περιφέρεια του εν λόγω δικαστηρίου ή εφετείου σε: α. δημόσια εκλόγιμη θέση, πλην του βουλευτή στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, οπότε και μπορεί να διοριστεί ως μέλος διοικητικού δικαστηρίου ή διοικητικού εφετείου στο τέλος της θητείας του, β. θέση εκπροσώπου του κράτους σε περιφέρεια ή διαμέρισμα και γ. θέση γενικού διευθυντή υπηρεσιών στη διοίκηση τοπικής αρχής με πληθυσμό άνω των 100.000 κατοίκων.

Επίσης, στο άρθρο L 231-5-1 του ίδιου Κώδικα, ορίζεται ότι ο δικαστικός λειτουργός που έχει διατελέσει αντιπρόσωπος του νομάρχη σε περιφέρεια, διευθυντής τμήματος ή περιφέρειας κρατικής διοίκησης ή διευθυντής διοίκησης οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης δεν μπορεί να μετέχει, για μια τριετία, στην εκδίκαση υποθέσεων που αφορούν αποφάσεις των υπηρεσιών στις οποίες ασκούσε τα καθήκοντά του ή στις οποίες είχε ασκήσει οιαδήποτε αρμοδιότητα. Όταν προβλέπεται η τοποθέτηση δικαστή σε διοικητικό δικαστήριο ή διοικητικό εφετείο, στη δικαιοδοσία του οποίου περιλαμβάνεται διαμέρισμα, στην περιφέρεια του οποίου κατείχε, κατά την προηγούμενη τριετία, μία από τις θέσεις που προαναφέρθηκαν ή οποιαδήποτε άλλη θέση που τελούσε υπό την άμεση εποπτεία του εκπροσώπου του κράτους στο διαμέρισμα ή στην περιφέρεια, το σώμα δεοντολογίας των διοικητικών δικαστηρίων γνωμοδοτεί προηγουμένως για τη συμβατότητα του διορισμού αυτού με τις αρχές της αμεροληψίας και της ανεξαρτησίας και καθορίζει, σε περίπτωση θετικής γνωμοδότησης, τις υποχρεώσεις αποχής που πρέπει να τηρούνται και τη διάρκειά τους, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση των διοικητικών καθηκόντων που ασκήθηκαν και τη δικαιοδοσία του δικαστηρίου.

XIII. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Η ανάθεση εξωδικαστικών καθηκόντων στους δικαστικούς λειτουργούς εγείρει, κατά μία άποψη, ζητήματα συμβατότητας με την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών. Η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών, ως θεμελιώδης αρχή του συντάγματος, οργανωτική βάση του πολιτεύματος, μη αναθεωρητέα διάταξη και δομικό στοιχείο της αρχής του κράτους δικαίου²²⁹ επιτάσσει τη διάκριση των οργάνων των τριών κρατικών λειτουργιών (νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική) και τη διάκριση των αρμοδιοτήτων τους, έτσι ώστε τα όργανα της μίας λειτουργίας να μην επεμβαίνουν στις αρμοδιότητες των οργάνων της άλλης²³⁰. Τούτο προς τον σκοπό της αποτροπής αθέμιτων παρεμβάσεων, σύγχυσης των αρμοδιοτήτων τους και διαφύλαξης της ανεξαρτησίας εκάστης λειτουργίας.

Στο ίδιο πλαίσιο, όμως, στο σύγχρονο συνταγματικό κράτος πολλές φορές επιτρέπεται και η διασταύρωση των λειτουργιών με σκοπό την ορθολογική και αποτελεσματική άσκηση κάθε κρατικής λειτουργίας²³¹. Όπως παρατηρήθηκε «το ιδεατό αυτό σχήμα, της πλήρους, δηλαδή, αντιστοιχίας ουσιαστικής και τυπικής διάκρισης των εξουσιών, ουδέποτε εφαρμόστηκε στην πράξη²³²».

Πράγματι, η αρχή αυτή δεν είναι στεγανή, όπως παρουσιάζεται. Όπως καταδείχθηκε, στα δικαστήρια ανατίθενται και αμιγώς διοικητικής φύσεως αρμοδιότητες, ενώ η ανάγκη ανάθεσης εξωδικαστικών καθηκόντων στους δικαστικούς λειτουργούς, παρά τις συνταγματικές απαγορεύσεις και τους έντονους περιορισμούς, είναι ακόμη ζωντανή και αναδεικνύεται μέσα από την ψήφιση σύγχρονων διατάξεων με τις οποίες ο νομοθέτης ζητά την αρωγή του δικαστικού λειτουργού για την επιτέλεση του κρατικού έργου²³³.

Για να είμαστε εκτός από ρεαλιστές και ακριβείς, πρέπει να συμφωνήσουμε ότι η σύγχρονη έννοια της αρχής της διάκρισης των λειτουργιών αποκτά ένα νέο περιεχόμενο όπου οι λειτουργίες ενίοτε διασταυρώνονται με σκοπό την αμοιβαία εξισορρόπησή τους και τον αλληλοέλεγχο τους αλλά και τη συνδρομή η μίας στην άλλη της εμπειρίας της²³⁴, λελογισμένα και υπό τις κατάλληλες διαδικαστικές εγγυήσεις, ώστε να παραχθεί το

²²⁹ Α. Μανιτάκης, Κράτος δικαίου, ό.π., σ.125-126.

²³⁰ Γ. Τασόπουλος, Τα θεσμικά αντίβαρα της εξουσίας και η αναθεώρηση του Συντάγματος, 2007, σ.145.

²³¹ Α. Μανιτάκης, Κράτος δικαίου, ό.π., σ.153.

²³² Α. Μανιτάκης, *ibid*, σ.315 με παραπομπή στον Ν. Ν. Σαρίπολο, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, τ. Β', 1923, σ.11.

²³³ Βλ. παραπάνω τις περιπτώσεις των νέων διατάξεων και τις αποφάσεις του ΣτΕ ή των γνωμοδοτήσεων του Εισαγγελέα του ΑΠ επί αυτών.

²³⁴ Α. Μανιτάκης, Κράτος δικαίου ό.π., σ.315.

μέγιστο δυνατό όφελος για την πολιτεία, το οποίο εν προκειμένω συνίσταται στην θέσπιση νομίμων κρατικών πράξεων και στην πάταξη της αυθαιρεσίας²³⁵.

Γιατί, όμως, είναι αναγκαία η ανάθεση εξωδικαστικών καθηκόντων στους δικαστικούς λειτουργούς που συνέχονται με την άσκηση της διοικητικής λειτουργίας; Και πρέπει να διευκρινίσουμε ότι όταν αναφερόμαστε σε άσκηση της διοικητικής λειτουργίας, δεν εννοούμε, βέβαια, θέσεις που ενέχουν άσκηση πολιτικής εξουσίας ή καθήκοντα που ούτως ή άλλως εμπίπτουν στην απαγόρευση της κατάληψης δεύτερης έμμισθης θέσης, αλλά στην ανάθεση διοικητικών καθηκόντων ως πρόσθετων καθηκόντων των δικαστών, η οποία ρυθμίζεται από τον νόμο και τα οποία ασκούνται για ορισμένο χρονικό διάστημα²³⁶. Η απάντηση είναι γιατί, καταρχήν, ο δικαστής γνωρίζει πολύ καλά τον νόμο, κατέχει την εξειδικευμένη τεχνική γνώση σε ορισμένα αντικείμενα και η συμμετοχή του σε συλλογικά διοικητικά όργανα ή επιτροπές διασφαλίζει την εκφορά ορθών, αντικειμενικών, ανεξάρτητων και αμερόληπτων κρίσεων, προοπτική η οποία πολλαπλασιάζεται, εν όψει της ιδιότητάς του και των εχεγγύων ανεξαρτησίας που απολαμβάνει²³⁷. Έτσι, οι αποφάσεις των συλλογικών οργάνων εξοπλίζονται με κύρος και αξιοπιστία λόγω της νομικής κατάρτισης και των εγγυήσεων των δικαστών²³⁸.

Η συμμετοχή του δικαστικού λειτουργού στο στάδιο της διοικητικής διαδικασίας θα οδηγούσε σε προληπτική διαφύλαξη της νομιμότητας προς επικουρία των άλλων κρατικών λειτουργιών²³⁹. Θα αύξανε τον προληπτικό έλεγχο της διοικητικής δράσης, προς εφαρμογή μιας νέας σύλληψης της αρχής της διάκρισης των λειτουργιών, η οποία καθιστά τη δικαστική λειτουργία γνήσιο θεσμικό αντίβαρο που διασφαλίζει την ορθή και νόμιμη άσκηση της εκτελεστικής λειτουργίας προς όφελος των διοικουμένων και της πολιτείας²⁴⁰. Επιπλέον, η ανάθεση στους δικαστικούς λειτουργούς εξωδικαστικών καθηκόντων θα λειτουργούσε προς όφελος της ασφάλειας δικαίου, της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του διοικουμένου και σε ματαίωση της ανάγκης ανατροπής παγιωμένων καταστάσεων η οποία επέρχεται ως συνέπεια του κατασταλτικού δικαστικού ελέγχου και της ακύρωσης των διοικητικών πράξεων, καθώς θα εξορθολόγιζε προληπτικά τη διοικητική δράση, θα μείωνε τις πιθανότητες έκδοσης παράνομων διοικητικών πράξεων,

²³⁵ Γ. Δελλής, Η ανάθεση εξωδικαστικών αρμοδιοτήτων σε δικαστικούς λειτουργούς από το 1944 μέχρι σήμερα, ό.π., σ.146.

²³⁶ Γ. Δελλής, *ibid*, σ.145.

²³⁷ Σ. Χριστοφορίδης, Επαγγελματικό ποδόσφαιρο, ό.π., σ.349.

²³⁸ Κ. Γώγος, Η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών στο έργο της διοίκησης μετά την αναθεώρηση, ό.π., σ.186, 189.

²³⁹ Γ. Δελλής, Η διοικητική δικαιοσύνη σε αναζήτηση ταχύτητας Ανατρέποντας το μύθο της «ωραίας κοιμωμένης», 2013, σ.324.

²⁴⁰ Γ. Δελλής, Η ανάθεση εξωδικαστικών αρμοδιοτήτων σε δικαστικούς λειτουργούς από το 1944 μέχρι σήμερα, ό.π., σ.146.

περιορίζοντας τον κατασταλτικό δικαστικό έλεγχο και λειτουργώντας ευεργετικά για το κράτος και τους διοικούμενους²⁴¹.

Αν ανατρέξει κανείς στην εισηγητική έκθεση του Ν 2993/2002 αναγιγνώσκει ότι η αντικατάσταση των δικαστικών λειτουργών στα συλλογικά όργανα που δεν έχουν πειθαρχικό, ελεγκτικό ή δικαιοδοτικό χαρακτήρα, λαμβάνει χώρα από πρόσωπα τα οποία διαθέτουν ιδιότητες οι οποίες διασφαλίζουν την αμεροληψία τους, τη χρηστή διαχείριση και τη δυνατότητα επίλυσης σύνθετων νομικών ζητημάτων. Συνεπώς ο νομοθέτης αναγνωρίζει ότι οι δικαστικοί λειτουργοί κατέχουν όλα τα ανωτέρω προσόντα γι' αυτό και στελέχωναν τα συλλογικά όργανα της διοίκησης. Έτσι, αυταπόδεικτα, η εκτελεστική εξουσία και το κράτος δικαίου στερείται της πολύτιμης αυτής συνδρομής των δικαστικών λειτουργών.

Επιπλέον, με την άσκηση των καθηκόντων αυτών οι δικαστές αποκτούν γνώση και πείρα από την άσκηση του διοικητικού έργου, η οποία τους είναι αναγκαία για την άσκηση του δικαστικού τους έργου. Ανταλλάσσουν τη δική τους δικαστική εμπειρία με την εμπειρία του διοικητικού έργου των διοικητικών υπαλλήλων και αποκτούν τα αναγκαία διδάγματα της κοινής πείρας αλλά και την τεχνική γνώση που τους είναι αναγκαία για την επίλυση των πολύπλοκων προβλημάτων που εγείρουν σήμερα οι διαφορές που άγονται ενώπιον των δικαστηρίων²⁴².

Σήμερα, η τεχνική γνώση είναι αναγκαία για την επίλυση των διαφορών, κι ως εκ τούτου, η άσκηση διοικητικών καθηκόντων εκ μέρους του δικαστικού λειτουργού μπορεί να του παράσχει την αναγκαία γνώση που χρειάζεται για την επίλυση των διαφορών που άγονται ενώπιόν του. Στην Ελλάδα, απαγορεύουμε σήμερα στους δικαστικούς λειτουργούς να ασκούν διοικητικά καθήκοντα, ενώ, αντίθετα, η αναγκαιότητα της τεχνικής γνώσης για την επίλυση των διαφορών οδήγησε στην ίδρυση ειδικών δικαστηρίων στα κράτη της Ευρώπης, κατ' εφαρμογή διεθνών συμβάσεων, τα οποία στελεχώνονται από νομικούς αλλά και πρόσωπα με ειδικές τεχνικές γνώσεις για την επίλυση ειδικών διαφορών, με ελαστικό καθεστώς προβλεπόμενων ασυμβιβάστων²⁴³.

²⁴¹ Γ. Δελλής, Η διοικητική δικαιοσύνη σε αναζήτηση ταχύτητας, ό.π., σ.321.

²⁴² Για το ζήτημα των τεχνικών κρίσεων, βλ. αντί άλλων, Β. Μπουκουβάλα, Ζητήματα αποδείξεως κατά τον δικαστικό έλεγχο των τεχνικών κρίσεων της διοικήσεως: Η θέση της πραγματογνωμοσύνης και των γνωμοδοτήσεων των προσώπων που έχουν ειδικές γνώσεις επιστήμης και τέχνης σε Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, Επίκαιρα ζητήματα αποδείξεως στους τρεις δικαιοδοτικούς κλάδους, 2024, σ.21-49.

²⁴³ Με τη διεθνή συνθήκη για την ίδρυση Ενιαίου Δικαστηρίου Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας ιδρύθηκε ένα κοινό δικαστήριο μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών-μελών για την επίλυση διαφορών που σχετίζονται με ευρωπαϊκά διπλώματα ευρεσιτεχνίας. Σύμφωνα με το άρθρο 15 της Συμφωνίας, «1. Το Δικαστήριο απαρτίζεται από δικαστές με νομική και τεχνική εξειδίκευση. Οι δικαστές διαθέτουν υψηλότατα επίπεδα ικανότητας και αποδεδειγμένη πείρα όσον αφορά την εκδίκαση διαφορών στον τομέα των διπλωμάτων

Όπως ακριβώς επισημάνθηκε στη Γαλλία, για να ασκήσει καλά το έργο του ο διοικητικός δικαστής πρέπει να γνωρίζει καλά πώς λειτουργεί η διοίκηση και, αντιστρόφως, για να λειτουργήσει καλά η διοίκηση, πρέπει να αρδεύεται από την τεχνογνωσία των δικαστών²⁴⁴.

Επιπλέον, γιατί ένας εν ενεργεία δικαστής θα πρέπει να αποχωρήσει από τη δικαιοσύνη για να στελεχώσει μια ανεξάρτητη διοικητική αρχή ή άλλες θέσεις της εκτελεστικής λειτουργίας; Οι ίδιες αιτιάσεις, εξάλλου, δεν ακούγονται και για τους αφυπηρητήσαντες δικαστικούς λειτουργούς ότι δήθεν δεν θα πρέπει να στελεχώνουν δημόσιες αρχές παρά έναν ικανό χρόνο μετά την αφυπηρέτησή τους²⁴⁵;

Οι ίδιοι κίνδυνοι, εξάλλου, υφίστανται και για τις ήδη ασκούμενες εξωδικαστικές αρμοδιότητες των δικαστών. Από τη συμμετοχή τους στις νομοπαρασκευαστικές επιτροπές, τη στελέχωση των αρχών προσφυγών, τη διενέργεια διαιτησιών, τη συνδικαλιστική τους δράση, την άσκηση άλλων πρόσθετων καθηκόντων δεν διακυβεύεται η αμεροληψία, η ανεξαρτησία και η ακεραιότητά τους; Σε τι διαφέρουν αυτά τα καθήκοντα από τα άλλα που ήδη απαγορεύθηκαν;

Όπως γράφει εύστοχα ο Δελλής, πάντα θα δημιουργούνται σκιές, όσο υπάρχουν άνθρωποι, και πάντα θα καλούν οι σειρήνες των θαλασσών τους Οδυσσείς- δικαστές,

ευρεσιτεχνίας. 2. Οι δικαστές με νομική εξειδίκευση διαθέτουν τα προσόντα που απαιτούνται για την ανάθεση δικαστικών καθηκόντων σε Συμβαλλόμενο Κράτος Μέλος. 3. Οι δικαστές με τεχνική εξειδίκευση διαθέτουν πανεπιστημιακό πτυχίο και αποδεδειγμένη πείρα σε συγκεκριμένο τομέα τεχνολογίας. Διαθέτουν επίσης αποδεδειγμένη γνώση του αστικού δικαίου και της διαδικασίας εκδίκασης διαφορών στον τομέα των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας», ενώ στο άρθρο 17 της Συμφωνίας προβλέπεται ότι «1. Το Δικαστήριο, οι δικαστές και ο γραμματέας απολαύουν δικαστικής ανεξαρτησίας. Οι δικαστές δεν δεσμεύονται από υποδείξεις κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. 2. Οι δικαστές με νομική εξειδίκευση, καθώς και οι δικαστές με τεχνική εξειδίκευση, που είναι δικαστές του Δικαστηρίου υπό καθεστώς πλήρους απασχόλησης δεν δικαιούνται να ασκούν άλλη δραστηριότητα, αμειβόμενη ή όχι, εκτός εάν εγκριθεί εξαίρεση από τη Διοικητική Επιτροπή. 3. Παρά τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 2, η άσκηση του λειτουργήματος του δικαστή δεν αποκλείει την άσκηση άλλων δικαστικών καθηκόντων σε εθνικό επίπεδο. 4. Η άσκηση του λειτουργήματος του δικαστή με τεχνική εξειδίκευση υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης δεν αποκλείει την άσκηση άλλων καθηκόντων, υπό την προϋπόθεση ότι δεν υπάρχει σύγκρουση συμφερόντων. 5. Σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων, ο εν λόγω δικαστής δεν λαμβάνει μέρος στη διαδικασία. Οι κανόνες που διέπουν τη σύγκρουση συμφερόντων προβλέπονται στον Οργανισμό». Σχόλιο για τις διατάξεις αυτές, Σ. Χριστοφορίδου, Παρατηρήσεις στην Γερμ. Ομοσπ. Συνταγμ. Δικαστήριο (BVerfG), συνεκδ. υποθ. 2 BvR 2216/20 και 2 BvR 2217/20, απόφ. της 23.6.2021 - Ενιαίο Δικαστήριο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας και εθνική συνταγματική ταυτότητα - Ίδρυση Ενιαίου Δικαστηρίου Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας και η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, ΕυΔικ, 2/2022, σ. 124 – 131.

²⁴⁴ M. Bonduelle/T. Renault, *De l'impartialité à la neutralité Critique à deux voix d'un devoir dénoyé, Délibérée*, 2018, N° 5(3), σ.21-26(23-24).

²⁴⁵ Οι προτάσεις αυτές πρέπει να προσπεράσουν τον σκόπελο της ενδεχόμενης παραβίασης του ατομικού δικαιώματος των αφυπηρητήσαντων δικαστικών λειτουργών να αναπτύσσουν ελεύθερα την προσωπικότητά τους και να συμμετέχουν στην κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας (5 παρ.1), καθώς και του πολιτικού δικαιώματος ελεύθερης και ισότιμης πρόσβασης στις δημόσιες λειτουργίες (4 παρ.4).

για να τους αποπλανήσουν²⁴⁶. Απέναντι στον κίνδυνο του επηρεασμού, της επιρροής, της πίεσης του δικαστή, κατά την ανάληψη και άσκηση εξωδικαστικών καθηκόντων, η λύση είναι η διαφάνεια και η λογοδοσία για την απονομή και την άσκηση των καθηκόντων αυτών²⁴⁷.

Έτερο επιχείρημα που προβάλλεται είναι ότι τα ασυμβίβαστα προστατεύουν τη λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών. Στην ουσία, όμως, η άποψη αυτή εκκινεί από την προαντίληψη ότι ο δικαστής θα δεχθεί πιέσεις και θα υποκύψει ή θα συνάψει σχέσεις με σκοπό το προσωπικό του όφελος. Οι ρυθμίσεις είναι εμποτισμένες με καχυποψία έναντι του δικαστή, τεκμαίροντας ότι θα αποδειχθεί μεροληπτικός και θα προσβάλλει την ανεξαρτησία του και εν όψει του τεκμηρίου αυτού καλούνται να τον προφυλάξουν, προάγοντας δήθεν την ανεξαρτησία του, που, ήδη, όμως, εκ των πραγμάτων, αμφισβητείται. Υπό αυτή την έννοια, τα ασυμβίβαστα περισσότερο μειώνουν το κύρος του δικαστή και υποκρύπτουν τη θεσμική επιφύλαξη και δυσπιστία απέναντί του, παρά τον προστατεύουν και αναβαθμίζουν την ανεξαρτησία του²⁴⁸. Η δικαστική ανεξαρτησία δεν κατασκευάζεται με απαγορευτικές ρυθμίσεις. Χρειάζεται τη σθεναρή προσωπικότητα του δικαστή αλλά και την κοινωνική αλληλεγγύη και εμπιστοσύνη στο πρόσωπό του²⁴⁹.

Τα δικαστήρια ανάλωσαν πολύτιμες ανθρώπινες δυνάμεις και χρόνο για να κρίνουν εάν νομίμως στελεχώνουν οι δικαστές συλλογικά όργανα ή επιτροπές κατά τις νέες περιοριστικές διατάξεις του Συντάγματος ή αν μπορούν να στελεχώσουν μονοπρόσωπα διοικητικά όργανα, αποφαινόμενα στην πλειονότητα των περιπτώσεων αρνητικά, με συνέπεια την ακύρωση των εν τω μεταξύ εκδοθεισών διοικητικών πράξεων λόγω μη νόμιμης συγκρότησης των διοικητικών οργάνων. Έτσι και η δικαστική και η εκτελεστική λειτουργία απασχολήθηκε αλυσιτελώς με την άσκηση ενός νομικού έργου που κάλυπτε μια πραγματική ανάγκη: την ανάγκη στελέχωσης των διοικητικών οργάνων με δικαστικούς λειτουργούς. Αυτή η ανάγκη ανατράπηκε από ένα νομικό θέσφατο, την απαγόρευση ανάθεσης διοικητικών καθηκόντων στους δικαστικούς λειτουργούς προς προστασία δήθεν της ανεξαρτησίας τους. Το δικαστικό έργο προσηλώθηκε σ' ένα άχαρο καθήκον, αυτό του να προσδιορίσει τα όρια μιας απαγόρευσης, αφήνοντας στην άκρη την εκδίκαση άλλων υποθέσεων με επιτακτικό χαρακτήρα, ο δε νομοθέτης συνέχισε να ψηφίζει διατάξεις, ορίζοντας σε συλλογικά ή μονοπρόσωπα όργανα δικαστικούς λειτουργούς, διότι, ακριβώς, αναγνωρίζει την

²⁴⁶ Γ. Δελλής, Η ανάθεση εξωδικαστικών αρμοδιοτήτων σε δικαστικούς λειτουργούς από το 1944 μέχρι σήμερα, ό.π., σ.147.

²⁴⁷ Γ. Δελλής, *ibidem*.

²⁴⁸ Γ. Δελλής, *ibid*, σ.148.

²⁴⁹ Σ.Δέδες, Κίνδυνοι που απειλούν την προσωπική ανεξαρτησία του δικαστικού λειτουργού σε Προβλήματα Ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης, Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, 1988, σ.48.

ανάγκη στελέχωσής τους από δικαστές, νομοθετικό έργο που εν συνεχεία «ακυρώνεται» λόγω των πολύπλοκων συνταγματικών απαγορεύσεων, δημιουργώντας ένα αέναο φαύλο κύκλο και ένα νομικό γαϊτανάκι που στερείται νοήματος.

Τα ανωτέρω μας οδηγούν στη διαπίστωση ότι οι διατάξεις του Συντάγματος δεν πρέπει να είναι ανελαστικές και απόλυτες και να αποκλείουν άνευ ετέρου την ανάθεση διοικητικών καθηκόντων στους δικαστές. Σκοπός των συνταγματικών διατάξεων θα πρέπει να είναι η απαγόρευση συμμετοχής των δικαστικών λειτουργών σε όργανα που δεν συνάδουν με το κύρος και την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, λόγω του τρόπου συγκρότησής τους (ορισμός και αντικατάσταση μελών), της σύνθεσής τους, των όρων λειτουργίας τους, της στενής σχέσης που μπορεί να έχουν με την εκτελεστική εξουσία και τον ιεραρχικό έλεγχο που πιθανόν να υφίστανται τα μέλη τους²⁵⁰.

Και ναι, μεν, κατά το προϋσχόν καθεστώς τοποθετούνταν δικαστικοί λειτουργοί σε ετερόκλητα συλλογικά όργανα και υπηρεσίες, ακόμη και στο εποπτικό συμβούλιο Ενώσεως Αγροτικών Συνεταιρισμών Σάμου²⁵¹, δικλείδα ασφαλείας σε τούτο όμως μπορεί να τεθεί και πρέπει να είναι η προσεκτική διαβούλευση της νομοθετικής λειτουργίας με τη δικαστική εξουσία για τον συνταγματικό ορισμό των διοικητικών καθηκόντων που μπορούν να ανατεθούν στους δικαστικούς λειτουργούς και τη θέσπιση των ανάλογων διαδικαστικών εγγυήσεων κατά τον ορισμό και την άσκηση του έργου τους.

Έτσι, θα πρέπει κάθε τυπικός ή ουσιαστικός νόμος που εκδίδεται και αναθέτει εξωδικαστικές αρμοδιότητες στους δικαστικούς λειτουργούς, καθώς αφορά θέμα που αφορά την οργάνωση και λειτουργία της δικαιοσύνης και, ιδίως, τους φορείς αυτής, να μην τίθεται ερήμην της δικαιοσύνης από τις άλλες δύο εξουσίες, χωρίς, δηλαδή, να καλείται υποχρεωτικώς η τελευταία να εκφέρει τη γνώμη της επί του ρυθμιστέου θέματος²⁵². Όπως, ορθώς επισημάνθηκε, σε όλα τα ζητήματα που αφορούν θέματα εσωτερικής οργάνωσης της δικαιοσύνης, όπως εν προκειμένω περί της απόσπασης των λειτουργών της, τα δικαστικά αντίβαρα πρέπει να είναι δραστικά και αποφασιστικά²⁵³.

Η μέση και ισορροπημένη λύση δεν βρίσκεται στην απόλυτη απαγόρευση της άσκησης διοικητικών καθηκόντων εκ μέρους των δικαστικών λειτουργών, αλλά στην εξορθολογισμένη αναδιατύπωση των περιορισμών ως προς την ανάθεση εξωδικαστικών καθηκόντων σ' αυτούς.

²⁵⁰ Πρβλ. Π. Καποτά, Παρατηρήσεις στις ΣτΕ 99/2015 και ΣτΕ 137/2015 (Επιτροπές Επίλυσης Δασικών Αμφισβητήσεων - Συμμετοχή δικαστικών λειτουργών), ΠερΔικ, 1/2015, σ.52 – 59.

²⁵¹ ΓνμδΝΣΚ 345/1997.

²⁵² Ε. Καλλίτσης, Η Ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης εις την Χώραν μας, Διδικ, 2/2001, σ.337-339.

²⁵³ Γ. Τασόπουλος, Τα θεσμικά αντίβαρα της εξουσίας και η αναθεώρηση του Συντάγματος, ό.π., σ.148.

Η διεθνής και ευρωπαϊκή εμπειρία ανέδειξε ότι ο ανεξάρτητος και αμερόληπτος δικαστής δεν είναι αυτός που κρύβουμε πίσω από την κουρίνα. Είναι αυτός που ασκεί τα καθήκοντά του με τρόπο ανεξάρτητο και αμερόληπτο και προσφέρει τις γνώσεις του στην κοινωνία με όρους διάφανους, με δημοσιότητα και έλεγχο, λογοδοσία και διαφάνεια. Ο δικαστής δεν μπορεί να είναι αποκομμένος από την κοινωνική πραγματικότητα, ενώ πρέπει να τηρείται η δίκαιη ισορροπία μεταξύ του δικαιώματός του να μετέχει στην κοινωνική ζωή και της διαφύλαξης της αμεροληψίας του.

Η ανάθεση εξωδικαστικών καθηκόντων στους δικαστικούς λειτουργούς οφείλει να συνοδεύεται από ρυθμίσεις και εγγυήσεις που αποτρέπουν τη σύγκρουση συμφερόντων, εξασφαλίζουν την απρόσκοπτη άσκηση των κύριων δικαστικών καθηκόντων και προστατεύουν την ανεξαρτησία και αμεροληψία των δικαστών κατά την άσκηση των κύριων ή πρόσθετων καθηκόντων τους. Κανόνας δεν πρέπει να είναι η απαγόρευση, αλλά η σαφής ρυθμιστική πρόβλεψη και οι διαδικαστικές εγγυήσεις που θα συνοδεύουν την άσκηση των εξωδικαστικών καθηκόντων. Οι συνταγματικές ρυθμίσεις πρέπει να διατυπώνονται, όπως επεσήμανε ο εισηγητής της πλειοψηφίας του 1975, με την αναγκαία ελαστικότητα.

Τέλος, ο αφορισμός ότι ο δικαστής που ασκεί διοικητικά καθήκοντα μπορεί εν συνεχεία να μεροληπτήσει, είναι τυραννία. Η τυραννία των φαινομένων. Ο αφορισμός περί προσβολής της αρχής της αμεροληψίας σε περίπτωση άσκησης κάθε εξωδικαστικού καθήκοντος του δικαστικού λειτουργού, συσκοτίζει και παραχαράσσει την αληθή έννοια της αρχής της αμεροληψίας, λειτουργώντας καταχρηστικά για αλλότριους σκοπούς.